Ерік Амдруп

У чиїх руках був ніж

Переклад Ольги Сенюк

1

Локомотив засвистів, поїзд сповільнив хід і зупинився вдруге чи втретє. Шибки запітніли, доводилося витирати їх рукавом, щоб можна було виглянути надвір. Там і далі залягала темрява

Вони сиділи один проти одного біля вікна. У Тюге Свенсена очі були заплющені. Звичайно, спить. Брант опустив на коліна газету й сердито глянув на нього. Все тіло в нього заклякло, ноги теж закоцюбли. Міжміськими поїздами було досить добре їздити, але цей, приміський, повз нестерпно поволі, як слимак. Вони були в купе самі. Вагони смикнулися, і поїзд знову рушив. Тюге прокинувся, розгублено покрутив головою, витяг хусточку й витер носа. Брант напав на нього, мов шуліка.

— Ти вже не спиш?

Тюге кивнув головою і мляво всміхнувся. Брант почав читати йому газету. Його нудний голос не дуже в'язався з тим, що він читав:

— "Трагедія перед заходом сонця. Зима триває безнадійно довго. Алькюбін уже кілька тижнів чекає провесни, зітхаючи, шукає бодай найменшої ознаки того, що колись знов настане літо. Учора проглянув промінь сонця. Тільки на мить, але цього було досить, щоб усе змінити, щоб виманити нас надвір із темних жител і дати нам змогу відчути пробудження природи, переконатися, що світ живий. Ми знаємо, що кожної секунди гине хтось із пташиної чи людської громади. Такий уже закон природи. Але вчора перестало битися одне серце без причини,

всупереч законові природи. Еллі Гансен не судилось дочекатися провесни, хоч учорашній проблиск сонця провістив її близькість.

Елла поралась у своєму помешканні, накриваючи стіл на двох, і, певне, мугикала пісеньку, радіючи, як усі ми, чудовому надвечір'ю. Але вечері вже не попоїла. Елла Гансен [128] більше не побачить сонця. її вбито вчора в той час, коли ми всі сідали вечеряти. Страхітливо, огидно, незбагненно.

Алькюбін клекотить від страху й різних чуток. "Ми не звикли до насильства й заколоту у своїй невеличкій громаді,— гомоніли люди.— Тут ми всі знаємо і шануємо одне одного".

Поліція затримала одного чоловіка. Але будьмо шляхетні в цьому випадку, не судімо його, поки суддя не ухвалить вироку, не базікаймо, поки справа не буде з'ясована до кінця. Натомість згадаймо Еллу Гансен, її невтомну працю, ласкаву усмішку, згадаймо всіх тих, хто за довгі роки пройшов через операційну нашої лікарні, чия пригасла надія наново оживала, зігріта теплом її душі, її невичерпним оптимізмом.

К. Я".

Брант пирхнув і опустив газету.

— Що ти скажеш на це? Виходить, у тій норі є навіть поет.

Він позіхнув і затягся недопалком сигари, яку завжди докурював до того, що обпікав губи.

Тюге взяв у нього газету, ще раз перебіг очима повідомлення, тоді сховав її до своєї течки.

— Ото понаписували,— зітхнув він.

Поїзд плазував далі. За вікном починало сіріти. Світло в поодиноких вікнах удалині свідчило, що не тільки вони не спали. Тюге дрижав. Було холодно. Двері прилягали нещільно, а опалення не працювало. Вони виїхали близько півночі й не змогли купити квитків у спальний вагон. Погляд його байдуже стежив за рухом самітної машини на дорозі. Мабуть, сільський лікар поспішає до хворого чи акушерка до поліжниці. Або в когось дуже рано починається робота.

— Краще б вони не квапились ув'язнювати його. Легше все з'ясувати, коли злочинець на волі.

— А що їм, у біса, було робити? — сердито буркнув Брант.— Його бачили на місці злочину. Він спершу заперечував, що був там, а тоді вигадав неймовірну історію. Справа цілком ясна Не розумію, навіщо вони турбують ще й нас. Коли вони не можуть упоратись з такою дрібною, локальною справою, то, чесно казати, я не знаю, за що вони отримують платню.

Брант був сердитий. У його дружини був саме день народження. Не кругла дата, а все ж таки...

— Підозрюваний рішуче заперечує все. Начальник поліції Гальм добре його знає, тому почуває себе неправоздатним. У цьому випадку найрозважніше покликати когось стороннього.

Тюге відкинувся назад і знов заплющив очі. Йому дедалі важче було витримувати безсонні ночі. Не те, що в молодості... Він куняв, подвійне підборіддя ще дужче обвисло, коли він розпружився.

Нільс Брант вийшов у коридор і запалив нову сигару. За годину в нього вдома почнуть уже вставати, діти збудять матір, привітають її і віддадуть свої подарунки. Повз нього пройшов провідник. Брант притиснувся до вікна, щоб дати йому дорогу. Локомотив знов засвистів. Тюге стрепенувсь і оглянувся довкола Проти ясного чотирикутника

вікна чітко вимальовувалась висока струнка постать його багаторічного помічника. Почався ранок. Комісар карного розшуку Свенсен ніколи ще не був у цих краях.

Алькюбін. У довіднику сказано, що в ньому п'ятнадцять тисяч мешканців. Нічого вартого особливої уваги немає. Свенсен провів рукою по голові.'повіки його знов опустилися й затулили карі очі. Важка голова опала на груди. А Брант витер рукою шибку і притулив до неї обличчя. Тепер він побачив будинки, вікна здебільшого були темні, але дехто вже встав. Він ловив поглядом миттєві картини чужого життя, до якого йому було байдуже. Хтось саме ставив кавник на плиту, в іншому вікні жінка намащувала маслом хліб. Якийсь чоловік голився перед дзеркалом. Мешканці цих будинків давно звикли до поїздів, не звертали на них уваги, робили своє діло, не турбуючись тим, що хтось чужий на мить загляне в їхні будні.

З'явилося ціле плетиво колій, будинки трохи віддалилися, поступившись місцем одноманітним рядам темних вагонів, які чекали, коли з них сформують поїзд. Залізнична стрілка. Світлофор. Довга сіра будівля, мабуть, товарний склад. Замигтіли фари, до закритого переїзду наближалося кілька машин. Можна було заглянути в одні з освітлених дверей складу. Якийсь чоловік у блакитній куртці й залізничному кашкеті котив перед собою вантажний візок. Картина змінилася, рейки підійшли до перону, швидкість зменшилась, і врешті поїзд зупинився. Рідкий туман над вокзалом майже поглинав ранкове світло. Таблиця посеред будівлі [130] свідчила, що вони нарешті приїхали куди треба. Великий круглий годинник показував тридцять хвилин на сьому.

Тюге, лаючись, намагався відчинити двері, поки практичніший Брант порадив йому лишити їх. У ресторані не світилося, а в залі для пасажирів блимало тільки дві тьмяні лампочки. Вони рушили пероном, де розклади поїздів чергувалися з яскравими плакатами, які закликали до подорожей в екзотичні країни. Кіоск також був замкнений, у ньому видніли купи неспроданого вчора газетного харчу. Вони поставили валізки на бруківку перед вокзалом. Сіяла холодна мжичка. Зима ніяк не

хотіла кінчатися. Хоч був квітень, а й далі .лежав брудний сніг. Нічна температура усе ще не могла відірватися від мінусових поділок. Крім них, не з'явилося ніяких пасажирів, а на стоянці не було жодного таксі. Видно, місто ще спало. На невеличкій привокзальній площі стояла статуя, яка з суворою гідністю стежила за тими, хто порушив спокій у її місті. Один із давніх капіталістів, подумав Тюге. Тепер це був би хтось із нового панівного класу, хтось із обранців народу.

Брант уперто стукав по апарату, марно пробуючи подзвонити з телефону біля стоянки.

— Може б, по нас прислали машину,— без ніякої надії промурмотів він.

Тієї миті з боку перону надійшов якийсь чорнявий, стрункий чоловік, ледь нижчий за Бранта. Він уже хотів був пройти мимо, але зненацька зупинився, пильно оглянув їх, витяг з рота люльку й запитав низьким, хрипкуватим голосом:

— Вибачте, ви не з карного розшуку?

Чоловікові було років сорок. Він кашлянув, усміхнувся, знов кашлянув, устромив люльку в рот і пустив цілу хмару диму. У нього було довгобразе, виголене обличчя, гострий ніс, прикрашений з одного боку чималою бородавкою, і густі брови. А коли він зняв м'якого темно-рудого капелюха з вузенькими крисами, виявилося, що голова в нього притрушена сивиною.

— Карл Якобсен, редактор "Алькюбінських вістей". Тюге відрекомендував Бранта й себе. Якобсен знов усміхнувся.

— Я так безцеремонно звернувся до вас, бо не помітив [131] вашого колеги. О цій порі машини не знайдеш. Ми тут до цього звикли. Мені буде приємно підвезти вас до готелю. Брант, якому вже набрид вокзал,

крадькома глянув на Тюге, чи той не думає відмовлятися, подякував і взяв у руки валізки. Вони пішли за редактором і вмостили свої речі в багажник. "Вольво", безперечно, бачило кращі часи, але рушило на диво плавко.

Тюге, який сів поряд із редактором, почав пояснювати, що вони навіть не знають, у якому готелі їм замовлені місця, але Якобсена це не збентежило.

— Звичайно, в "Принці", всі там зупиняються,— сказав він.— Вибір у нас невеликий.

Тюге замовк. Брант сидів ззаду і розглядав вулиці, що вже починали оживати.

— Номери там справді гарні,— знов озвався Якобсен. Його слова не дуже переконали їх, бо вони не знали, як

він оцінює машину, в якій вони їхали. А її давно вже треба було як слід почистити.

Вони проїхали через шляхопровід під залізничною колією. Тоді, коли його споруджували й будували вокзал, думали, що місто ростиме в цьому напрямку. Але сталося інакше. Станція опинилася тепер на околиці, куди незручно було добиратися. Далі вони поминули квартал, забудований віллами в стилі тридцятих років, підкреслено простими,— ті вілли були мовчазним протестом проти витонченої розкоші марнотратних забудівель шістдесятих років.

— Тут мешкає Ельмо Поульсен,— редактор кивнув головою на досить великий жовтий будинок, але тієї ж миті машина завернула за ріг, і будинок зник у них з-перед очей.— "Принц", звичайно, міститься на Ринковому майдані, поряд із ратушею та поліційною дільницею,— пояснив далі він.— Доведеться об'їздити, бо в цій справі ми зробили

поступ: уже кілька років скрізь у центрі переважають вулиці з однобічним рухом або призначені тільки для пішоходів. Так ухвалив муніципалітет, і це його найбільше досягнення, відколи ми п'ятнадцять років тому збудували лікарню. Тобто нову лікарню, а в колишній тепер міститься пологовий будинок.

Довга рівна вулиця з три— і чотириповерховими будинками, на перших поверхах яких подекуди ще доживають віку скромні маленькі крамнички. Саме відчинили великий магазин самообслуговування. Він роззявив свої двері, як пащу, навіть не приховуючи страшних зубів, що рік у рік трощили одну по одній дрібні сусідні крамнички. Всі [132] погоджувалися, що це неподобство, що такого не повинно бути, але ж у великому магазині товари дешевші.

Тюге і Брант дивилися на все це холодно й неприязно.

— Ось ми й приїхали? — сказав Якобсен, зупиняючись перед чотириповерховим будинком з помпезними сходами.

Він завів їх до приймальні.

— Це люди з карного розшуку Єнсене. Де їхні номери? Невисокий рудий адміністратор розгорнув книжку.

— Ми забронювали їм сімнадцятий і дев'ятнадцятий,— сказав він.

— Вікнами на подвір'я, над баром! Не годиться, старий. Адміністратор знов заходився гортати книжку, і врешті вони з Якобсеном зійшлися на тому, що з вільних номерів найкращі будуть двадцять перший і двадцять третій, хоч інші теж непогані.

Цілу дорогу Якобсен намагався підтримувати в люльці жар. Тепер він витяг її з рота і сказав:

— Не моє діло було зустрічати вас. Ми однаково побачилися б зі службового обов'язку. Але підвозив я вас не тому. Сподіваюся, вам буде зручно в цих кімнатах.

Він так швидко залишив їх, що вони не встигли подякувати йому.

— Люб'язний чоловік,-зауважив Тюге.

Брант мовчав. Пресу він недолюблював, хоч би до яких викрутасів вона вдавалася. Ліфт мав двійчасті куті двері й' підіймався з незворушним спокоєм. Ключі з величезними бирками треба було обертати двічі.

— Зустрінемось, скажімо, за півгодини,— запропонував Тюге.

Вони вивчали меню. Вибір був не дуже великий, але їм подали свіжі булочки. Тюге їв усмак. Це була одна з небагатьох його радостей — опинитися поза контролем Герди. Брант длубався в тарілці, зате пив чашку за чашкою чорну каву. Офіціантка позирала на них зацікавлено й неприязно. Вони взяли вже третій кавник! Просто неподобство, але нічого не вдієш, сніданок входить у платню за номер.

Брант почував себе більш-менш у формі після душу. Тюге обмився тільки до пояса в умивальнику, зате довго чистив зуби. Це був його коник. Він завжди докладав величезних зусиль, щоб зберегти зуби, яким нічого не допомагало. Він глянув збоку на Бранта, ладному вже дати волю своєму роздратуванню. Тюге цінував цього буркуна. Працюючи зі своїми молодшими колегами, він завжди ставився до них [133] поблажливо, коли вони були невдоволені і виявляли це, тільки що тепер вони виявляли своє невдоволення постійно. Нічого їм не треба було, ні до чого вони не хотіли доскіпуватись. Тюге Свенсенові не властиве було шанолюбство, і його скромність не розходилася з ділом. До своїх молодших колег він не мав ніякого упередження, не ставав їм на заваді, коли вони хотіли самостійно провадити слідство. А все-таки він міг

багато чого навчити їх, виловити зі свого записника щось корисне для їхньої роботи, якісь випадки з давніх часів, варті, щоб їх зіставити з тим, що вони розплутували тепер. Після такої довгої, втомливої їзди, як цієї ночі, він подумував, чи не піти йому на пенсію, не чекаючи, поки вийде термін. У садку вже з'явилися крокуси, проліски, тендітна паросты троянд, ще тільки перша брость, провісник весни. Але ж у них пізні діти, а з теперішньою дорожнечею спробуй прожити без платні.

— Ти готовий, Нільсе? Вже скоро восьма. Мабуть, можна йти до наших колег.

— Ми не чекали вас так рано, а то, звичайно, були б... Вони машинально подали один одному руку. Начальник поліції Гольм виявився середнім на зріст чоловіком років шістдесяти, ледь гладкуватим, з рум'яним обличчям і рідким білим чубом. Йому було трохи ніяково, що прибиральниця ще не скінчила замітати й совала шваброю у них біля ніг. Тюге замахав руками — мовляв, нічого страшного.

— Нас підвіз журналіст,— пояснив Брант,— а то б ми й досі чекали, поки ви приїдете.

Гольм запитально глянув на них.

— Редактор Карл Якобсен. Тутешній поет,— сердито пояснив Брант.

Тюге здвигнув плечима. Гольм сів.

— Я не думав... тобто ми не думали, що ви приїдете раніше, ніж.опівдні.

Він був занепокоєний, почав шукати щось у кишенях, потім витяг руки, так нічого й не знайшовши. А Брант нещадно вів далі:

— Ми виїхали, коли ви нас покликали. Звідки нам було знати, що можна не квапитись.

Обличчя в Гольма почервоніло ще дужче. Початок не віщував нічого доброго. І звалилася ж на його голову ця проклята справа! Прибиральниця скінчила підмітати. Вони посідали навколо столу. Тюге глянув на годинника. [134]

— Уже майже тридцять годин, як знайдено тіло. Може, послухаємо, що ви за цей час устигли зробити?

Гольм переставив попільничку і здмухнув з паперів-невидимий порох.

— Бачите, ми трохи розгубилися. Таке містечко, як наше! Ми всі тут знаємо одні одних. Я почуваю себе неправоздатним.

У приміщенні було надто тепло. Вікна виходили на майдан. Шибки були добре вимиті, але рами старі, фарба на них облупилася, стеля взагалі посіріла, а на шпалерах проступали плями. Видно, міська влада не вельми полюбляла начальника поліції, коли не могла йому навіть зробити необхідний ремонт1.

— Мені потрібен час, щоб обміркувати все,— повів далі Гольм.— Тут вважають, що я сам повинен розплутати цю справу.— Він провів рукою по очах, бо вночі спав не більше за своїх гостей.— По-свосму це справа проста. Якби він признався, звичайно. Але він заперечує свою вину. Тому... Ну так, саме тому я й наполіг, щоб покликали вас.

Тюге кивнув головою. І поглядом спинив Бранта, щоб той більше не заводив про це мови.

— Ми познайомилися зі справою в поїзді з тих відомостей, що ви їх нам дали.

З усіх форм звертання Тюге вибрав офіційне "ви". Не тому, що хотів поставити себе вище від Гольма,— просто в деяких випадках легше працювати, коли дотримуєшся дистанції, уникаєш панібратства, якого насправді немає.

— Ми б хотіли прочитати рапорт. А тоді поговорити з підозрюваним. У вас немає якогось іншого приміщення?

Гольм діловито підвівся, радий, що може щось робити, що початок він уже витримав.

— Ми тут поряд приготували кабінет, один на двох, подумали, що ви захочете працювати разом.

Тюге кивнув йому, щоб він не хвилювався,— мовляв, його задовольняє їхнє нове місце праці. Він підійшов до вікна і виглянув на майдан. Просто перед ним була біла, чотирикутна церковна вежа. Годинник на ній показував 8.30. Священик, мабуть, як і підозрюваний, не раз гостював у Домі начальника поліції. Може, його дочка теж працювала в лікарні, була колегою вбитої. Адже в цій невеличкій громаді всі знають одні одних, на їхніх очах виростали сусідські діти, вони посилали їм квітки й подарунки на конфірмацію і на весілля. А тут хтось чужий має бабратися в їхньому бруді, витягати на світ те, що вони знали одне про одного, ділити його на добре й погане. Зважувати, що з цього пригодиться для слідства. Замовчувані скандали, темні угоди [135] на межі дозволеного законом. Усе те, що буває і в малому містечку, і у великому місті. Гольм був знервований, хапливо курив сигарету за сигаретою, тоді гасив їх так, ніби хотів задушити. Брант незворушно дивився на нього, і в погляді його світилася ворожість. Він не знаходив у ньому нічого симпатичного. Колега за фахом із більшою, ніж у нього, платнею, що був героєм, поки йшлося про всілякі дрібниці, але відразу вкляк, коли нарешті справді щось сталося. Добре оплачувана підпора громадянства, якій відразу стала потрібна допомога, коли випало щось складніше. Він сердитим тоном виповів усе це Тюге, як Гольм повернувся до свого кабінету.

— Господи, таж він почуває себе зв'язаним! — Тюге примирливо всміхнувся. Він був поблажливіший до Голь-ма.— Хто може бути всемогутнім у такому місті, де всі залежать одні від одних. Я вважаю, що Гольм добре вчинив, покликавши нас на допомогу, бо сам зрозумів, що може бути упереджений.

У рапорті не було нічого нового, нічого такого, чого вони ще не знали.

— Отже, краще покличмо його,— сказав Тюге.— Подзвониш, Нільсе?

Чужих телефонів він не любив.

Ранкове сонце заглянуло у вікно, вималювавши на столі чіткий чотирикутник. Брант запалив нову сигару. Тюге позіхнув. Він почував себе незатишно від того, що не роздягався цілу ніч. Краще б вони були почекали ранкового поїзда, як і сподівалися в цьому містечку.

Підозрюваний зупинився перед письмовим столом. Він був високий і тонкий, з довгастим худим обличчям, рівним гострим носом і блакитними очима в окулярах без оправи. Тонкий русявий чуб був зачесаний назад. Костюм, куплений у крамниці готового одягу, трохи висів на ньому, зате краватка була зав'язана дуже старанно. Навколо нервових губ залягали зморшки. Він скидався більше на домашнього вчителя, на гуманітарія, ніж на людину практичного фаху.

Слідчі підвелися. Тюге подав йому руку.

— Я комісар карного розшуку Свенсен, а це мій колега, помічник комісара Брант. Цю справу вирішили передати нам. Сідайте, докторе Поульсене. Ми, звичайно, познайомилися з рапортом і поговорили з начальником поліції Гольмом. Тепер хочемо послухати, що скажете ви.

Ельмо Поульсен сів. Хвилину він пильно розглядав поліцаїв, [136] тоді опустив очі. В нього були незвичайно довгі, темні вії. Він сплів тонкі пальці й зігнув їх так, що кісточки затріщали. Той тріск злякав його самого, він розчепив руки й опустив їх на худі коліна. За мить пальці його знову сплелися.

Тюге підбадьорливо кивнув йому головою.

— Нас покликали, бо такі справи, як ця,— наш фах.

Я вважаю, що бажання начальника поліції, щоб необхідне слідство провели сторонні особи, цілком виправдане. Сподіваюся, що й ви задоволені цим, докторе Поульсене.

Ельмо Поульсен ледь помітно кивнув головою, але не підвів очей. Слідчі почекали, проте він нічого не сказав, тільки нервово всміхнувся і знов заломив пальці.

— Ви курите? — запитав Брант.

— Ні,— відповів Поульсен.

Голос у нього був тихий, видно, від природи, а не через прикре становище, в якому він опинився. Такий голос дуже личив йому.

— Може, вип'єте кави? — запитав Тюге. Поульсен вдячно кивнув головою.

Брантові довелося витримати досить бурхливу розмову по телефону, поки він домігся того, що їм було потрібне.

— Вас ув'язнили як підозрюваного у вбивстві медсестри Елли Гансен. — Тюге сидів на стільці рівно й говорив офіційним тоном.— Як я зрозумів, звинувачення вам зачитали і всіх формальностей дотримали.

Поульсен кивнув головою і боязко глянув на нього. Тюге відхилився назад і розпружився.

— Наше завдання — якомога швидше дошукатися правди. Бо чим довше триває слідство, тим важче її знайти. Людська пам'ять дуже коротка, вам не здається? Я б хотів, щоб ви зрозуміли одне: поки ви говоритимете правду, ми будемо на вашому боці. Ми не маємо до вас ніякого упередження. Але ми в першу чергу представники Елли Гансен. Ми ведемо її справу, і всі інші міркування відступають на другий план. Я хочу запропонувати вам відразу перейти до справи й попросити вас розповісти своїми словами, що сталося позавчора ввечері.

Ельмо Поульсен наморщив чоло.

— Я вже один раз розповідав. З чого мені починати? Приємна на вигляд жінка принесла каву. Тюге налив

три чашки. Брант завзято курив свою сигару. Поульсен відкашлявся.

— Елла... Елла Гансен була першою асистенткою в операційній. Працювала на цій посаді, коли я півтора року тому приїхав сюди. І ще кілька років до мого приїзду. Тепер [137] панна Мадсен, старша сестра, йде з роботи. Елла, звичайно, хотіла перейти на її місце.

Голос у нього був тихий, доводилось нахилятися, щоб почути, що він каже. Тюге час від часу навіть просив його говорити голосніше. Поульсен пробував підвищити голос, але скоро знову стишував його.

— Елла хотіла поговорити зі мною про це місце. В лікарні цього ніяк не можна було зробити. Там повно цікавих. От ми й домовилися, що я

загляну до неї після вечірнього обходу. Вона працювала в нічну зміну і в цей час іще була вдома. Я прийшов і застав її... Ну, та ви про все це читали.

Тюге дивився на нього прихильним оком. Підозрюваний справляв гарне враження. Наче робив усе для того, щоб допомогти їм.

— Ми радо послухали б вашу розповідь про справу. Це зовсім не те, що читати про неї в рапорті. І коли я сказав, що ми поспішаємо, то вас це не стосувалось. Вас ми слухатимемо скільки завгодно. Стільки, скільки вам треба буде, щоб усе розповісти.

Ельмо Поульсен кивнув головою, поволі надпив кави і так і лишився сидіти з чашкою в руці. Рука ледь тремтіла, але, видно, кава трохи підбадьорила його, він став спокійніший, а розповідь його жвавіша.

— Отож я пішов до неї і подзвонив. Ніхто не відповів, а ми ж домовилися, що я прийду. Я поторсав двері. Вони були не замкнені. Я зайшов до кімнати й погукав Еллу. Вона не відповіла, але на програвачі крутилася платівка. Я подумав, що Елла вийшла кудись на хвилину, сів і почав чекати. Платівка дограла до кінця, я зумів якось вимкнути програвач, хоч не вельми на цьому розуміюся. І знов погукав її. Потім заглянув до суміжної кімнати. То була спальня, і двері до неї стояли прочинені. Там її не було. Але в кухні... Ви, певне, бачили знімки. Таке ж, мабуть, належить фотографувати, правда?

Чашка в його руці почала деренчати. Він поставив її на стіл і притулив руку до підборіддя, та однаково рука тремтіла. Брант швидко й непомітно занотовував усе. Такі речі він робив дуже вправно.

— Я не зважився підійти до неї. Хто ж би сподівався побачити таке...

Ельмо Поульсен замовк. І заплющив очі, в яких світився страх.

Тюге підбадьорливо кивнув головою. Поульсен допив каву, витер руки об холошу й повів далі:

— Не було сумніву, що її вбито, і вбито перед самим моїм приходом. Підозра могла впасти на мене. Перша моя думка була втекти, щоб не бути ні в що вплутаним. Ніхто не знав, що ми домовлялися зустрітись. Але вона накрила стіл на двох, мабуть, думала, що ми разом повечеряємо, поки розмовлятимем. Я прийняв зі столу одне накриття — тарілку, ніж, виделку, чарку. Знайти, де вона їх тримала, було не важко. Потім кухонними дверима тихо вийшов на чорний хід. Я пішов садком, гадав, що мене ніхто не побачив. Звичайно, зробив велику дурницю. Але я думав тільки про те, щоб швидше втекти звідти.

Він замовк, зняв окуляри й протер їх краваткою. На щоках у нього виступив ледь помітний рум'янець, чоло спітніло.

Тюге сумно похитав головою.

-. Так, ви зробили неймовірну дурницю, докторе Поуль-сене. Самі поставили себе в таку ситуацію. Поліція не мала іншої ради, як арештувати вас. Ви, певне, й самі згодні з цим?

Поульсен кивнув головою і знов надяг окуляри. Скельця трохи збільшували йому очі. Щелепа в нього тремтіла, і рука, якою він підпирав її, також.

— То не я її вбив. Усе було так, як я вам розповів, точнісінько так. Переді мною там побував хтось інший, якраз переді мною.

— Ми раді повірити вам,— заспокійливо мовив Тюге,— але важко зрозуміти, як ви, людина, що звикла брати на себе відповідальність і діяти розважно, повелися так безглуздо. Ви самі можете це пояснити? Мабуть, була якась причина, що ви так розгубилися?

Поульсен похитав головою. Пальці в нього почали сплітатися й розплітатися, мов гадюки в сачку.

— Я сам не знаю.— Відповідь була така тиха, що вони швидше вгадали її, ніж почули. Поульсен відкашлявся.— Я також не розумію, чому так повівся, мабуть, зі страху... Я отямився, аж як опинився вдома. Але тоді вже, мабуть, було запізно щось робити, правда?

Брант спостерігав за ним дедалі скептичніше.

— Ні, я так не вважаю,— відповів Тюге.— Ніколи не пізно. Хіба ви самі цього не бачите? Ви ще маєте щось додати?

Поульсен похитав головою. Брант нахилився вперед.

— Ви посварилися з панною Гансен? Так? Поульсен похитав головою, поправив краватку й розчесав пальцями чуба.

— Ні, я з нею не сварився.

— Хіба не дивно, що ви зайшли до помешкання, хоч на дзвінок ніхто не відповів? — питав далі Брант.— Більшість [139] людей пішли б собі або принаймні почекали б перед дверима, якби їм не відчинили. Мабуть, ви з нею були близькі знайомі?

Брантове перо готове було кожної миті опуститися на папір і робити на ньому таємничі позначки, які тільки сам Брант умів відчитати.

— Ми ж щодня разом працювали,— відповів Поульсен.— Вона дуже хотіла отримати те місце. Мала засідати комісія... так, якраз, сьогодні.

Поульсен глянув на годинника і безнадійно здвигнув плечима.

— Хіба був сумнів, що вона його отримає? — запитав Тюге.— Вона ж була першою кандидаткою, правда?.. Це ж само собою зрозуміло.

Тепер, коли Поульсенові не треба було говорити про себе, він здавався не таким скутим, навіть голос у нього став трохи гучніший.

— На те місце були ще претендентки. Елла була з них найкваліфікованіша, але не кінчала курсів старших медсестер, а ті всі кінчали. Крім того, попередня старша сестра не хотіла її рекомендувати. Елла була в керівництві профспілки і не завжди з усім погоджувалась. Багато було таких, що не любили її. Вона хотіла поговорити зі мною, чи можна їй було сподіватись на те місце, і попросити, щоб я замовив за неї слово.

Сонце, що підіймалося за вікном, почало сліпити Поульсенові очі. Майдан ожив, там тепер гули машини й чути було людський гомін. Брант затягнув на вікнах завіси і знов налив кави.

— Ви мали намір підтримати її? — запитав Тюге.

— У мене й досі не скінчився іспитовий термін, я ще не попрацював тут двох років. Тому невідомо, чи моя думка багато важила б. Я вирішив підтримати її, наскільки вистачить моїх доказів, але здатися, коли більшість буде проти.

Він похилив голову, щелепа в нього знов затремтіла. Тюге і Брант перезирнулися. Поульсен здавався втомленим до краю, треба було його відпустити.

— Ви сказали, що дехто не любив її,— мовив Тюге.— В неї були вороги? Хтось такий, що справді мав зло на неї?

Поульсен похитав головою.

— Цього я не знаю.

— А вам вона подобалася? — Брант розрізав сигару й пильно глянув на підозрюваного.

— Вона була старанна,— поволі відповів той,— і мала дуже веселу вдачу. Так, мені вона подобалася.— Він кивнув головою на підтвердження своїх слів. [140]

— Вона була вашою коханкою?

Тон у Бранта був неприємний. Поульсена аж пересмикнуло.

— Ні, ні,— пошепки заперечив він,— про таке и мови не було.

Він знову притулив руку до щелепи. Вигляд у нього був змучений і нещасний.

— Для вас це були важкі дні,— лагідно сказав Тюге. Поульсен вдячно глянув на нього.

— Страхітливі. До того ж я був уже й перед тим дуже перевтомлений. Мої молоді співробітники отримали нову трудову угоду. Ви напевне читали про це в газетах. Вони зовсім молоді, прийшли сюди зразу після екзаменів і тепер мають таку волю, що їх не можна ані навчити чогось, ані примусити хоча б виконувати свої обов'язки. Я працював майже цілими добами.

Тюге підвівся. Розмова була закінчена. Поульсен нерішуче постояв, поки по нього прийшли, глянув по черзі на слідчих, несміливо ступив крок до них, зупинився, тоді повернувсь і залишив кабінет, ледь похиливши голову й зіщулившись.

— Ганчірка,— пирхнув Брант.— Нервовий тип, уявляю собі, що він може накоїти, коли опиниться в скруті. Бог його знає, як він дає собі раду на роботі.

Тюге задумливо дивився на двері, що зачинились за Поульсен ом.

— Слухняний виконавець, але ніяких тобі засад, страхується з усіх боків,— бурчав далі Брант.— Хоче підтримати дівчину, але відступиться, коли хтось буде іншої думки. І на що це схоже — зустрічатися з однією з претенденток до засідання комісії, коли він сам член комісії. Не пішов би я до нього лікуватися, якби захворів.

Тюге під час розмови з Поульсеном крутив ґудзика на піджаку, аж поки відкрутив його. Тепер він підняв ґудзика й сховав до кишені.

— Яка твоя думка, Нільсе?

— Не знаю. Може, й справді було так, як він каже, але якого біса він так безглуздо повівся? Треба нам зібрати про нього більше відомостей... і про ту Еллу теж.

Тюге потер підборіддя й кивнув головою.

— З тією платівкою вийшло трохи дивно. Вона крутилася, коли він зайшов, дограла до кінця, і він вимкнув програвач. Кращого й не вигадаєш. Якщо то був не Поульсен, то, певне, хтось перед самим ним. Але може також бути, що він спритніший, ніж нам здається. Я не знаю. І ти також не знаєш. [141]

2

Ельмо Поульсен сів на лежак, коли за ним замкнули двері. Спартанське, але цілком пристойне приміщення, якби тільки не така висока стеля й не таке маленьке заґратоване віконце. Був там ще

столик з прикріпленим до нього стільцем — як давні шкільні парти. В нових в'язницях, звичайно, затишніше, але в Алькюбіні багато що застаріло. Лежак можна було навіть самому опустити. Він скинув піджак, дбайливо повісив його на спинку стільця, розв'язав краватку — йому дозволили залишити її,— розстібнув сорочку біля шиї і ліг на лежак, заклавши за голову руки. Вони, безперечно, тямущі люди, особливо старший. Хотіли від нього правди... правди?

Поульсен заплющив очі. Одна повіка тремтіла, не перестала тремтіти навіть тоді, як він міцно потер її.

Він завжди йшов до лікарні пішки й позавчора перед самою восьмою зустрів Еллу. Вона мала нічну зміну й саме йшла по свій велосипед. Щелепа в нього знов почала тремтіти, як завжди, коли він хвилювався. Раніше, замолоду, йому було ще гірше, особливо, як він мав складати екзамен. Раз навіть дійшло до того, що він не міг вимовити жодного слова. Екзаменатори чекали, поки він спроможеться щось сказати, й відвертали очі, так їм тяжко було дивитися на нього.

— Привіт! — усміхнулася Елла й підморгнула йому.— Що сказав Могенсен?

Він привітався незграбно, дивлячись кудись убік.

— Я спізнююся, скоро восьма. Мушу бігти, щоб устигнути на нараду.

Він хотів іти, але вона зупинила його, притримавши за пасок куртки.

— Устигнеш, вони любенько почекають на шефа, скажеш ні, Ельмо? Ти ж не пошлеш мене під три чорти, правда? На тебе можна покластися?

Він стояв ні в сих ні в тих і відвертав очі, щоб не дивитися на Еллу.

— Це ж не я вирішую,— мовив нарешті він. Мовив так або приблизно так.

— Мовчи вже! Світ не бачив таких ганчірок, як ти. Нащо прикидатися?

Ситуація ставала неприємна. їх могли побачити з вікон хірургічного відділення. Там завжди хтось стояв і визирав надвір. [142]

— Не зараз, Елло, потім.

Завжди всі хотіли, щоб він щось робив для них! _ Заскоч до мене о шостій, обіцяєш, Ельмо? Він пообіцяв, щоб вона дала йому спокій, відчепилася від нього. Завжди так було.

Багато було підстав віддати те місце Еллі, але були й деякі застереження. Вона створювала навколо себе неспокій. Молоді працівники її любили. Вона поводилася з ними запанібрата, лаяла їх, коли вони робили якісь помилки, але не була дріб'язкова. Зате старші терпіти її не могли. Елла була надто самостійна, робила все по-своєму, як працівник профспілки добре знала закони й уміла ними послуговуватись. А ще всі ті плітки про її особисте життя! Він здригнувся, наче від болю, і звів очі на високу білу стелю. Як добре все зважити, то йому тут не так і погано. Самою справою сушать собі голову слідчі, він тільки повинен іти, коли його кличуть, і відповідати, коли його питають. Харчі тут не найкращі, але на їжу він ніколи не звертав уваги. Коли він дзвонить, його виводять до туалету. Двічі на день він ходить гуляти на трикутне подвір'я, і тоді один із вартових накидає на нього оком. Ніхто не збирається тікати, але так годиться. Цілком пристойне життя, від нього ніхто нічого не вимагає. Мабуть, якби воно тривало довго, то втомило б його. Тільки спочатку це ніби полегкість. Колись же має в ньому знов прокинутись бажання жити, працювати. Але тепер... тепер він страшенно стомлений.

Минуло півтора року, відколи він прийняв лікарню в Алькюбіні на сімдесят ліжок і з майже такою самою кількістю персоналу. Йому віддали перевагу, бо він мав найгрун-товнішу освіту, потрібну для лікарень такого типу й такої величини. Принаймні так заявив йому Могенсен.

На стелі видніла тріщина, з якої ось-ось мав посипатись тиньк. Треба було б затерти її, поки вона не побільшала. До Алькюбіна він працював другим хірургом в університетській лікарні. Професор Клем поглянув на нього трохи глузливо, коли він сказав йому, що отримав місце в Алькюбіні.

— Що ж, щасливо, Поульсене. Ти начебто не казав мені, що хочеш поміняти роботу.— Старий сидів біля письмового столу в зеленій ярмулці, насуненій низько на лоба, з [143] незмінною сигарою в роті.— То ти йдеш на місце Яльте, так?

Поульсен кивнув головою.

— Сідай-но, голубе, правди в ногах немає. Ти радий, що маєш нову роботу?

— Радий.

Колись Ельмо здавав екзамен цьому Клемові. Раптом йому впало в око, що професор постарів. Аж дивно було, що й такий згусток енергії не встояв перед законом природи. Професор сидів, опустивши плечі, здавався втомленим і не таким уважним, як звичайно.

— Не буду приховувати, що я не люблю тих малих лікарень,— промурмотів він.— Особливо за теперішніх обставин. Муніципальні куратори з якихось причин заповзялися знищити саму суть лікарень. Та нова трудова угода… дорого ми за неї заплатимо, хай їй біс. Вона не дає нам ніякої можливості навчити як слід свою зміну. Лікування починає

триматися на обдарованих аматорах. Років через десять пацієнтам доведеться звертатися тільки до них. Ми тепер по-дурному ощадимо на всьому, бо наші політики хочуть загрібати жар чужими руками. Вони кажуть, що немає грошей. А звідки ж ті гроші візьмуться, коли вони так роздули штати? На мою думку, треба закрити дрібні лікарні й заощаджені кошти вжити на те, щоб великі могли працювати централізовано. Адже тільки у великих закладах можливе справжнє лікування. Але ти, мабуть, не згоден зі мною?

Телефонний дзвінок урятував Ельмо від потреби відповідати. Клем, поклавши ноги на стіл, уважно вислухав свого телефонного співрозмовника, тільки двічі щось невдоволено муркнув.

— То про що ми балакали? Отже, ти будеш наступником Яльте. Це добре, але... Ох, Поульсене, не так тобі буде легко. Як на мене, Яльте був там на своєму місці. З ньогр був непоганий лікар. Старомодний. Те, що треба. І йому дуже імпонувало, що він може тягти на собі той казна-чим навантажений віз. От тільки немає нікого, хто б здатний був заступити його. Хоч не хоч, а тобі доведеться робити те що він! Я тебе не звинувачую, боронь боже, навіть хвалю, що ти йдеш на таке, але...

У двері постукали. Зайшла секретарка з паперами, які негайно треба було підписати. Професор перебіг їх очима, часом щось невдоволено мурмочучи, тоді попідписував у належному місці.

— То про що ми балакали?

Знов задзвонив телефон. Клем слухав невидимого співрозмовника з дедалі більшим зацікавленням. Навіть зняв ноги [144] зі столу й почухав потилицю, від чого ярмулка ще нижче опустилася на лоба.

— Ні,— нарешті сказав він.

Відповідь, видно, не вдовольнила співрозмовника. Професор нахилився вперед майже опустивши підборіддя на стіл і вперся телефонною трубкою в стільницю.

— Усе це казна-що,— буркнув він.

Поульсен обережно закурив. Він кинув курити аж у Алькюбіні, під впливом Могенсена, муніципального куратора лікарні, який дбав за профілактику і вважав, що лікар зобов'язаний давати добрий приклад.

— Голова йде обертом,— сказав Клем, кладучи трубку.

-Ти собі не уявляєш, скільки адміністраторові доводиться робити дурної роботи,— зітхнув він.— Поки позаповнюєш розклади й виконаєш усі приписи, не лишається часу на хворих. То про що ми балакали?

Цього разу він, видно, справді забув, про що була мова.

— Я йду на місце головного лікаря в Алькюбіні. Поульсен курив сигарету. Професорова сигара погасла, але він, мабуть, не думав запалювати її.

— Ну й добре,— сказав Клем.— Каторжна буде праця, голубе. Але ти маєш добру освіту, якій тепер віддають перевагу.— З його тону не випливало, що це був комплімент.— Я не знав, що ти шукаєш собі іншого місця.

У двері знов постукали. З'явився молодий лікар з пакою паперів під пахвою, але, побачивши, що в професора є відвідувач, відразу ж вийшов, обережно зачинивши за собою двері.

— Мені треба було вам сказати,— покаянним голосом мовив Поульсен.— Але ж ви самі знаєте: можна шукати скільки завгодно й нічого не знайти.

Знов задзвонив телефон.

— Мене кличуть до операційної,— мовив Клем.— Та ми можемо зійти разом. Скільки ти тут працюєш?

— Уже півроку.

— Еге, ще зовсім мало. Треба було б мені тебе ще дечого навчити. Та побачимо, що ми встигнемо. Ну, хай тобі щастить, Поульсене. Бажаю тобі успіху. Будь обережний спочатку. Остерігайся йти на ризик. Невдалий початок... ти не знаєш, як довго його потім треба виправляти. Часом будуть якісь прикрощі, звертайся до мене.

І професор пішов.

Не можна сказати, що він таки встиг багато чого навчити Поульсена, поки той поїхав. Залюбки навчив би, але ж на нього з усіх боків напосідалися ті, хто потребував його Уваги й допомоги. Щодня він мав якісь невідкладні справи. [145]

Вони влаштували прощальний вечір. Він коштував доро го, але Доріт вважала, що треба робити те, чого від теб" сподіваються. їм бажали щастя, вони підбадьорилися й повеселішали. Виголосили багато приємних промов. Ніхто н(вважав алькюбінську лікарню великим щастям, але Поульсе-нові однолітки заздрили йому. Навчання в університеті бул< схоже на довгу бурхливу морську подорож з численими змінами місця, вічними чергуваннями, курсами, лекціями спробами виступити в наукових гуртках і фахових журна лах. Чудово було добратися до тихої гавані Доріт і Ельмс вирушили в Алькюбін радісні, сповнені надій. Вона пере; цим кілька разів їздила до містечка, знайшла за помірну ціщ будинок, який їх влаштовував, і, здавалося, нове оточенні їй подобалось. Для нього найважливішим було місце праці

Начальник поліції Гольм був дуже ввічливий, але дотри мувався офіційної дистанції. Він при кожній нагоді наго лошував на своїй безсторонності й не хотів ні в що втручатися. На допомогу їм він дав свого помічника Карлсена. Т(був меткий молодик, син тутешнього торговця мануфакту рою, який добре знав містечко. Його явно тішила співпраці з такими фахівцями, і він намагався справити на них гарн< враження.

— У цю пору наше містечко мертве,— пояснював він коли вони їхали до помешкання Елли Гансен.— Зате вліт ку в нас людно. До моря кілометрів п'ять, берег чудовий Гарна вода, повно літніх будиночків, та ще й збудувал" великий готель. Так, улітку в Алькюбіні цікаво.

Лікарня стояла на околиці, а ще за кілометр уздов" головної вулиці починався квартал новобудов — ряди притулених один до одного будиночків з окремими входами й подвір'ями.

— їх побудував муніципалітет,— пояснив Карлсен,— і винаймає переважно медсестрам та молодим лікарям Але тут мешкають не тільки медичні працівники. В кожному будиночку — дві квартири. Хто мешкає на першому поверсі, той має ще й маленький садочок. Квартири, звичайно, дорогі. Але ж усі, хто їх винаймає, отримують доплату Ось ми й приїхали. [146]

Помешкання Елли Гансен було на другому поверсі. Вони піднялися прибудованими зовні сходами на балкон, спільний для цілого поверху. Над ним нависав дах, захищаючи його від сонця й від дощу. З балкона був вхід до маленького передпокою, праворуч від нього містилася досить велика вітальня, а за нею спальня. Проти вхідних дверей були двері до кухні й до ванної кімнати. Карлсен показував їм усе, наче агент, що продає нерухоме майно.

— Коли ці будинки ще тільки побудували, тут мешкала моя сестра. Тепер вона переїхала до столиці.

Вітальня була гарна, хоч надто заставлена меблями. В невеличкій спальні найперше впадало в око широке ліжко. Там було неприбрано, на стільці висіла спідня білизна, двері вбудованої шафи стояли прочинені. Кухня виявилась довгою і вузькою. На столі лишилася кухонна дошка зі шматком надрізаного м'яса, листки салати й помідори.

— Отам вона лежала,— сказав Карлсен.— Ми нічого не чіпали, тільки забрали тіло. Начальник поліції не хотів, щоб ми щось робили, поки ви приїдете. Пресі ми теж нічого не казали. Всі, звичайно, знають, кого ми ув'язнили. Відомо, як то буває: одне одному на вухо, і пішло. Але офіційно ніхто нічого не довідався, ані найменшої дрібниці.

Тюге кивнув головою.

— Елла Гансен була тільки в купальному халаті поверх коротеньких штанців. її вдарили кухонним ножем спереду. Лезо пройшло просто під грудиною й розітнуло велику артерію біля хребта. Мабуть, вона відразу померла. На ножі не залишилося відбитків пальців. Ганчіркою, яку знайшли біля трупа, вбивця, видно, стер сліди з колодочки. На ній є сліди крові вбитої, але більше немає нічого, що нам знадобилося б.

Тюге заглянув у шухляди і в шафу. Там усе стояло на своєму місці. Поульсенові не важко було прибрати зі столу одне накриття. Вони повернулися до вітальні. Невеличкий столик, накритий білою скатертиною, з одного кінця,— тарілка, виделка з ножем, чарка, кошичок з нарізаним батоном, пляшка червоного вина, відкоркована, але не чіпана. І ніби навмисна порожнеча з другого кінця. Він, певне, попересував накриття. Нетреба великої уяви, щоб помітити: вечерю готували на дві особи. На цьому стільці, мабуть, сидів Поульсен. Його запросили, і двері були не замкнені... а все ж таки? Треба бути дуже близьким знайомим, щоб °так просто зайти й сісти. Тюге спробував уявити собі, що б зробив він сам. Якби, скажімо, його запросив до себе Брант. Він би трохи походив біля будинку, тоді ще раз [147] повернувся б. Тюге, дивуючись, похитав головою. Потім підійшов до програвана й

надів окуляри. Платівка й досі лежала на диску, а обгортка з неї — на підлозі. Скрябін. Третя симфонія. "Божественна поема".

— Тобі відома ця річ, Нільсе?

Тюге не захоплювався музикою, але знав, що Брант її любить. І досі ще бігає на концерти!

— Відома. Я її чув колись.

Це вже добре. Брант оглянув платівку й наморщив лоба.

— Дивно, що така платівка є в новомодному помешканні. Скрябіна мало грають. Це один із росіян, що жив на зламі сторіч. Партійне керівництво якийсь час вважало його надто романтичним, але все-таки вирішило прийняти його. Бачиш, це російське виконання. Московський державний оркестр.

Він підійшов до етажерки в другому кінці кімнати, де було чимало книжок і з півсотні платівок. Брант зняв їх на підлогу і всі докладно переглянув.

— Чуєш, Тюге, виходить казна-що, тут сама поп-музика, добір класики не сягає далі за увертюру до "Летючої миші".

В Бранта затріщало в колінах, коли він підвівся. Тюге подивився на нього.

— Якого біса вона грала цю платівку?

Брант похитав головою. Тюге підійшов до вікна й визирнув надвір. Вулиця між будинками була порожня. В садку якась невисока жінка в облізлому хутрі зривала біля низької огорожі проліски. Поульсен казав,

що платівка крутилася, коли він зайшов. Він зняв голку і вимкнув програвач, як платівка дограла до кінця. Запис розрахований не більше, як на двадцять хвилин...

— Треба пошукати відбитків пальців на платівці й на обгортці,— мовив Тюге, хоч міг цього й не казати: Брант ніколи такого не забув би.

Він задумливо потер носа. Чому вона вибрала саме цю платівку, чому? Випадково? Може. Але речі повинні узгоджуватись одна з одною. Тюге не любив випадковостей, не вірив у них, все повинне мати якийсь сенс. Він знову глянув на жінку в садку.

— Це та жінка впізнала Поульсена, коли він тікав? Карлсен визирнув з-позад його плеча.

— Та,— сказав він. [148]

— Я піду до неї,— промурмотів Тюге.— А ви тим часом зробіть тут усе, що треба, Нільсе.

Брант похмуро кивнув головою. Нічого не вдієш, буденну роботу треба теж робити, де ж вона дінеться.

Сходи з кухні виявилися вузенькими й стрімкими, вони спускалися аж до підвалу, який тягся під цілим будинком. Надвір вели інші двері й кілька східців у кінці підвалу. Коли Тюге вийшов ними, то опинився з боку головної вулиці. Він похитав головою. Дивно, що Поульсена хтось побачив, якщо він ішов сюдою. Почав сипати сніг. Тюге повернувся назад уздовж фасаду й подзвонив у двері пані Асмусен. Двері відразу відчинилися. Мабуть, вона чекала на нього в передпокої. То була низенька, згорблена, зморщена бабуся років за вісімдесят. В очах у неї світилася жвава цікавість. Вона зустріла Тюге, мов приятеля, за яким давно знудилася, й відразу посадовила його на канапу. Вони перемовилися кількома банальними словами про страшний випадок, що

привів його сюди. Пані Асмусен, здавалося, була швидше збуджена, ніж нажахана. Вона заходилася пригощати Тюге кавою й тістечками.

— Ви, мабуть, добре знали пані Гансен?

— Панну Гансен,— ущипливо поправила стара.— Наскільки я знаю, вона не виходила заміж, але сина має. Милий хлопчик. І як можна віддати дитину .в інтернат! Але як не віддаси, якщо хочеш утішатися життям. Я її рідко бачила— В голосі пані Асмусен забринів докір.— Зате чула. її гостей, її страхітливі платівки! Тут крізь стіни все чути. Правда, вона була привітна, як часом зустрічала мене. І подзвонила лікареві, поклала мене до лікарні, коли в мене був бронхіт. Літо цього року виявилося погане.

Тюге співчутливо похитав головою — так, хвороба вимучує людину. У винагороду за це стара налила йому ще одну чашку кави.

— Пані Асмусен, ви дали важливе свідчення. Ви бачили головного лікаря Поульсена, коли він виходив із цього будинку десь о шостій вечора позавчора, правда? Він підтвердив ваші слова

Вона напружено вислухала його й суворо кивнула головою.

— Я й сподівалася, що він підтвердить їх. Не така я жінка, щоб плескати язиком!

Тюге заспокійливо підняв руки: мовляв, ніхто про неї такого не подумав би. Але свідки часто бувають неуважні й ненадійні. Тому приємно зустріти таку спостережливу людину. [149]

— Я тільки хотів сказати, що навряд чи буде потрібно викликати вас до суду.

Його слова, видно, трохи розчарували стару. Вонанапевне була не проти того, щоб ще раз зіграти в житті активну роль. Але зраділа, коли Тюге нахилився до неї і довірливо сказав:

— Поліція арештувала доктора Поульсена. Я кажу вам це неофіційно, таке часом доводиться робити, щоб полегшити слідство, навіть коли сам вважаєш, що затриманий не винен.

Стара ледь помітно всміхнулася.

— Я дуже добре розумію вас.— Вона засунула руку під журнальний столик і витягла звідти "Алькюбінські вісті".— Тут теж написано, що не треба нічого базікати й судити, поки не ухвалено вироку. Чудова стаття. Редактор Якобсен завжди гарно пише. Я з ним цілком згодна. Не треба судити!

Вона поважно кивнула головою. Тюге довелося ще раз прочитати допис К. Я. і похвалити, що він написаний справді гарно.

— Я зрозумів з ваших слів, що ви лежали в лікарні. То, мабуть, знаєте доктора Поульсена?

Стара похитала головою.

— Я його, звичайно, бачила, але лікувалася в доктора Яльтесена Він просто винятковий лікар. Потім я зверталась до доктора Л аре єн а. Адже він учився в Яльтесена. Цей новий напевне чудовий лікар, але надто неприступний. Не всі пацієнти можуть звикнути до нього.

Стара вмочила тістечко в каву й почала поволі їсти.

— Вам нічого не впало в око, коли ви побачили доктора Поульсена?

— Ще б пак,— почала розповідати вона— Я стояла в кухні, чистила картоплю й думала собі про своє, коли він раптом вигулькнув з льоху, немов якась примара. Він розгублено кинувся в один бік, тоді в другий. Та воно й не дивно, коли згадаєш...

В її очах блиснула цікавість. Тюге кашлянув.

— Так, не дивно. Адже він щойно побачив пані Гансен мертву, вбиту. Звичайно, він був розгублений.

Видно було, що пані Асмусен подобалось говорити про це.

— Я вже стара, мені вісімдесят два роки, якщо казати точно...

Тюге не забарився висловити очікуваний подив. Пані Асмусен усміхнулася.

— Так, від старості нікуди не дінешся. Колись, у часи моєї молодості, справді було б дивно, якби головний лікар [150] прийшов сам, без нікого, в гості до медсестри... Якщо він одружений і користується повагою в людей. Але часи міняються, пане Свенсене. Зі слів "доброзвичайність" і "моральність" тепер глузують. Справді щось дивне діється. її сувора міна свідчила, що вона далеко не схвалює теперішньої моди. Тюге співчутливо погодився з нею.

— Ви кажете щиру правду. А часто траплялося, що доктор Поульсен відвідував пані Гансен?

Стара знов нагадала, що її сусідка панна, а не пані, бо не була одружена.

— Сказати "часто" було б забагато, але інколи траплялось таке. Я, звісно, можу говорити лише про ті випадки, коли бачила його, як сиділа

біля вікна. Я рідко виходжу надвір, але дивитися в садок можу завжди, сідаю біля вікна й милуюся ним звідси.

Тюге похвалив і її садок, і тістечка. Мовляв, тільки вкусиш — і відразу відчуваєш, що вони спечеш вдома.

— А він же одружений,— повела далі пані Асмусен.— Я так дивлюся на подружжя: коли вже ти стаєш перед вівтарем і присягаєш перед богом дотримуватись вірності, то не треба ламати присяги. Так я вважаю, проте молоді іншої думки. Теревенять про десятирічний контракт. Авибпо-вірили, що я була заміжня сорок два роки, і ми з моїм покійним чоловіком... Певне, що не завжди нам було легко, але присяги...— Вона зітхнула, поринувши в спогади.

Тюге обвів очима кімнату й зупинився на фотографії над комодом. Видно, то був покійний пан Асмусен. Лагідне безвільне обличчя, пригнічений погляд.

— Я нічого не мала проти панни Гансен як людини,— знов озвалась пані Асмусен.— Вона була ввічлива І послужлива. Але як вона поводилась!.. У мій час поважна жінка повинна була спілкуватися з жінками свого рівня й становища, а не з чоловіками. Атож, на жаль, доктор Поульсен був не єдиний її приятель. Та я мовчу. Я не з тих, що пле-щуть язиком.

Допитатися в старої, хто ж іще приходив до її сусідки, так і не вдалося. Але, може, гЛщастить наступного разу, подумав Тюге, підіймаючись сходами на другий поверх. Він сумно визнав, що Брант не сподобається пані Асмусен, а вона йому. Єдина втіха, що в неї справді смачна кава.

У помешканні вбитої Брант із Карлсеном не знайшли нічого вартого уваги. Карлсен був дуже розчарований. Він сподівався чогось цікавішого, коли за роботу візьмуться [151] справжні експерти. З

поліційної дільниці повідомили, що куратор лікарні, директор школи Могенсен хотів би зустрітися з Тюге. Брант простяг йому альбом. Тюге заходився гортати його. Там були переважно фотографії якогось хлопчика, мабуть, її сина. Але він натрапив і на кілька її знімків. Елла Гансен була кругловида, чорнява, з дуже гарними зубами. Тюге довго роздивлявся на неї, тоді відклав альбом.

— Пора снідати. Де тут можна попоїсти, Карлсене?

4

Приходила Доріт, принесла кілька книжок, газети й дещо з його речей. Вони пробували поговорити, та хіба можна розмовляти природно, коли поряд хтось стоїть і слухає. Доріт казала те, що й завжди, вигляд у неї був пригнічений. Вони намагалися не дивитись одне на одного. Що вона думала про його ув'язнення? Як там давали собі раду в лікарні? Цього разу Антонові довелось таки перебрати на себе всю роботу. Молоді надто ще недосвідчені. А як там Тове? Мабуть, досі вже все знає. Вона ж... хоч діти на диво глухі до нещастя батьків. Це йому було відоме з лікарської практики. Чи не запрограмована ця глухота від природи? А втім, може, це й добре. Його журило те, що Тове не захотіла перебратися до Алькюбіна. Він ладен був давати їй машину, щоб вона їздила до школи, але мешкала вдома. Проте ,дівчину це не звабило. Останніми роками Тове й Доріт не мирилися між собою. Тове вважала, що мати дуже обмежена, а Доріт не подобалося життя, яке вела дочка. Чим ближче вони були б, тим більше претензій мали б одна до одної.

Спочатку Доріт була захоплена будинком. Вони обставили його краще, ніж могли собі дозволити. Головний лікар користувався необмеженим кредитом, і важко було встояти перед спокусою. То для них була гарна пора, але вона не могла тривати вічно. Будинок вони опорядили, а далі що? Доріт не пробувала влаштуватись на роботу, і поволі прийшло невдоволення. Він здебільшого перебував у лікарні, вдома також цілодобово не вмовкав телефон. Він був весь час утомлений і зацькований.

Доріт не розуміла, чому тільки він має повно роботи в лікарні. Реальна платня вперто падала. Ставало все важче й [152] важче сплачувати борги. їм дедалі менше залишалося. Чому Ларсен краще забезпечений?

— Він же твій підлеглий, Ельмо! Як це так, що в них усього куди більше, ніж у нас? їм не доводиться завжди і на всьому заощаджувати.

Він почував себе під час тих суперечок безборонним і тільки зітхав.

— Ну, підлеглий. Але вони .в іншому становищі, ніж ми. Вони старші, і їхні діти вже на власному хлібі. Антон живе тут багато років, налагодив собі приватну практику і все інше. Я не можу так просто все змінити.

Антон Ларсен мав у лікарні нормований робочий день, був вільний від адміністративних навантажень і від обов'язку допомагати асистентам після закінчення роботи. Такий порядок завів ще Яльтесен, а новий куратор і районні збори депутатів домоглися скорочення робочого дня молодих лікарів, зведення до мінімуму їхнього зв'язку з лікарнею, посаду ж заступника головного лікаря в більшості лікарень скасували. Особливо в невеликих, тому там навантаження головних лікарів набагато збільшилося.

— Ти ж головний лікар,— казала Доріт,— зобов'яжи Ларсена працювати трохи більше.

Ельмо безнадійно здвигав плечима й виходив у садок. Він заводив уже з Ларсеном мову про те, що тепер треба було б запровадити чергування, оскільки молоді лікарі мало допомагають йому. Але той заявив, що Яльтесен завжди сам давав усьому раду, що йому вже шістдесят років і два роки тому його обрано до муніципальної ради. Могенсен палко підтримав його. Мовляв, коли хтось добровільно бере на себе важкий тягар громадської роботи, то співпрацівники просто-таки зобов'язані якомога більше розвантажити його на роботі.

Перший день... Антон Ларсен зібрав увесь персонал і виголосив привітання. Всі справляли враження привітних і доброзичливих. Потім Ліса повела його до кабінету, де він уперше сів до письмового столу. Було літо, теплий день, вікно стояло відчинене. Ліса нерішуче зупинилася біля дверей. Він показав рукою на стілець для відвідувачів.

— Як тут звертаються один до одного і які ваші обов'язки?

Рожеве личко Ліси ще дужче почервоніло. Спершу це його збентежило, але потім він уже не помічав цього. [153]

— Звичайно, до головного лікаря ми зверталися на "ви",— відповіла вона.

— Мене звуть Ельмо, може, ти скажеш про це всім? По-моєму, смішно бігати по лікарні й самому відрекомендовуватись.

Початок, на його думку, вийшов добрий, та потім виявилося, що на "ви" звертаються й до Ларсена, який вважав, що новий головний лікар повинен був поговорити з ним, перше ніж запроваджувати таке панібратство. Ліса розповіла йому про розпорядок дня. Двічі на тиждень до них приходив рентгенолог і раз на тиждень до обіду працював один із провідних лікарів центральної лікарні. Цього домігся. Яльтесен. Про нього говорили весь час — про його феноменальну працьовитість, талановите керівництво. Про його смерть, таку гарну. Він упав, виходячи з операційної, після добре виконаної роботи. На його похороні було все містечко. Ельмо Поульсен не сподівався затьмарити собою пам'яті про свого попередника, бо сам знав, який він повільний,— і тоді, коли треба було щось вирішувати, і біля операційного столу. А проте, здавалося, більшість персоналу прийняла його, їм сподобалась його поважність і ретельність. Та й не можуть бути всі однакові.

Завідувач лікарні був тихий, доброзичливий, схожий на місіонера сивий чоловік з боязким поглядом. Його вповноваження обмежено до мінімуму. Все вирішував Могенсен, і у великому, і в малому.

Директорові школи Карлові Йоганові Могенсену було ще тільки за сорок, але він багато встиг. Він був місцевий політик, голова комісії медичних закладів і користувався значним впливом. Чудовий взірець сучасного діяча, з темним, помірно довгим, кучерявим чубом, з пишною, гарно підстриженою бородою, зі спортивною фігурою. Людина майбутнього. Він потис Ельмо руку і дивився йому у вічі доти, доки той не опустив погляду. Могенсен давно навчився цієї штуки,, яка з самого початку робила партнера непевним. Мегенсен відвідував різні курси керівників та адміністраторів і добре засвоїв цю мудрість. Він знав усе про техніку засідань. Треба було бачити, як він виносив на обговорення якусь справу: порухом руки вмів поставити в центр уваги присутніх не тільки окремі її моменти, а й проблему в цілому. Крім'відвертого зацікавлення питанням охорони здоров'я, Могенсен ще й активно працював з молоддю.

— Ми тут в Алькюбіні — одне ціле, кожен — частка [154] тісної громади... корені одного дерева, Поульсене, цього не заперечиш. Що ми варті одне без одного? Коли ми хворі... а ми хворітимемо, поки ви не візьметесь за профілактику,— Могенсен зміряв Ельмо таким довгим поглядом, до той засовався на стільці й квапливо кивнув головою.— Коли ми хворі,— ще раз проказав він,— то хочемо заприязнитися й поріднитися з лікарями, бути в контакті з тобою у твоїй діяльності. Твоя посада — дуже важлива, головний лікарю Поульсене! Ми пишаємось своєю лікарнею. Не багато малих містечок, як наше, мають таку лікарню... І вона добре працювала. З Яльтесеном ми, звичайно, почували себе в безпеці. Тепер так само будемо почувати себе з тобою. Бо вважаємо тебе віднині членом своєї громади. Ти обрав собі велику мету і з мого боку завжди знайдеш підтримку.

Ельмо був приголомшений. А більшість його товаришів казали, що політики — нетямущі й непривітні люди! Як йому пощастило з

Могенсеном! Удячність розв'язала йому язика, спонукала поділитися турботами, які він і його колеги відчували в нових обставинах, викликаних зміною трудової угоди. Могенсен, не зводячи з нього погляду й киваючи головою, почекав, поки він висловить свої міркування. Тоді широко, зверхньо всміхнувся.

— Любий Поульсене, ти лікар, фахівець. Ти згаяв чимало років, щоб опанувати свій фах. Навчання зробило тебе здатним до цієї праці, і ти повинен виконувати її. Але ти не вчився керувати, бути адміністратором. — Він сумно похитав головою.— І жодний головний лікар цього не вчився. Жоден із них не має про це ніякого уявлення. Громадськість обрала нас, політиків, щоб ми взяли на себе цю частину роботи. Для цього ми самовдосконалюємось.— Він знов усміхнувся.— Може, я навіть більше вчився, ніж ти, хтозна.— Вираз обличчя в нього був такий, наче він напевне знав, що вчився більше за Ельмо.— Твоя справа — лікувати пацієнтів, а моя — зняти з тебе тягар адміністративних обов'язків, організувати твою роботу так, щоб вона була для тебе легкою, щоб ніщо тобі не заважало.

Ельмо нервово поправив окуляри.

— Я, звичайно, вдячний тобі. Я добре знаю, що не ти опрацював цю трудову угоду. Ти розумієш, що коли молоді лікарі працюватимуть у лікарні тільки сорок годин на тиждень, їх неможливо буде нічого навчити. Вони не здобудуть досвіду, бо не матимуть змоги простежити весь перебіг хвороби в пацієнта, якого вони-беруть на лікування. Я...

Могенсен перебив його, піднявши руку. Усмішка його стала ще ласкавіша. [155]

— Любий Поульсене, це саме те, за що ми дорікаємо тобі й твоїм колегам, за цю зарозумілість... Так, вибач, але інакше цього не назвеш! Минули вже ті часи, коли одну роботу вважали кращою за іншу.

Ельмо хотів щось заперечити, проте Могенсен зупинив його владним поглядом і повів далі:

— Авжеж, ти це мав на думці. Що твоя робота краща за роботу, яку виконують медсестри, доглядальниці, санітари і ми, адміністратори. Але це застарілий погляд, Поульсене? Треба тобі відвикати від нього! Ми всі — працівники охорони здоров'я, наш внесок однаково важливий, тому ми повинні мати й однаковий робочий день.

Ельмо відчув легеньке тремтіння в щелепі і зрозумів, що треба бути обережним.

— Я не вважаю, що одна робота краща за іншу, але є речі, яких важче навчитися...

Могенсен підвівся.

— От бачиш. Тому ти вважаєш, що вона краща! — Він подав Ельмо руку.— На жаль, час не стоїть на місці. Тобі треба не відкладаючи прийти з дружиною до нас, і ми тоді докладніше й спокійніше поговоримо про наші спільні справи. Бувай.

Зустріч не дала ніякої користі. В директора школи й місцевого політика завжди було повно справ.

То був напружений, неспокійний час, враження мінялися мало не щоденно, Ельмо намагався пристосуватись до заведеного в лікарні ритму, але водночас потроху запроваджував свій власний. Самому йому здавалося, що робота більш-менш посувається. Найважче було налагодити стосунки зі старшою сестрою, панною Мадсен. Вона любила казати йому, як би те чи інше зробив Яльтесен. її помічниці були доброзичливіші. Рагна Єнсен, спокійна, трохи похмура, завжди робила все дуже грунтовно. І Елла... Поуль-сен сів на лежак, вперся ліктями в коліна й обхопив голову долонями. Елла була весела жінка, і він із

самого початку відчув, що вона на його боці. Вона була не кращою сестрою за Ратну, зате працювала з радістю, вміла кинути метке, жартівливе слово, і найперше їй він був зобов'язаний тим, що почав відчувати себе певніше, більше, ніж такій самій позитивній, проте стриманішій Лісі. Ліса була чудова секретарка, практично сама організувала його робочий день і мала феноменальну пам'ять. Ельмо хотів би, щоб їхні стосунки були товариськіші, але вона завжди дотримувавсь 156

відстані. Через два тижні після приїзду Ельмо вона зайшла до нього і з невдоволеним, але покірним виразом обличчя сказала, що редактор Карл Якобсен хоче погово-ити з ним з приводу інтерв'ю.

В.она стояла в дверях, почервонівши й опустивши очі.

— Мені обов'язково приймати його, Лісо?

— Так,— відповіла вона.— Але будь обережний" Якобсен формує тут громадську думку. Він людина приємна, пише гарно. Та ніколи не знаєш... Він може спонукати тебе сказати те, чого ти не думаєш.

— Звичайно, це було надто давно, щоб ти мене впізнав.

Карл Якобсен стояв у дверях з люлькою в зубах, у темно-рудому капелюсі з вузькими крисами. Ельмо підвівся й нерішуче рушив назустріч гостеві. Звідкись він знав цього чоловіка, але звідки саме, не міг пригадати, і це його бентежило.

— Соня,— мовив редактор і скинув капелюха. Його карі очі пильно стежили, яке враження справить на Поульсена це ім'я.— Що, ти і її забув? Ми разом складали екзамени в першій групі. Ти витримав, а я, на щастя, провалився. Медицина була не для мене.

Він знов надяг капелюха, підбив його ззаду й криво всміхнувся.

— Ти справді не пам'ятаєш Соні? Ти перехопив її в мене, за що я тобі й досі вдячний. Як я розумію, ти теж кинув її.— Якобсен безцеремонно розсівся на стільці й заходився вичищати люльку.— Твою дружину звати Доріт, і ти маєш дочку Тове. Бачиш, я розпитувався про тебе.

Ельмо лишився стояти, не знаючи, як йому повестися. Якобсен теж підвівся й простяг йому руку:

— Здоров, Ельмо, вітаю тебе в Алькюбіні. Ти "міг би вибрати краще місце, але міг би й гірше. Алькюбін справді не таке вже й погане містечко, якщо триматися далі від його мешканців.

Початок був безглуздий, а проте допоміг їм нав'язати контакт. Редактор, наповнюючи кабінет тютюновим димом, без угаву торохтів:

— Не скажу, що я заздрю тобі, не так легко замінити Яльтесена. Він був похмурий, буркотливий чоловік, але являв собою цілий заклад. І вабив до себе хворих, як купка собачого лайна вабить мух.. Вони йшли до нього з усієї округи або й ще з дальших місць. Тому тут і збудували лікарню, урізавши кошти на все інше. Принаймні так вони [157] виправдовувались. А насправді наш любий бургомістр, Альс— ; Єнсен, захотів лишити пам'ятник своїй діяльності, отож він та його зброєносець Могенсен і залагодили цю справу. А тепер тобі треба подбати, щоб її не спіткав ганебний кінець.— Карл Якобсен неприємно засміявся.— Багато хто вважає, що це будівництво — марна трата коштів, і радо скористається нагодою здерти з Могенсена й Альса-Єнсена скальпи. Тому вони обидва зацікавлені, щоб тут усе йшло як по шнурочку, будь певен. Навіть тепер, коли вже на носі їхнього ковчега не стримить як оздоба фігура Яльтесена. Як це так, Ельмо, в тебе нема чого випити? На щастя, один родич пригостив мене пляшкою віскі.— Карл Якобсен налив собі повну чарку.— Я працюю зранку,— повів далі він,— Кінчаю роботу до десятої, потім перекушую сухариком. Решту роблять молоді, збирають новини й таке інше. Газета виходить після обіду. Тоді я звичайно випиваю чарочку, а згодом ще дві.— Він задоволено глянув на пляшку й налив ще одну чарку.— Ми тут улаштували такий собі

затишок. Зробили з лікарні ідилію. Тут чудово, наче вдома, правда? Я виходжу з того, що Могенсен уже прочитав тобі лекцію. Може, ти з ним згоден? Приємно, якщо так. Мені буде легше. В кожному разі я напишу, що ти поділяєш Могенсенові погляди. Але що ти сам розкажеш мені, Ельмо? Треба щось таке, що б викликало довіру, не балачки про якісь там далекі проблеми. І ми ще дамо фотографію. Я пришлю завтра хлопця. Не думай, що в мене ціла купа людей. Один хлопець і одна дівчина, обоє учні. Хлопець трохи фотографує. Сподіваюся, він упорається з цим завданням.

Хлопець упорався з завданням. Доріт була дуже задоволена і знімком, і інтерв'ю. Воно було помірно оптимістичне в тій своїй частині, де йшлося про хист Ельмо, а кінчалося кількома дуже негативними зауваженнями про університетську лікарню, яких Поульсен не робив. Він сподівався, що його колеги не помітять того інтерв'ю.

Вони й справді не помітили його. "Алькюбінських вістей" поза містечком ніхто не читав. Ліса, почервонівши, промурмотіла, що вийшло не найгірше. Вона глянула на Ельмо збоку з таким виразом, ніби хотіла ще щось додати, але стрималась. Він нічого не питав, проте не сумнівався, що там щось негаразд. Ларсен уперше був роздратований і немов чимось ображений. Могенсен зателефонував того самого дня.

— Я радий був прочитати твої висловлювання в газеті, а [158] надто про добру їжу в лікарні й доброзичливе ставлення до пацієнтів. Але ти не в усьому маєш слушність, Ельмо, вибач, що я кажу про це. Не треба було так гостровисловлю-ватись про фахівців поза лікарнею. Та й заголовок "Соціальне страхування на випадок хвороби не повинне конкурувати саме з собою" досить провокаційний, тобі не здається? Я телефонував Карлові Якобсену, щоб висловити йому свої претензії, але він сказав, що це було найважливіше у твоїх відповідях.

В Ельмо затремтіли руки. Він витер рукавом піт з чола.

— Більшість того, що написане в інтерв'ю,— думки самого Якобсена, — мовив він. Могенсен пирхнув на другому кінці дроту.— Я лише сказав, що хочу, аби лікарня працювала так, щоб пацієнтам не треба було шукати допомоги поза нею.

Могенсен відповів після короткої паузи:

— Тут я з тобою згоден. Але ж ми трохи дбаємо й про те, щоб поширити свою діяльність і поза медичні заклади, хоч би працю з профілактики.— Голос у нього, як завжди, був люб'язний.

— Так, проте я мав на думці не профілактику, а лікування у фахівців. Коли ми маємо таку сучасну лікарню, не треба було б платити десь збоку за те, що ми можемо робити в себе. Саме це я й мав на увазі.

Минула довга хвилина, поки Могенсен відповів:

— Я не заперечую, може статися й таке, коли страхову суму у зв'язку з хворобою виплатять двічі... раз лікареві збоку, а раз лікарні. Але це справа багато складніша, ніж тобі здається. Візьмімо тебе чи мене. Ми волітимемо звернутися до фахівця, правда ж? Щоб нас краще оглянули, та й інші також захочуть цього.

Ельмо тоді ще не знав Могенсенових манер. Він думав, що з ним можна сперечатись як рівний з рівним, тому повів далі:

— Але ж таких є лише одиниці. Було б недемократично, коли б хтось у той чи інший спосіб користувався кращим оглядом, як ти його називаєш. Хіба ні? Я не вважаю, що це такий страх — звертатися до лікарняної амбулаторії. Вона добре обладнана, та й фахівці там подеколи сидять. А то навіщо ж вони вчилися?

Голос у Могенсена змінився, став гострий і непривітний:

— Слухай, Ельмо, ти тут поставлений лікувати пацієнтів, а не політикувати. Я просив би тебе не забувати цього, навіть тоді, як тебе вмовляють виступити в пресі.— Він помовчав і повів далі вже своїм звичайним тоном: — Ми повинні [159] дивитися вперед, Ельмо, будувати краще суспільство. Це наша мета. А гасло — успіх в окремому і тим самим у всьому. Приємно було поговорити з тобою. Вітання дружині. Треба нам вибрати якийсь вечір, щоб спокійно посидіти й про все побалакати.

Зайшла Ліса підписати кілька листів.

— Могенсен був невдоволений,— сказав Ельмо.— Я думав, що редактор уклав у мої уста його погляди, тож і був більш-менш згодний з тим, що він написав.

Ліса на мить завагалася, потім сказала:

— Карл Якобсен любить підкласти комусь свиню, просто задля жарту.

Ельмо кивнув головою.

— Так, можна собі уявити. То Ларсен також невдоволений? — запитав він.

— У Ларсена найбільша в містечку приватна практика,— відповіла секретарка, вже виходячи.

У дверях хтось стояв. Ельмо вражено глянув на годинника. О цій порі його звичайно не турбували. Виявилося, що це гладкий комісар карного розшуку. З-за його спини виглядав вартовий. Тюге пройшовся по камері, тоді підбадьорливо кивнув Ельмо.

— Ми оглянули помешкання Елли Гансен. Ви вийшли тими дверима, що в кухні, так?

Ельмо кивнув головою.

— Вони були замкнеш? — запитав Тюге.

Ельмо замислився, намагаючись пригадати все. Елла лежала на підлозі, йому довелося переступити через неї.

— По-моєму, ні,— відповів нарешті він.— Мені навіть здається, що вони були прочинені.

Вій підвівся і став посеред камери, стежачи поглядом за комісаром.

— А ще мене цікавить та платівка, що грала, коли ви зайшли,— повів далі Тюге.— Що то була за музика?

Він зупинився перед Ельмо, пильно дивлячись на нього.

— Я не знаю,— затинаючись, відповів той.

— Вам та музика була незнайома чи ви просто її не слухали?

Ельмо похитав головою і тихо відповів:

— Незнайома.

Тюге, стоячи перед ним, витяг з кишені папірця.

— Це Скрябін. Третя симфонія, "Божественна поема" [160]

Він запитально глянув на Ельмо, але той похитав головою.

— Я її не знаю.

— Дама, яка мешкає на першому поверсі, пані Асмусен, та, що вас бачила...— Тюге зробив паузу, тоді докінчив: — Та дама запевняє, що не раз бачила, як ви приходили до Елли Гансен.

Поульсенові запаморочилося в голові, він залюбки сів би, але не зважився.

— Тільки один раз,— пробелькотів він.— Я не пам'ятаю, щоб... щоб у неї була якась справа... тобто раніше.

Тюге задумливо дивився на нього.

— Поміркуйте про це, поки ми знов зустрінемось. Спробуйте згадати, як часто і з якої причини ви зустрічалися.— Він знову став колишнім, привітним Тюге.— На сьогодні все,— мовив він і кивнув головою.— До побачення, докторе Поульсене.

Двері за ним зачинилися. Зарипів ключ.

Може, він сказав щось не так? Про двері в кухні. Начебто для Свенсена ця деталь була особливо важлива. І про платівку. Ельмо знову сів на лежак і підпер руками голову. Він тоді цілий день був неуважний і дратівливий, усе думав про той візит до Елли. Не важко було вгадати, як відбуватиметься засідання комісії. Панна Мадсен заявить, що не може рекомендувати Еллу Гансен. Та надто неточна, не може працювати на керівній посаді. Панна Йокумсен перестане тихенько мугикати й приєднається до думки колеги, не знаючи, про що йдеться. Ларсен набалакає силу гарних слів про Еллу, але наприкінці пошкодує, що в неї нема ґрунтовної освіти, потрібної для такої посади. Що міг сказати Ельмо? Нічого, що могло б змінити ухвалу, до якої вже прийшов Могенсен. Елла не отримає місця. Ельмо був певний цього, коли проти свого бажання йшов до неї. В канавах лежав брудний сніг. Скрізь було

сіро й непривітно. Він піднявся надвірними сходами й зупинився перед дверима. Вій рідко коли грунтовно обмірковував справу перед її обговоренням, тому часто шився в дурні. Не те, що Елла Вона завжди була добре підготована. Навіть тепер! Сказала була щось таке, що прозвучало, як погроза. Що їй конче треба отримати цю посаду й що вона має намір використати всі способи. На мить йому закортіло повернутись, ухилитися від зустрічі,— але ж ні, це нічого не допоможе. Обов'язково треба поговорити з пою, паніть задля себе.

5

Після сніданку, чекаючи на візит Могенсена, Тюге використав цей час, щоб розпитатися в Карлсена про містечко. Брант узяв таксі й поїхав до лікарні. Вона була розташована на північній околиці Алькіобіна, з самого її краю,— за нею вже починалося поле, що похило тяглося до моря. Можна було навіть учути його шум. Звідти подимав холодний, пронизливий вітер. На вулиці лежав розквашений сніг, та коли Брант висів з таксі, в обличчя йому сипнуло дощем. Довга двоповерхова будівля з кабінетами, залою для відвідувачів, амбулаторією, приймальним покоєм на першому поверсі й палатами на другому. Дерева навколо будівлі низенькі, їх нещадно шарпає вітер. Брант поквапився зайти досередини. Поульсенова секретарка, Ліс а Томсен, жінка років тридцяти з дуже білявим волоссям і рожевою шкірою, була в халаті, накиненому поверх светра й довгих жіночих штанів. На обличчі в неї від щедрого, але не дуже ретельного фарбування лишилися плями. Блакитні, короткозорі очі за великими скельцями окулярів дивилися стримано, і вся вона здавалася неприступною. Вона зустріла його у вестибюлі й повела до Поульсенового кабінету. її постать випромінювала холод. Кабінет був просторий і гарно вмебльований. Секретарка сіла на канапу й запалила сигарету. Брант опустився в крісло навпроти неї. Було ясно, що стілець за письмовим столом вона вважала недоторканним.

— Мабуть, відразу перейдімо до справи,— почав він.— Доктора Поульсена підозрюють у вбивстві однієї з медсестер хірургічного

відділення. Ми тут чужі, не знаємо ані міста, ані лікарні і з вдячністю приймаємо всі відомості, які нам щастить отримати. Ви допоможете йому і нам, якщо розкажете все, що знаєте, про доктора Поульсеиа та інших працівників лікарні і про їхні взаємини. Все, що для нас може бути цікаве.

Обличчя й шия в секретарки почервоніли, плями на шкірі стали ще помітніші.

— Це якась помилка,— сказала вона,— Він зовсім не такий. Не можна собі уявити, щоб...— вона похитала головою й опустила очі.

Брант очікувально мовчав. На столі лежали листи, дбайливо розкладені на рівні купки. Велика фотокартка русявої жінки з неприродною усмішкою, На стінах — полиці, повні книжок. Спішки книжок свідчили, що більшість із них були давні й навряд чи їх часто розгортали. [162]

— У нього було дуже багато роооти. понад людські сили. Стільки від нього всього вимагали!

Ліса Томсен замовкла, видно, не знала, що ще сказати. Брант коротко підсумував її слова

— Вона будь-що хотіла отримати посаду панни Мад-сен.— Ліса запалила нову сигарету.— Стільки було всяких розмов. Старі медсестри, доктор Ларсен і адміністрація не хотіли її. Тому вона й напосілася на Ельмо, наче в нього було мало свого клопоту.

Брант почекав, чи не скаже вона ще чогось. У простінку між вікнами висіла невеличка фотокартка молоденької дівчини, дуже схожої на Поульсена. Оскільки секретарка не квапилася щось додавати до сказаного, Брант запитав:

— А чому вона вважала, що доктор Поульсен підтримає її? Вони були особливо близькими співробітниками?

Досі секретарка сиділа рівно й дивилася просто перед собою, а тепер сердито спрямувата на нього свої короткозорі очі.

— Чогось такого, як ви гадаєте, взагалі не було. Гидко, що люди завжди думають... Ельмо дуже добрий, от йому, певне, й здалося, що це робота для неї. Вона працювала тут уже десять років, мала великий досвід.— Ліса прикусила губу. Тоді змусила себе говорити далі: — Елла була дуже здібна й сповнена чару. Більшості чоловіків вона подобалась, якщо в них не було з нею сутичок як із працівником профспілки. Тоді вона могла бути досить гостра.

Брант кивнув головою.

— Зрозуміло. Це тому доктор Ларсен не хотів її рекомендувати на цю посаду?

Вона стріпнула головою.

— Ні, я не знаю, чому Ларсен був проти неї. Він ладнав тільки зі старими сестрами. І ще було одне... колись Елла допомагала йому під час приватних консультацій, коли його дружина лежала хвора.. І відтоді вони більше не могли працювати разом.

Над канапою висіла велика фотокартка. Літній чоловік із суворими рисами обличчя. Очі дивилися на відвідувача крізь скельця пенсне по-інквізиторському. Мабуть, це й був колишній шеф.

— Ви були секретаркою в Яльтесена, правда? Ви й доктор Ларсен працювали з ним багато років. Як тут було тоді?

Брант даремне пробував спіймати її погляд.

— Головний лікар Яльтесен був солідний чоловік, дуже сильний і дуже певний у своїй силі.

Вона глянула на годинника. [163]

— Дужче, ніж його наступник. — пожартував Брант, уявивши собі тоненького, соромливого Поульсена.

— Ельмо ставиться критичніше до своєї роботи. Йому важче спинитися на чомусь. Яльтесен робив усе так, як сам вважав за потрібне, а Ельмо оглядається на всі боки.

Брант не виймав записника з кишені і підсумовував усе почуте подумки.

— їм добре працювалося разом? — запитав він.

— Яльтесен узяв Ларсена на роботу багато років тому. Л аре єн не мав доброї освіти й ніколи нічого не робив самостійно, працював у лікарні тільки зранку як помічник Яльтесена. А після обіду вів приватну практику. Ельмо спершу думав, що Ларсен кращий лікар, ніж він був насправді. І через це виходили деякі ускладнення.— Вона похитала головою.— Ельмо було дуже важко. Молоді лікарі без ніякого досвіду, і Ларсен, що насправді нічим йому не допомагав.

Ліса Томсен давала свої свідчення дуже неохоче. Більше нічого від неї не пощастило довідатися. Вона не приховувала, що їй аж полегшаю, коли Брант нарешті зібрався йти далі, й сама подзвонила до хірургічного відділення, щоб хтось прийшов по нього й повів його туди. За кілька хвилин з'явилася дівчина в білому халатику. її чорні коси були пов'язані косинкою з марлі.

— Це ти той, що з поліції? — запитала вона, всміхаючись.

Ліса Томсен сердито глянула на неї з-за друкарської машинки, за яку сховалася, коли Брант перестав докучати їй запитаннями.

— А хіба ти бачиш тут іще когось?

Брант переводив погляд з. однієї на другу. Дівчина, що зайшла, вже всміхалася на весь рот. Вона кивнула головою на двері.

— Ходімо, я тебе проведу. Він рушив за нею до ліфта

— Ну, тепер ти знаєш, який чудовий Ельмо,— глузливо мовила дівчина— Вона стерегла його, мов дракон. Не було права зайти до нього з якимось запитанням. Закохана стара дівка — справжнє страхіття.

Самій дівчині було десь років двадцять п'ять. Вона була струнка й сягала Брантові по плече. Він скоса глянув на неї. Вона здалася йому незвичайно вродливою.

— Мені треба поговорити зі стачшою сестрою. Та спершу я хотів би дещо записати. Де б мені сісти? [164]

Дівчина завела його до маленької кімнатки поряд з операційною.

— Наша роздягальня,— пояснила вона.— Але в цю пору сюди ніхто не загляне. Тобі кави?

Брант кивнув головою і заходився писати. Він мав чудову пам'ять, зміг відтворити майже слово в слово розмову з Лісою Томсен.

— Мене звати Оса,— мовила дівчина.

Брант також відрекомендувався. Вона зацікавлено дивилася на нього.

— Собака взяв слід. Цікаво, мабуть,— сказала дівчина, коли він сховав записника до кишені.

— Це моя робота. Звикаєш до неї, як до всякої іншої. Твоя робота теж цікава, правда?

Вона скривилася.

— Ти так гадаєш? Може, цікава, але не в Алькюбі-ні. Боронь боже, тут ніколи нічого не стається.

Брант, усміхаючись, глянув на неї.

— Не думаю, мені здається, тут дещо сталося. У неї були карі очі й темні, ледь рудаві коси.

— Якраз тепер сталося, але за кілька днів ви поїдете, і знов буде така сама нудьга. Тільки люди збоку можуть помітити в Алькюбіні щось приємне. А ми...— Вона зітхнула.

— Ти можеш кудись поїхати,— сказав він.

— І таки поїду, щоб ти знав. Як мені тут залишатися після цього всього? Але тобі треба до старої Мадсен, правда? Ходімо, це сюди.

На дверях був напис: "Заходити заборонено". Брант завагався, проте Оса перша зайшла і придержала двері.

— Ну, тримайся, це не жарт іти в гості до ігумені. Он туди.

Вона показала на двері поряд зі столиком. Брант рушив до них. Кабінет старшої сестри. Перше ніж постукати, він озирнувся назад. Дівчина стояла й дивилася йому вслід. Біле вбрання личило їй.

Панка Мадсен з допомогою Рагни Єнсен прибирала папери з письмового столу. Стара курила міцну сигару. Стримані, холодні, досвідчені жінки, одо звикли діяти. Вони вміють наказувати і вміють вихонузати накази. Бранта збентежила їхня азторитетиа впевненість. Було видно, що вони трактують його як чужого, що ввірвався в їхній замкнутий світ. Вони розуміли, ідо він повинен був прийти до них, та однаково їм важко було змиритися з цим. Не змовляючись, [165] вони в один голос заявили, що Поульсен не може мати нічого спільного з тією гидотою. Панна Мадсен стулила губи. Панна Гансен мала життя й поза лікарнею. Цього не треба забувати! Було видно, що старій це не подобалося. Саму її, крім роботи й тих, із ким вона працювала, ніколи ніщо не цікавило. Колись давно не було межі між робочим і вільним часом, люди жили там, де працювали, й жили тільки для своєї праці. На стільці, де тепер розсівся цей безцеремонний молодик, раніше сидів Яльтесен. Він з'являвся після вечірнього обходу, і вона вже мала на той час готову каву. Вони сиділи самі, ніхто з молодих не смів у цей час поткнутись у володіння керівництва. Панна Мадсен розказувала шефові, як почувають себе пацієнти, прийняті до лікарні останніми днями, і кого готують до операції на наступний день. А він часом розповідав навіть про свої сумніви, якими ніколи не ділився з іншими. Вона була його повірницею. Вона зверталася до нього тільки на "ви", а він її знав просто Мадс. Від тих часів тепер нічого не лишилося. Вона рада, що йде з роботи. Новий головний лікар, звичайно, старається, але він не такий, як був Яльтесен, звертається до сестер на "ти", і вони теж кажуть йому "ти". Дякувати богу, їй він ще виявляє пошану. Ларсен?.. Стара глибоко зітхнула й запалила нову сигару. Він із давніх кадрів, Яльтесенів помічник, і знав своє місце... Тепер він також запишався. Панна Мадсен мала його за ніщо, але їй явно подобалося, коли він часом заходив до неї після візиту Яльтесена. Цього вона не сказала Брантові, але й так було видно. Найбільше вона нарікала на теперішні часи.

— Молоді?.. Вони хочуть працювати до години й не довше, навіть перша асистентка...— Вона скосила очі на Ратну Єнсен.— Нахапалися чужих ідей, усі одне думають і одним живуть, як тепер заведено казати.

— Як я зрозумів, Елла Гансен добре знала свою роботу і, видно, була цікавою жінкою. її навіть обрали до лікарняної ради, правда?

Брант говорив покірним, невинним голосом. Панна Мадсен непривітно поглянула на нього:

— Елла була непогана працівниця, але їй бракувало систематичності. До лікарняної ради? Так, вона була в ній. Але я її не об прала.

Вена відхилилась на спинку стільця, показуючи, що пора б у;ке кінчати.

— А доктора Поульсена люблять у лікарні? Стара глянула на нього крізь хмару диму.

— У нього були труднощі. Всі ж бо звикли до Яльтесена. Не так легко звикати до нового керівника. Раніше в лікарів [166] під час їхньої спільної праці не виникало ніяких проблем, але доктор Ларсен був помічником колишнього шефа, тож йому не так просто було прийняти нового головного лікаря, який не мав тих якостей, що попередній. Почалися непорозуміння. Мені про них ніхто нічого не казав, але ж я могла багато чого побачити й почути.

Рагні Єнсен довелося розповісти про події, що сталися два дні тому. Вираз обличчя панни Мадсен ясно свідчив, що вона не схвалювала зустрічей медичного персоналу, які відбувалися без її відома. Медсестра, що чергувала до вечора, поспішала на поїзд. Елла обіцяла прийти раніше, але не з'являлася. На телефонні дзвінки вона також не відповідала. Тож одна з дівчат поїхала до неї додому на велосипеді і знайшла її...

— Та сестра сьогодні на роботі? — запитав Брант.

— Люнд не сестра, а доглядачка. Поклич її, Рагно!

Панна Мадсен помішувала ложечкою каву. Брантові вони кави не запропонували. її помічниця негайно вийшла, але зразу ж повернулася.

— Панна Люнд уже пішла,— стиха мовила вона, тоді швидко додала: — Вже минула четверта.

Стара й далі помішувала каву.

— Так, можна було наперед здогадатися, що її вже немає в лікарні. Оса Люнд не затримається тут ані хвилини після своєї зміни.

Мабуть, це та мила дівчина, що привела його сюди, подумав Брант і запитав, де б він міг її побачити.

— Вона сусідка Елли Гансен,— відповіла Ратна Єнсен. Панна Мадсен скривилася.

— Вдома ви її напевно не застанете,— мовила вона.— В Оси Люнд такі самі звички, як були в Елли Гансен.

Вони не запропонували провести Бранта, ате послужливий санітар показав йому, як пройти до Ларсенового кабінету. Виявилося, що це точна копія кабінету Поульсена. З-за письмового столу підвівся плечистий чоловік і рушив йому назустріч, простягти руку. Сивуватий чуб, уже поріділий, був начесаний на червоне обличчя. Голос у чоловіка був низький і на диво м'який, очі за окулярами сірі, оолнччя без зморщок. Вік його важко було визначити.

— Жахливо, правда? Просто щось незбагненне. Щоб тут, у нашій невеличкій громаді, таке сталося. Сідайте, пане слідчий. Чим вас пригостити, пивом? [167]

Він приніс пиво з холодильника в кутку, вщерть заставленого пляшками.

— Це все вдячні пацієнти,— всміхнувся Ларсен, помітивши Брантів погляд.— Отак ми тут живемо. Правда, чудова лікарня? Не те, що велетенські фабрики, де через конкуренцію авторитетів і брак гуманності людина губиться. Все тут — справа рук старого Яльтесена. Так, я допомагав йому, скільки міг, без жодних претензій. Ото була людина, скажу я вам. Так і помер в операційній. Та, мабуть, ви вже знаєте це?

Ларсен провів рукою по очах і допив своє пиво. Його начебто щиро розчулила згадка про колишнього шефа. Брант кивнув головою.

— Дозволю собі відразу перейти до справи, яка, думаю, вам відома. Ваш колега, делікатно кажучи, повівся дивно, але він заперечує все, та й важко знайти причину, з якої він міг би вбити Еллу Гансен.

Ларсен звів очі до стелі й задумався.

— Тут на нього багато всього звалилося. По-перше, він прийшов після Яльтесена, а по-друге... гм, тут справді багато роботи, і навіть такої, в якій Поульсен не має досвіду. Він... як би це сказати... надто старанний.— Ларсен обережно добирав слова.— Хотів робити все сам, навіть те, в чому краще було б порадитись із досвідченішими колегами. Ох, вибачте.— Ларсен, зітхнувши, квапливо приніс нову пляшку пива Колір його обличчя свідчив, що він здатен випити його чимало.— І вдома йому було не легко. Я кажу все відверто. Адже ні Ельмо, ні ви не заслужили на те, щоб ховати голеву в кущі. Кожен бачив, що пані Поульсен тут не почувала себе добре, а дочка взагалі не поїхала з ними. Мені їх щиро шкода.

У нього був такий вигляд, наче він справді жалів Поульсена. А проте, мабуть, його цілком влаштовувало, що молодший, але вищий за нього посадою колега попав у таку біду.

Брант мовчки оцінював його. Він справляв враження людини досвідченої і такої, що вміє викликати довіру до себе. Якщо це не тільки зовнішнє враження, а він справді такий, то Поульсен, певне, не раз опинявся в незручному становищі.

— Що собою являла Елла Гансен? — запитав він, коли потік Ларсенового красномовства на мить спинився.

— Вона була добра працівниця й далеко не дурна, проте...— Ларсен уперше завагався.— Про мертвих не годиться говорити погане, але в цьому випадку слід. Вона була чудова медсестра, поки Яльтесен тримав її в шорах. Та не встигли [168] його спустити в могилу, як вона почала домагатися, щоб у нас створили лікарняну ргіду і всі ті модні витребеньки. Звісно, молоді підтримай:! її. Еллу обрали до лікарняної ради, і я ладен поручитися, що їй тільки цього Й треба було.— Він сердито крутнув головою.

— У Поульсена з нею були якісь непорозуміння?

Ларсен здвигнув плечима.

— З самого початку було одне... Вона хотіла показати новому шефові, хто тут порядкує. Але потім вони сталії добрими приятелями. Кажуть, що...

Він замовк з такою міною, наче жалкував, що в нього вихопилися ці слова.

— Що кажуть? — перепитав Брант, намагаючись піймати його погляд.

— Багато всього кажуть. Завжди ходять різні плітки, як щодня товчешся разом. Може, ще пива?

Брант похита.з головою.

— Коли би плес почали, докторе Лорсспе, то, будь ласка, кінчайте. То що кажуть?

Чи б нього на губах не майнула вдоволена посмішка?

— Ку, хіба важко уявити, що саме? Кажуть, що Поульсен цінував Еллу більше за інших медсестер, навіть за дружину. Авжеж, якщо бути щирим, то Доріт Поульсен не вельми принадна жінка. Такі ходять чутки. Я їх ніколи не слухаю, в одне вухо влетить, а з другого вилетить.

Брант вирішив змінити тему.

— А вам із ким як працювалося? Добре? Ларсен на мить задумався.

— Певна річ, у нас різні погляди, люди ж не однакові, і ми з Поульсеном також. У нас різниця у кваліфікації, в освіті... і, звичайно, у віці. Та коли зважити на все це, то нам працювалося непогано. Мені його бракуватиме.

Брант вражено глянув на нього.

— Що ви маєте на угазі? Би не вірите, що він повернеться? Вважаєте, що вбивцею був Поульсен? Так я маю вас розуміти?

Ларсен уперше на мить розгубився, але відразу опанував себе.

— Ні, я цього не думгя... мені тільки здалося... ну, поліція ж ув'язнила його, то я й вирішив, що була підстава. Звичайно, це в мене

вихопилося несамохіть... Вибачте г.зені, папо слідчий. Ви мене дуже збентежили, але мені так здалося... і я собі уявив... Поульсен був перевтомлений, знервований, часом просто дратузався.— Ларсен нахилився до Бранта. Голос у нього був низький, скрадливий.— Я сказав Дурницю. Забудьте про це. Я справді шкодую, що ляпнув [169] таке. Але бачите, я думав, що коли його затримали... от і розгулялась уява. Він, безперечно, приємна людина, викликає до себе довіру, в ньому є щось поважне, солідне.

— Ми не знаємо нічого напевне,— холодно мовив Брант.— Тому й збираємо всі свідчення.

Він підвівся й попрощався. Ларсен сказав, що він завжди буде до його послуг. Жінка в приймальні пообіцяла викликати таксі. Була вже майже п'ята година. Вітер подужчав і став просто крижаний. Із темних хмар ось-ось мав сипнути сніг. Позад Бранта хряснули двері. Це Ліса Томе єн зібралася додому.

— Вже кінець роботи? — запитав Брант.— Я чекаю на таксі. Може, підкинути вас додому?

Вона почервоніла й нічого не відповіла, але стала поряд із ним, а коли прибула машина, сіла на заднє сидіння.

— Він щось сказав? — тихо запитала вона.

Мабуть, вона навмисне чекала на нього, хотіла довідатися, що сказав Ларсен.

— Нічого особливого. Хіба він щось знає? — відповів Брант.— Він певен, що Еллу Гансен убив Поульсен,— за хвилю додав він.

Ліса Томсен сиділа в самому кутку, відсунувшись якнайдалі від Бранта. Обурено пирхнувши, вона сказала;

— Я так і думала.

Шкода, що вона так мазюкається. Пудра не приховує її рум'янців, тільки надає їй вульгарного вигляду. Але треба надягати якусь маску, коли виходиш на люди. Зрідка та маска спадає під натиском роздратування й люті. І що тоді видно? Часом нічого, але часом таку пристрасть, ненависть, заздрощі, яких годі було й сподіватися під нею.

— Поки не знаєш Ларсена, то здається, що він дуже добрий. А він ставився до Ельмо просто гидотно. Він волів би іншого начальника, такого, якого б знав наперед. А чого він вважає вбивцею Ельмо?

— Сказав, начебто ходять чутки, що Елла була його коханкою.

Обличчя Ліси затуляла тінь, Брант швидше відчув, ніж побачив, як воно почервоніло.

— Який жах! Таких чуток взагалі не було. Ельмо не з тих!

Ліса Томсен була розлючена, тож кожної миті в неї могло вихопитися таке, чого вона не хотіла казати.

— Може, в Елли Гансен був хтось інший? Таксі зупинилося. Вони вийшли.

— Я чула, що були, але сама про це нічого не знаю,— промурмотіла вона.— Вам треба запитати в тієї доглядачки, ПО

що вас приводила. В Оси Люнд. Вони з Еллою були сусідки і близькі приятельки. Можуть знайтися й такі, що знають її по "Зеленому Оленю". Кажуть, що Елла ходила туди кожної п'ятниці. В неї було багато знайомих поза лікарнею. Немає ніяких підстав шукати винного неодмінно серед працівників лікарні.

Вона замовкла, кивнула Брантові й зайшла до свого будинку. А він коболі рушив у напрямку готелю "Принц". Почав іти сніг.

6

Крізь маленьке віконце доходило мало світла, але на столику була лампа, й Поульсен міг читати, якщо тільки в нього вистачало сили зібратися з думками. Йому весь час хотілося спати. Та засинав він лише години на дві, а тоді знов прокидався. Отже, мав час згадати все своє життя, якби хотів. Воно було не дуже багате на події. Радість чергувалася зі смутком, як і в більшості людей. Чимало в тому житті було гарного, а надто замолоду. Тове, поки вона не збунтувалася. Відпустки, проведеш в маленькій хатині, яку він сам збудував. Ельмо Поульсен дуже любив працювати руками. Навіть утома була йому приємна. Втома після фізичної праці біля землі або каміння. Йому треба було б вибрати таку роботу, але його шанолюбні батьки заявили, що син повинен вийти в люди. Для них фізична праця здавалася не досить почесною. Теперішня праця теж давала б йому втіху, якби не відповідальність. Не страх зробити щось не так! Той страх викликав у ньому непевність, яку він не міг приховати ні від себе, пі еід сторонніх. Насправді йому треба було б відмовитись від цієї посади, вибрати якусь скромнішу, але так легко пуститись за течією, а тоді виявляється, що вже пізно щось міняти, вже нема за що вхопитися.

Вартовий приніс газети. Вони перемовилися кількома словами. Вартовий був приємний чоловік. Ельмо почаз проглядати "Алькюбіиські бістЬ з кінця, з оголошень і радіопрограм, поступово й боязко скрадаючись до перших сто-РІкок, де можна було наткнутися на щось неприємне. "Нова старша сестра в лікарні". Отже, вона вже є! Вія перебіг писанину Карла Якобсена про панну Мадсеп. Гидота! Але стару відьму вона втішить. А нова... вони взяли її з сусідньої [171] лікарні. Вибрали з тих, що закінчили курси й мають практику. "Треба визнати, що лікарняна рада мала слушність,— писав К. Я.— Бенедикта Йогансен найбільше заслуговує на те, щоб отримати цю спадщину після старої трудівниці, яка відтепер утішатиметься заслуженим відпочинком. Вона

знає можливості таких лікарень, як наша, і виступає не тільки за лікування хворих, а й за людське ставлення до них, за допомогу всьому населенню. Нехай велетенські сірі лікувальні комплекси займаються рідкісними хворобами, називаючи це дослідженням, нехай їхній персонал шиється в лицарі такої діяльності і оздоблює себе титулами та лаврами. Це не для нас. Ми лікуємо громадян нашого містечка Не змушуємо своїх пацієнтів із грижами місяцями чекати на місце, воліючи зосереджувати увагу на рідкісних випадках, які дали б нам славу й можливість за громадський кошт їздити на закордонні конференції. Ми працюємо! Це відомо Бенедикті Йогансен, вона до цього звикла. Ми приймемо її з розгорнутими обіймами".

Ельмо шпурнув газету й ліг на лежак. Як той К. Я. може таке писати, адже це зовсім не його думки! Він задовольняв бажання Могенсена, але чи є в його словах хоч крихта правди? Вони дійсно роблять, що тільки можуть. Але навіщо цей фіміам! Ну, Ларсенові стаття сподобається.

Антон Ларсен був багато популярніший серед пацієнтів, ніж Поульсен. Він випромінював із себе компетентність і авторитет, і це підносило його на недосяжну висоту. Він умів дуже чітко й гарно висловити кожну свою думку, до того ж мав почуття гумору, був досить дотепний, через що останнє слово часто залишалося за ним. Але він не перегравав, навпаки, не раз підсовував якесь рішення Поульсенові й робив вигляд, наче це той дійшов до нього. Спочатку їхні стосунки складалися добре. На першу вечірку в себе пані Ларсен запросила Доріт, а відразу після того Поульсени прийняли їх у своєму щойно опорядженому домі. Сусанна була залізна жінка, вона допомагала чоловікові в його широкій приватній практиці, а крім того, вела в містечку недавно утворений жіночий гурток. Перед цим вони розпустили гурток хатніх господинь, у якому Сз'санна також була головою. На Ларсенове шістдесятиріччя Ельмо й Доріт опинилися в колі містечкової верхівки. Було дуже врочисто. Після того Доріт кілька днів ходила в піднесеному настрої. Ельмо справді щасливо впорався з промовою. Вони багато сміялися. Настрій був приємний, дружній. У цій маленькій [172] громаді всі цікавились одне одним не тільки з чемності,

а й насправді, і всі допомагали одне одному. Взяти хоча б лікарню. Архітектор Бойтель будував її і тепер наглядає за нею. Син бургомістра Альс-Єнсена постачає їй зі своєї фабрики пластмас матеріали одноразового користування, його зятеві, електрикові за фахом, довелося взяти на себе догляд за апаратурою. Янсен, Могенсенів небіж, дбав про тс, щоб у лікарні ніколи не бракувало м'яса й було з чого робити бутерброди. Багато було спільних справ, і про них багато говорили. Могенсен довго розводився про чудовий персонал лікарні. Поульсен почував себе ніяково від того, що той весь час вихваляв його незвичайні здібності. Та Ларсен підморгнув йому з-за келиха з коньяком. Мовляв, довіра — половина успіху в лікуванні.

— О, Яльтесен! — Альс-Єнсен відхилився на спинку стільця й оглянувся навколо.— Він був дивовижна людина, знаєте? Ти, Антоне, знаєш. Він сам себе створив. Як і ще дехто.— Він захихотів і підморгнув Поульсенові.

Бургомістр Алькюбіна був чоловік сповнений чару й любив наголошувати на тому, що він вибився з самого низу. Ті, хто знав його батька, вважали, що той був не найпоряд-нішим керівником ремісничої майстерні. Але останні батькові друзі вже перемерли, і кому це заважає? Історія бідного хлопця, який став першою людиною у своєму місті, навіть повчальна.

— Яльтесен приїхав сюди як лікар-практик, молодий і енергійний, мов сам сатана. Ох, перепрошую.— Він вишкірив зуби в бік своєї дружини.— Яльтесенові замало було виписувати рецепти, він хотів ще й різати. Спершу оперував тільки грижі, але кожної відпустки їздив до Німеччини поглянути, як вони це роблять. Коли помер попередній головний лікар, Яльтесена призначили на його місце, й так усе почалося. Тоді лікарня мала невеличке приміщення, Поульсене. Те, де тепер епідемічне відділення. Але Яльтесен рік у рік розгортав свою діяльність. їздив за кордон на практику й відвідував лекції для лікарів. Ми побудували для нього ще один корпус. Про це подбав мій попередник. Але й він виявився надто тісним. Бо до нього йшли хворі з

усіх Усюд. Навіть здалеку! Довелося врешті визнати, що потрібна нова лікарня. От ми її й маємо.

Поульсен слухав його зацікавлено, але в душі був обурений. Навіщо творити таку'легенду? А бургомістр провадив Далі:

— Здібний був чоловік, їй-богу. І працьовитий, як віл. Особливо останніми роками. О шостій ранку щодня влаштовував обхід усієї лікарні. Правда, Б'єрне? Ти добре пам'ятаєш, [173] бо тобі доводилося вилазити з-під теплої перини й супроводжувати його.

Він ляснув завідувача лікарні по плечі. Сивий чоловік мляво всміхнувся. Він завжди був привітний, проте якийсь невпевнений, опускав очі, ніби почував себе винним. Він був удівець, але дружина лишила йому пасербицю, яка скрізь ходила з ним і завжди була насторожі, ладна, коли треба, стати на його захист.

— Старий був шанолюбний,— захихотів Альс-Єнсен, костюм якого, пошитий у кравця, свідчив, що він теж далеко не байдужий до свого вигляду.— Раз на тиждень він стригся в перукаря, а бороду плекав сам. Страшенно дбав про свій вигляд. А який був патріот! Пам'ятаєте свята? Всі медсестри й лікарі вишиковувалися в довгу лаву, а він підіймав прапор, співаючи: "Будь горда, вільна..." Просто тобі король, і вигляд мав такий,— докінчив переконаний соціаліст.

Коли вони повернулися додому, Доріт захотіла перед сном випити чарку. Пані Ларсен пообіцяла ввести її в жіночий гурток, а крім того, було ще кілька курсів з дуже цікавими темами. Чарки виявилося забагато, ноги в Доріт не дуже слухались, коли вона лягала в ліжко. Поульсен також був збуджений, не хотів спати. Він накинув пальто на смокінг і вийшов прогулятися. З моря напливав туман. Поульсен ішов, наче між хмарами, відчував їхні обриси і мерз в обіймах їхньої крижаної вологи. З телеграфних дротів і з дерев капало, за живоплотами майже не видно було будинків, хіба що в якомусь світилося вікно червонястим,

бляклим, розкладеним на барви веселки світлом. Через вулицю прошмигнув кіт. Асфальт скінчився, під ногами зашурхотіла жорства. Яке мале це містечко — не зоглядишся, як ти вже на околиці. Поульсен зупинився на мості, зведеному над залізничною колією. Він сперся на поруччя й задивився в туман. Червоне світло сигнальних ліхтарів зависало в ньому, наче тьмяні зірки. Ось світло змінилося на зелене. Гуркіт поїзда почувся раніше, ніж його стало видно. Найперше показалося переднє світло. Поульсен зібрав слину і плюнув, простеживши за нею очима, поки вона впала між рейки перед тим, як її мала закрити густа тінь вагонів. Вертаючись додому, Поульсен насвистував. Він відразу заснув. Та за годину по нього подзвонили з лікарні.

Відтоді міст став для нього постійною метою вечірніх прогулянок. Він зупинявся біля поруччя й дивився на рейки, що пролягали в нескінченність, туди, де теоретично колись мали б зійтися. Якось у тій далині він побачив марево, білий будиночок: рейки вели просто до його дверей. Марево мріло [174] тільки одну мить у мерехтливому теплі, що здіймалося від нагрітої сонцем колії. І зникло, коли він спробував роздивитися на нього докладніше. Фата моргана, нереальний відблиск якоїсь далекої дійсності, миттєва поява чогось такого, що він не був настроєний побачити. Якби можна було затримати те видиво... Та воно більше не поверталося. Поульсен ходив туди щовечора, байдуже, яка була погода. Якщо плювок падав перед паровозом, наступний день виявлявся добрий. Якщо він падав на поїзд, Поульсен почував себе непевно і сон приходив не швидко. Він стерігся, щоб його ніхто не побачив, і вдома нічого не розповідав.

Ельмо Поульсен підвівся й почав ходити по тісній камері. П'ять ступнів уперед і п'ять назад, знов п'ять уперед і п'ять назад. Якби йому тепер сон, коли в нього нарешті з'явилась можливість досхочу виспатись і ніякий дзвінок його не збудить.

Спершу все йшло просто таки добре, проте персонал більше любив Ларсена. Той був веселіший і не такий вимогливий. До того ж він краще

ладнав з пацієнтами. Це Стен, один із найкмітливіших його помічників, звернув увагу на пані Колле.

— Чи хтось оглядав уважніше ту жінку-каліку з другої палати? — запитав він, коли вони пили каву.

— Все минуло, ніякого запалення сліпої кишки в неї не було, можна її виписувати додому,— сказав Ларсен.

Проте Стена це не переконало.

— Так, але... ви її оглядали? Вона давно вже не може ходити, в помешканні все влаштоване так, щоб їй було зручно, У дверях нема порогів, у всіх кутках є дзвоники, вона може подзвонити з будь-якого місця, де саме сидить. От тільки я не бачу в її ногах ніякої хвороби.

— Яльтесен оглядав її п'ять років тому. Тоді в неї почалося це з ногами, цілком раптово. Так, досить дивно. Але вій Епа;кав, що нічого не можна зробити. Виписуйте її додому.

Стен нерішуче кивнув головою.

— Я сьогодні буду у відділенні Й можу оглянути її,— сказав Ельмо.

То була худа, бліда, пригнічена жінка років за тридцять з виразом хронічної за;хут;:і на обличчі. Ельмо почав докладно оглядати її з дедалі більшим подивом. [175]

— Ви зовсім не можете стати на ноги, пані Колле?

Вона похитала головою. Очі в неї були блискучі й дивились убік.

— Таки зовсім не можете? — ще раз запитав він.

— Ні,— відповіла вона. Ельмо ще раз оглянув її.

— Ви ніколи не зверталися до невропатолога? Жінка похитала головою. Доктор Яльтесен лікував її від самого дитинства. Як і багатьох своїх пацієнтів. Яльтесен був присутній при їхньому народженні, на його очах вони росли. Він лікз'вав їх у шкільні роки, знав їхні родини, їхні особливості і вразливі місця, все те добре й погане, що успадкував їхній організм.

Ельмо сів на край ліжка і взяв її за руку.

— Ми покличемо спеціаліста, щоб він оглянув вас, пані Колле. Я думаю, що ви знов зможете ходити.

Вона відвернула голову. В очах у неї стояли сльози. Ельмо завжди відчував прикре збентеження, коли хтось плакав, тому поквапився до сусіднього ліжка. Під час вечірнього обходу жінки вже не було, вона наполягла, щоб її виписали. Але медсестри вмовили її чоловіка прийти й поговорити з Ельмо. То був худий, передчасно посивілий чоловік із виснаженим обличчям. Учитель із Скоребю.

— Я оглядав вашу дружину,— почав Ельмо. Той дивився на нього неприязно.

— Вона потрапила до вас, бо лікар вважав, що в неї запалення сліпої кишки,— сказав він.— Не розумію, чого ви втрутилися в те, в що вас ніхто втручатися не просив. В іншу її хворобу.

Він насилу стримував лють, вона світилася в його очах, бриніла в голосі.

— Але ж, пане Колле, хіба не чудово було б, якби ваша дружина знов почала ходити? Я не знаходжу ніякої патології в її ногах. Ні в нервах, ні в

суглобах. М'язи утлі, звичайно, бо вони довго не мали ніякого навантаження, але після відповідного лікування...

Якесь безглуздя. Чоловік мав би радіти, почувши таке, а він лютує. Дивні бувають люди.

— Вона не може й кроку ступили,— сердито сказав він. Руки в нього тремтіли, на лобі виступив піт. — Ми переобладнали весь будинок, щоб вона могла їздити по всіх кімнатах. Я ношу її сходами до машини. Ми відіслали сина в інтернат. Це не так дешево нам обійшлося, майте на увазі. А ви тут виставляєте нас на глум.

Ельмо Поульсен був за натурою слабкодухий і уникав суперечок. [176]

Проте цього разу не зумів стриматись, почав нервуватися, дедалі дужче розпалювався. Учитель говорив про Яльтесена так, наче то був сам господь бог.

— Але ж такі хвороби, як у вашої дружини,— не його фах Я не хочу цим принизити доктора Яльтесена, він був дуже добрий лікар. Але він не був невропатологом, та й кожен може помилились, і я певен, що в цьому випадку він помилився.— Голос в Ельмо підвищився до дисканта. — Чутливість у вашої дружини цілком порушена, зрозумійте мене. Зупинилася на середині обох стегон. Можна провести кільце, де вона кінчається. Це типовий випадок при істерії.

Він замовк, вражений виразом очей учителя. Той підвівся, стиснув кулаки і втупив у нього мертвий погляд.

— Це означає, що, по-вашому, їй нічого не бракує? І ніколи не бракувало?

Ельмо, заникуючись, почав пояснювати:

— Я сказав трохи не так. Сама вона вірить у те, що не може ходити... Це зовсім не прикидання, а просто втеча від чогось. Безперечно, це хвороба... але хвороба, яку можна вилікувати. Якщо ми будемо працювати разом!..

Та Колле не слухав далі. Двері хряснули за ним. Коли Ельмо отямився й вибіг у коридор, його вже там не було. Дарма він сказав це, не треба було так із ним розмовляти, але він дуже розпалився. З ким би йому поговорити? З Ларсеном? Ні, він не хотів робити колегу співучасником своєї невдачі. З Лісою? Ельмо заглянув до канцелярії, але секретарка вже пішла додому. Колись він почував себе дуже спокійно, як поряд був хтось старший, з ким він міг порадитись. Може, з Клемом? Він почав гарячково гортати телефонну книжку. Нарешті знайшов потрібний номер.

— Ні, професор на лекції. Буде аж завтра Як тобі там ведеться, Ельмо?— ласкаво запитала Клемова секретарка

— Добре,— відповів він і поклав трубку.

Додому він прийшов стомлений і не виявив великого зацікавлення до розповіді Доріт про те, що вони обговорювали у своєму гуртку. Вона ображено пішла назад до кухні. Може, чогось випити?.. Він не мав такої звички.

Задзвонив телефон. То був начальник поліції Гсльм.

— Поульсене, у вас лежала пані Колле? Дружина вчителя із Скоребю. її сьогодні виписали. Там було щось особливе?

В Ельмо пересохло в роті. Язик перестав слухатись його. [177]

— її поклали з запаленням сліпої кишки. Але діагноз не підтвердився.

Руки в нього так тремтіли, що довелося тримати трубку обома.

— Ну, то лікарня ні до чого,— мовив Гольм.— Бачиш, сталося нещастя. Чоловік зарубав її сокирою, тоді сам повісився. А був завжди дуже ласкавий і спокійний, добрий учитель, батьки його хвалили. І винятково гарно ставився до дружини. Ти ж знаєш, вона була каліка. Мабуть, щось найшло на нього з тієї чи іншої причини. Ми не з'ясували, що саме довело його до такого вчинку, але це й не має значення.

Тремтячими руками Ельмо налив собі чарку й випив, не відчуваючи смаку.

— Ельмо, ти що — стоїш тут і п'єш віскі? Вечеря готова.— Доріт сердито дивилася на нього з порога.

Поліція так і не дізналася про його розмову з Колле, інші лікарі також. Але медичні сестри взяли близько до серця ту трагедію. Йому здавалося, що вони поглядали на нього якось дивно.

Ларсен здебільшого лікував тих пацієнтів, яких сам клав до лікарні. Поульсен ними не займався, а зосереджував свою увагу на тих, яких в амбулаторію або відразу до лікарні направляли містечкові лікарі. Отже, кожен мав своє поле діяльності. І спершу в них усе справді йшло добре.

— Можна подумати, що Антон лікує ціле містечко,— промурмотів якось Поульсен, коли підписував листи до лікарів. Його завдання було проглядати їх перед тим, як надсилати.

— Можна подумати не тільки це,— сердито мовила Ліс а.

Вона стояла до нього спиною і розкладала папери на полицях. Здавалося, ті папери заполонили її всю увагу. Але за хвилю вона знов озвалася:

— Вія же перебрав собі всіх Яльтесенових пацієнтів. А годилося б, щоб вони перейшли до тебе.

У неї навіть шия почервоніла Ельмо вже звик до Ліси і б уз їй вдячний за допомогу й відданість. А ще він знав, що коли вона починала щось розповідати, то треба було тільки мовчки чекати продовження.

— Але виходить так, що більшість пацієнтів і лікарів теж вважають Ларсена Яльтесеновим наступником. [178]

В її голосі бринів явний докір. Його дратувало, що секретарка почала співати ту саму пісню, якою йому набридала й Доріт.

— Я не маю коли ходити и оглядати шле містечко,— мовив він невдоволеним, втомленим голосом.

Вона й далі стояла спиною до нього.

— Яльтесен приймав своїх пацієнтів тут. Йому було байдуже, що він не відпрацьовує в лікарні визначеного за контрактом часу. І ніхто в це не втручався.

Ліса все ще вдавала, що їй конче треба було дати лад паперам на полицях.

— Він був особливий,— зітхнув Ельмо.— Збудував усе це. А ми не можемо так, як він, чхати на контракт.

Часом вона його дратувала, хоч і мала добрі наміри.

— А Ларсен он чхає, і нічого.. Ельмо зітхнув і лише сказав:

— Він має свою приймальню в місті.

— Має?

Ліса Томе єн крутнулась на п'ятах і пішла до своєї кімнати. Ідучи, вона скоса глянула на нього. Зневажливо? Чи співчутливо? Не завжди легко було збагнути, що вона думала.

Ліса не любила Ларсена, але він був одним із небагатьох, хто міг її розсмішити. Ельмо почув її хихотіння, підійшов до дверей і відчинив їх.

— Дивись, Ельмо! — Ларсен кинув на стіл якісь папери й сів на стілець для відвідувачів,— Ідеться про змінного лікаря на час відпусток. Тут два претенденти. Ми, звичайно, брали Бега, він має непересічні здібності і знає нашу лікарню.

Поульсен переглянув папери і вперше спробував висловити свою незгоду з його думкою.

— Антоне, та він же ще тільки студент! А другий уже здав екзамен. Що нам скажуть на це?

— Ми беремо лікаря менше як на три місяці, тому ти маєш право вибрати будь-кого на свій розсуд. Хлопець буде дуже розчарований, коли його не візьмуть. Вийде, що він не справлявся з роботою раніше. А він був такий старанний. Щиро казати, ти зробиш мені особисту послугу, коли візьмеш його.

Відмовити Ларсенові було важко. Ліса вже пішла, поки тривала ця розмова, і він підписав заяву сам, як завжди підписував, коли йшлося про якісь незначні справи.

Другого дня Ліса мала вихідний, який у неї випадав Дуже рідко. А коли через день вийшла на роботу, то з самого [179] ранку заглянула до Поульсеиа з тією заявою в руці і, червоніючи, мовила:

— Ельмо, невже ти прийняв Бега?

— Його рекомендував Антон.

Ліса стріпнула головою і вийшла складати копії в архів. Поульсен підвівся, відчинив двері, що з'єднували кабінет з приймальнею, і запитав:

— Я зробив щось не так?

Ліса стояла, відвернувши голову до вікна, й постукувала пальцями по столі.

— Він дуже ледачий і нічого не вміє. Ти матимеш неприємність, Ельмо. Ніхто, крім Л аре єн а, не підтримає його. Він небіж певної особи, і в цьому вся суть і

Неприємності довго не довелось чекати. Через два тижні Ліса повідомила, що лікарняна рада хоче обговорити з Поульсеном питання про змінного лікаря на час відпусток.

— Тепер ти побачиш червону Еллу в дії,— пообіцяла Ліса. На її обличчі проступив недвозначний вираз: "що-це-я-кажу".

— Хіба в неї руді коси? — простодушно промурмотів він і додав: — Ага, розумію...

Б'єрн був і головою ради, і представником адміністрації. Він заходився гортати папери.

— Ми хочемо поговорити з вами, докторе Поульсене, про призначення змінного лікаря. Я бачу, тут є старший претендент.

Він замовк і опустив очі. Ельмо дивився на нього.

— Але ж, пане завідувачу, ви все знаєте. Ви ж його самі призначили.

Б'єрн покірно кивнув головою.

— Формально так. Але ми звичайно керуємось рекомендацією головного лікаря.

Поульсен оглянув усіх присутніх.

Антон Ларсен втупив очі в стелю. Решта дивилися на нього з незворушним виразом на обличчях. Нічогеньке товариство: санітар Рікард із приймачьного покою, Елла, Оса Люнд, пані Єнсен з реєстратури, помічниця сестри-господині Карла Мортенсен. Ніхто з них не хотів йому ніякого зла Безглузда комедія... Клем ніколи не опинився б у такому становищі.

— Я не бачу, чому я не можу вибрати змінного лікаря на три місяці, нікому не звітуючи про це,— сердито мовив він.

— Зрозуміло, що ти можеш вибрати змінного лікаря! — Це взяла слово Елла.— Але так само зрозуміло, що ми мо-180

жемо запитати тебе, на якій підставі ти зробив свій вибір. Звичайно, ми не втручаємося в такі справи, як ця. Але тут типовий приклад відвертого непотизму. Тому ми хочемо принципово обговорити його разом з тобою. Ельмо почав хвилюватися.

— Я тут не бачу ніякого непотизму. Це ж не якась важлива посада. Хлопець працював тут уже раніше й добре себе зарекомендував. Чого, в біса, я не мав би його взяти?

Б'єрн і далі не підводив погляду від столу.

— Другий претендент старший і вже склав екзамен,— зауважив Рікард.

їм принесли каву і яблучний пиріг. Кухня завжди старалася, щоб представники персоналу лікарні попоїли чогось смачного.

— Ідеться про кілька місяців,— сказав Ельмо.— Мені здається, ви надали цьому занадто велику вагу.

Елла була тут зовсім інакша, ніж в операційній.

— Дуже важливо, щоб по справедливості брали на роботу й по справедливості звільняли з неї,— сказала вона— Може, ти й маєш слушність, віддаючи перевагу Бегові,— він уже працював у нас і знає лікарню. Але ми не зовсім певні, що це достатня підстава для того, щоб брати студента замість лікаря, який закінчив навчання. Саме на цьому ми хочемо наголосити!

Б'єрн відкашлявся.

— Він небіж Альса-Єнсена,— промурмотіла Оса. Елла невдоволено глянула на неї.

Ельмо почервонів. Хай йому біс, Ліса теж натякала на щось таке.

— Я про це й гадки не мав,— затинаючись, мовив він.— Мені його рекомендували як дуже здібного й старанного юнака

Руки в нього почали тремтіти. Він пробував опанувати себе. На обличчі завідувача лікарні нічого не можна було прочитати.

— Я не втручаюся в розпорядження головного лікаря і навряд чи міг би порадити, як краще вирішити цю справу. Ми дякуємо докторові Поульсену, що він прийшов обговорити разом з нами це питання. Ну, що там у нас іще на сьогодні?

Він ковзнув поглядом по Ельмо — то був знак, що йому можна йти. Аби ж він був не зустрів Ларсен а відразу після засідання!

Хай тобі чорт, Антоне, ти підсунув мені добру свиню! Ларсен звів брови.

Вибач, Ельмо. Але ж до чого тут я? — Він, як завжди, [181] весело, життєрадісно засміявся.— Слухай, у тебе такий вигляд, наче ти геть знавіснів. Що сталося?

Ельмо мало не накинувся на нього з кулаками, такий був лютий.

— Ти ж сам чув! Мені довелося звітувати перед лікарняною радою з приводу твого приятеля, студента Б era, невдатного бургомістрового родича. Чому ти мені цього не сказав? Чого ти запевняв, що вії! такий старанний, коли інші вважають, що він ледар?

Л аре єн і далі заспокійливо всміхався.

— Може, ти спустишся на землю, Ельмо? Бег протягом двох останніх років працював тут щоліта, і я не помічав, щоб він не виконував своїх обов'язків. А щодо родинних зв'язків... Так, тепер, коли ти сказав, я пригадую...

Ельмо сердито перебив його:

— Пригадуєш? Ти мене просто спіймав на гачок. Погано, коли не можна покластися на своїх найближчих співпрацівників.

Бег виявився ледачим, облудним молодиком, але навряд чи гіршим за багатьох інших. У тому, що він його взяв на роботу, не було нічого особливого. Ельмо забув про це, але стосунки з Ларсеном ніколи вже не стали такі, як були.

Чого йому не спиться? Чого тепер, коли з ним нікого немає, в голову знов лізуть ті безглузді історії? Про більшість із них він давно вже перестав думати. Чому саме тепер вони зринають у пам'яті? Хіба йому вже не досить їх? Але ті прикрі згадки не лишають його, не дають йому спокою.

Старша сестра в палатному відділенні, панна Йокумсен, була такого віку, як панна Мадсен, і теж починала з Яльте-сеном. Вона була химерна, важко сказати чому,— чи внаслідок склерозу, чи з якоїсь іншої причини. Лагідна, завжди усміхнена, але цілком неуважна. Ніхто не міг передбачити її відповіді, і та відповідь рідко була зв'язана з тим, про що її саме питали. Шкоди вона не робила Вона жила минулим і вважала своїм обов'язком оберігати мораль тих, кого доглядала. Вони прозивали її чаплею, це слово пристало до неї ще з тих часів, як вона була молодша. Ніхто вже не дивувався з неї, коли вона перевальцем сунула коридорами своє важке тіло, весь час наспівуючи перший рядок пісні: "Залитий сонцем датський берег". У її голосі бриніло зворушення, погляд був спрямований кудись удалечінь. Ельмо мало з нею спілкувався. Решта дві сестри у відділенні були молодші за неї, але досвідчені й сумлінні. Якось панна Грен із жіночої [182] половини зупинила його перед дверима шостої палати.

— Ельмо, приглянься до пані Нільсен з п'ятого ліжка її поклали до нас із струсом мозку і зламаним ребром. Вона каже, що впала зі сходів. Може, й упала... я тільки не знаю... Щиро казати, тобі треба було б зустрітися з її чоловіком. Він не... Спробуй сам поговорити з нею.

То була жінка десь років сорока, непривітна досить гарна. Вона відповідала на запитання поволі й ухильно. Ельмо не міг спіймати її погляду. Замкнута, але у виразі обличчя було й ще щось. Якась безнадія,

наче вона була засуджена на довічне ув'язнення і змирилася з неминучим. У неї були синці на обличчі і в багатьох місцях на тілі. Може, й від падіння, але більше скидалось на те, що від ударів кулаків і ніг.

— Усе йде добре,— підбадьорливо мовив Ельмо. Вона чемно кивнула головою.

— Так, дякую, мені вже краще.

Панна Грен очікувально глянула на Ельмо, коли вони вийшли з палати. Він похитав головою.

— Тут немає ніякої певності.

— Він її б'є,— мовила сестра

Та оскільки сама пацієнтка не хотіла нічого казати, неможливо було втрутитись.

— Я не хочу виписувати її в такому стані додому,— сказала сестра.

Ельмо ще раз повернувся до пацієнтки.

— Ви знаєте, я подумав, що вам після лікарні не завадило б як слід відпочити.

Жінка мовчки похитала головою.

— Це найкраще, що можна зробити,— спробував він умовити її.

— Мій чоловік...— почала вона.

— Хай трохи побуде сам. Давайте ми пошлемо вас у будинок відпочинку.

Жінка похитала головою вже рішучіше. Вона хотіла додому.

Не було ніякої ради, силувати вони її не могли, але Ельмо поооіцяв медсестрам, що побалакає з її чоловіком, якщо той захоче. Він сам знайшов його й запросив до свого кабінету. Уже темніло, і Ельмо ввімкнув настільну лампу. Найчастіше він розмовляв з родичами поцієнтів після вечірнього обхо-ДУ. Чоловік був середній на зріст, у темному костюмі й сірій-краватці. Рідке, піщаного кольору волосся було зачесане назад. Звичайне, нічим не примітне обличчя, якби не очі. Окуляри в чоловіка були дуже сильні, вони збільшувати очі, і тому ті очі переважали все на його обличчі. Вони пильно, [183] незмигненно дивилися на Поульсена, стежили за кожним його порухом. Чоловік уважно вислухав його пояснення й похитав головою.

— Нічого не вийде, докторе. Ми впораємося своїми силами, розумієте. Ми одне для одного все. Я не можу обійтися без неї, а вона без мене. Вдома їй добре, краще, ніж у будь-якому будинку відпочинку.

Не можна було витримати погляду тих неприродно збільшених очей. Ельмо пробував дивитися кудись інде, переконував себе, ідо це порядний чоловік, який дбає про здоров'я своєї дружини. Сестер могли налякати ці його страшні окуляри. Та однаково щось його муляло в жінчиному безнадійному голосі і було щось моторошне в чоловікових тихих, але впертих доказах.

Ельмо змалював стан його дружини й почав торгуватися: три тижні, два, один тиждень. їіільсен поправляв окуляри, ледь посміхаючись, і хитав головою. Вони тах і не домовились і розійшлися, обидва нездоволені один одним.

Того вечора плювок влучив у локомотив. Вони цілу ніч оперувати.

— Не можна виписувати її додому, до нього! — стояла на своєму панна Грен.

— А що, по-твоєму, нам робити? — роздратовано запитав Ельмо.— Можливо, що він її б'є, я цілком допускаю таке. Але що ми вдіємо, як вона нічого не каже!

Його асистентка невдоволено похитала головою.

Ельмо зайшов до пані Нільсен і ще раз почав пере-конузати її погодитися на будинок відпочинку. Так наполягав, що вона почала плакати. Це його збентежило, і він утік, нічого не досягши.

День випав важкий. Після обіду навіть міцна Лісина кава не змогла його підбадьорити. Ліса співчутливо глянула на нього, коли зайшла схвильована панна Грен і повідомила, що пані Нільсен вимагає, аби її виписали. І чоловік з'явився, щоб забрати її.

— Ти повинен щось зробити, Ельмо! Він безнадійно кивнув головою.

— Добре, я з ними побалакаю.

Вони зайшли разом і сіли поряд. Чоловік тримав дружину за руку, на його губах і за товстими скельцями окулярів грала ледь помітна переможна посмішка.

— Дякуємо за добрий догляд, докторе. Нам здається, що вже пора повертатися додому.

Ельмо найдужче хотілося сказати їм "до побачення" й: лишити все так, як є, але за плечима подружньої пари стояла панна Грен і промовистим поглядом дивилася на нього. [184]

— Пані Нільсен, це справді так? Ви ж іще не хочете додому!

— Хочу,— беззвучним голосом сказала вона и кивнула головою.

А чоловік додав:

— Ми довше не можем обходитись одне без одного.

Ельмо намагався не дивитись на них.

— У вас був тяжкий струс мозку. Я рішуче не раджу вам ще йти додому.

Несподівано вони здалися. Звичайно, найважливіше, щоб дружина одужала. Коли лікар такий дуже стурбований її станом, вони не наполягатимуть.

Ельмо довго сидів за столом і порожнім поглядом дивився на папери перед собою. В той час вони саме готували річний звіт і заявки на нове асигнування. Із суміжної кімнати до нього долинув Лісин голос:

— Ох, Лейфе, невже ти не можеш сам із цим упоратись? Аби хоч на хвилину дали йому спокій!

Ельмо відчинив двері. Як і можна було сподіватися, не сталось нічого такого, що вимагало б його присутності, але молоді лікарі були дуже недосвідчені і кликали його з найменшого приводу. А коли вже він однаково прийшов, то чому б не зробити це самому, ретельно, як він звик усе роботи.

— Телефонував Могенсен,— сказала Ліса, коли він повернувся.— Подзвонити йому, що ти вже є?

— Привіт, це Могенсен. Багато роботи? Приємно, коли в крамничці повно покупців, правда? Послухай-но. Це не тому, що я втручаюся, просто добра порада. В тебе лежить одна жінка, Агнеса Нільсен. її чоловік — брат мого секретаря. Він скаржиться, що до них погано поставилися. Наче є щось таке, через що її ніяк не можна забрати додому, а вона вже дуже хоче виписатися. Що там таке?

Ельмо трохи подумав, тоді нерішуче мовив:

— Це не зовсім звичайний випадок. Я не можу про це говорити.

— Зі мною ти можеш говорити про все, далі воно не шДе,— гостро сказав Могенсен.

Ельмо кортіло кинути трубку і втекти, але він стримався.

— Скидається на те, що її добряче налупцювали, як бувало колись... Вона дивно поводиться, завжди якась скута. Ми боїмося за неї.

У трубці почувся Могенсів регіт.

— Дурниці, голубе, такого й близько не може бути. Ні, Що ти! Він впливовий чоловік, уболіває за інших, профспілковий діяч на фабриці Альс-Єнсена, тобто на фабриці його сина. Ми були разом із ними в Ларсенів. Чудові люди. Ні, [185] Ельмо, тобі ще довго треба пожити в нас, щоб вивчити наших людей.

Другого дня Ельмо сказав пані Нільсен, що вона може виписуватись додому. Він сподівався, що не побачить більше ні її саму, ні її чоловіка, але несподівано зустрівся з ними у вестибюлі. Нільсен зупинився і втупив у нього погляд. Н'а губах його й цього разу грала ледь помітна посмішка, голос був запобігливо-ласкавий.

— Не можу сказати, які ми раді, докторе. Щиро дякую, що всі тут були такі добрі до Агнеси. Вона вже здорова, правда, люба? — Він спрямував свої прожектори на дружину, і та силувано кивнула головою. — Подякуй лікареві, серденько.— Ельмо потис її кволу руку.— Ти також рада, правда, Агнесо?

Поульсен на мить піймав погляд її згаслих очей.

— Так, я дуже рада Щиро дякую, докторе.

Того вечора плювок упав принаймні за метр перед локомотивом. Доріт збиралася у свій жіночий гурток, але була сердита, коли виходила з дому. Там уже для неї не було нічого нового. Поульсен з'їв скибку хліба з товстим шматком сиру, випив пляшку пива й сів дивитися телевізор, хоч нічого цікавого не передавали. Думки його крутилися навколо одного й того самого. Що там балакають медсестри, в якому вони настрої? Чи не зробив він дурниці? Що він знав про інших людей? Не завадило б випити ще й чарку чогось міцнішого. Дивно, але обидві пляшки — і з коньяком, і з віскі — виявилися порожніми. Що могло статися? Мабуть, перекинулись, не інакше. Він повернувся до телевізора і, як завжди в таких випадках, заснув.

Ельмо Поульсен здригнувся. Думками він перебував дуже далеко, в тих буднях, коли вдома в нього безперестанку дзвонив телефон і він ні на хвилину не переставав хвилюватися, щоб за його відсутності чогось не сталося в лікарні. Він устав і пройшовся по тісній камері, яку вже так добре знав. По-своєму це все-таки був притулок. Можна навіть сказати, місце відпочинку. Де людина думає. Згадує своє життя. Він помахом ніг скинув черевики і знову сів на лежак. Вони його ув'язнили, замкнули на замок. А він однаково почуває себе так, наче втік від усього. [186]

7

Могенсенове житло справляло враження заможного. Сучасна вілла, під дашком — машина нової марки. Відчинила двері маленька, змарніла жінка Могенсен скоро повернеться. Голос у неї був такий же безбарвний, як і вона сама.

— Будь ласка, заходьте, пане комісар. Мій чоловік пішов бігати. Він завжди бігає вранці і після того, як повертається зі школи.

Тюге вражено глянув на неї. Отже, це пані Могенсен. А він думав, що служниця, яка змарнувала свою силу на чужій роботі. Вона завела його до чоловікового кабінету. Кабінет був просторий. Підмурок, камін і величезний письмовий стіл із дубового дерева. Не було сенсу пропонувати йому кави. Адже Могенсен теж захоче випити чашку, коли повернеться. Тюге здалося, що ця жінка — випадковий додаток до Могенсенової вілли.

Тюге підійшов до вікна й звідти побачив, як місцевий політик повертався додому. Показний чоловік, натренований. Біжить сягнистим кроком, добре відрегульоване дихання.

Біля входу щось гупнуло — мабуть, Могенсен скидав черевики. Шепіт. За хвилю Могенсен зайшов до кабінету й потиснув комісарові руку, мов давньому знайомому.

— Дуже гарно з твого боку, що ти зайшов, Свенсене. А я ходив бігати. Людина повинна тримати себе у формі.

Він потер руки, підійшов до каміна, і на обличчі в нього з'явився невдоволений, здивований вираз. Та коли він обернувся до Тюге, обличчя знов усміхалось.

Вони перемовились кількома порожніми фразами. Дружина принесла каву. Тільки для двох.

— У каміні погасло, Рігмор,— сказал Могенсен, не дивлячись на неї.

Вона миттю вийшла з винуватим виглядом.

— Ми вдячні, що ти витримав таку далеку дорогу, аби допомогти нам. Розумієш, хотілося б з'ясувати цю справу швидко.— Він показав у чарівній усмішці гарні, рівні зуби.— Лікарня — гордощі міста. Ми змушені дбати, щоб про неї ніхто не міг сказати поганого слова. Я буду відвертий. У цьому, звичайно, є своя політика. Як і в усьому іншому. Здоров'я і хвороба — все політика!

Тюге задумливо розглядав його. Досить довгий чуб і оорода були старанно розчесані. Показний чоловік, впадає в °ко, цікавий, інтелігентний.

— Це не так просто,— мовив Тюге.— Ми тут чужі й повинні ознайомитися з обставинами.

Пані Могенсен знову зайшла, несміливо глянула на них [187] і заходилась розпалювати в каміні. Могенсен роздратовано застукав пальцями по столі.

— Ідеться тільки про те, щоб він признався. Я не розумію, чому Гольм сам не взявся за це. Краще б він був не ув'язнював його, поки не довів би справу до кінця!

Тюге знуджено похитав головою.

— Ваш начальник поліції зробив те, що був змушений зробити.

Могенсен вражено глянув на нього. Хто сміє йому заперечувати? Він звик вважати свої міркування взірцем непомильності.

— Ви, бачу, твердо переконані, що це Ельмо Поульсен убив медсестру? — сказав Тюге.

— По-моєму, це всім ясно. Хіба ні? Я так зрозумів. Тюге витримав його погляд, тоді запитав:

— І через що ж він її вбив?

— А звідки я можу знати? На те і є поліція, щоб з'ясувати це.

Пані Могенсен тим часом розпалила в каміні й тихенько вийшла. Тюге простежив за нею краєчком ока. Видно було, що чоловікова лють її злякала.

— Так, ми тут для того сидимо. Але ми далеко не посунемось без свідчень тих, хто знає Поульсена Який він, цей доктор Поульсен? Він добре зарекомендував себе тут, у місті?

Могенсен повернувся разом зі стільцем так, що опинився обличчям до каміна.

— Ні, бог свідок, що ні. Ми думали, що не помиляємось, коли вибрали його. З такою ґрунтовною освітою... А з ним вийшов самий клопіт. Пацієнти почали скаржитись. Персоналові важко з ним працювати. Ганчірка, а не головний лікар. Надто нервовий, надто прискіпливий, дуже нерішучий. Вічно посилає пацієнтів ще на якісь обстеження, а це, запевняю тебе, недешево обходиться. Навіщо тоді було будувати велику лікарню і вкомплектовувати її висококваліфікованим персоналом? Поульсенів колега, доктор Ларсен,— чудовий лікар, а не може з ним ладнати. Поульсен розчарував нас, він не доріс до свого становища.

На обличчі в Могенсена з'явився вираз невдоволеної дитини.

— Усе те, що ви кажете, аж ніяк не доводить, що він убив Еллу Гансен. Вам т?.к не здається? Мені не зовсім зрозуміло, чому з доктором Поульсен ом було важко працювати, але що він прискіпливий і сумлінний, я собі уявляю. Ви гадаєте, що це можна назвати вадами? На мене він справив враження втомленої, перепрацьованої людини, яка віддає [188] роботі всі свої сили. Може, в нього було забагато обов'язків? Могенсен сердито засовався на стільці.

Забагато обов'язків? Яке безглуздя! Для такого молодого, як. він! Його попередник, доктор Яльтесен, ніколи не cVaW-ошся. Після того, як прийшов Поульсен, там утворено силу нових посад. А ти можеш вирахувати, скільки це коштує. Ні, Поульссп виявився порожнім лотерейним квитком. а'пє тепер ми його спекаємось.

Могенсен повернув голеву і глянув Тюге просто у вічі, але цей його манерр не досяг успіху. Він сам перший відвів погляд. Його впевненість дрзтуагла Тюге, і той мусив робити над собою зусилля, щоб пе підвищити тону.

— І у вас усі посади зайняті кваліфікованими людьми?

— Є ще кілька вільних,— визнав Могенсен.— Тимчасово. Ці балачки пре кваліфікацію мені вже в печінках сидять. звичайно, головні лікарі повинні мати закінчену вищу освіту! Хоч з другого боку, молоді лікарі повинні знати вже в університеті, що пацієнтові бракує і як його лікувати. Це не важчий фах за інші. Адже молодих учителів посилають учити дітей! Але з тих, що мають університетську освіту, завжди так і пре пиха. А тим часом до всіх, хто виконує будь-яку роботу у сфері громадського обслуговування, вимоги майже ті самі. Я цим не хочу сказати, що нікому не треба вчитися того, чого не вчать усіх. Але така наука потрібна тільки одиницям, тим, хто здійснює загальне керівництво. Поульсен копилить губу й величається, як і інші головні лікарі в окрузі, а їм треба згинати карк, і вони починають згинати його!

Могенсен замовк і погладив себе по бороді, захоплений своїм власним красномовством. Позирнувши на Тюге, він невдоволено запитав:

— Чи, може, ти думаєш інакше, Свенсене? Під час цього монологу Тюге заспокоївся.

— Як на мій погляд, пане Могенсеке, всі ми схожі, але не однакові. Проте ми далеко відбігли від нашої теми. Ви знали Еллу Гансен?

Той відповів не вагаючись:

— Особисто не згіаз. Але вона домагалася керівної посади, тож мені довелося, звичайно, розпитатись про неї. Во-На.і:' НУ> політично вона дотримувалася крайніх поглядів, а и особисте життя було, як то кажуть, досить вільне. Такого не приховаєш у маленькому містечку.

До нього знов повернулася певність.

Вона отримала ту посаду? — запитав Тюге. Могенсен похитав головою. [189]

— З тих причин, що ви називали? — повів далі Тюге,

— І одне, й друге,— промурмотів Могенсен.— Я не бачу, який це має стосунок до справи.

— Я б усе-таки хотів почути, чому ви такі певні, що медсестру вбив Поульсен. Є ж у вас якісь думки з цього приводу.

Тюге нахилився до Могенсена й довірливо всміхнувся.

— Я вже про це казав. Із Гольмових слів я зрозумів, що треба тільки, аби він признався. То чого б я думав якось інакше? В нього були труднощі. Вдома йому, певне, було важко. Я чув, що дружина його п'є. А тут він щодня зустрічає на роботі вродливу, жваву жінку, безперечно, знадливу і з ліберальними поглядами. Таке буває, і воно завжди веде до всякої гидоти. До того ж Поульсен дуже дратівливий.

Тюге поважно кивнув головою.

— Це все гадки, Могенсене. Можливо, що ви спираєтесь на чутки і здогади, коли добираєте кадри, але щоб винести присуд, нам потрібні певніші факти, а поки що ми їх не маємо.

Могенсен вражено глянув на нього.

— Я не просив тебе коментувати мої уподобання. І, до речі, я завжди принципово звертаюся до співрозмовників на "ти". А ти мені весь час викаєш. Я вважаю, що це просто неввічливо.

Отже, не тільки Поульсен тут дратівливий, а й інші також, відзначив про себе Тюге.

— Я насамперед представляю Еллу Гансен,— сказав він.— Після неї Ельмо Поульсена, поки його вина не буде доведена або з нього не буде знята підозра. Щодо форми звертання, то я тут не маю ніяких упереджень. Кажіть "ти", якщо вам це подобається, і дозвольте мені звертатись так, як мені краще.

Вираз обличчя в Могенсена змінився. Натренований політик погамував свій темперамент.

— Звичайно, вибачте. Трохи подаються нерви. Я вже казав, що надто переймаюся справами лікарні.

Тюге підвівся. Виходячи, він ще запитав:

— Першим, кого ми зустріли в Алькюбіні.'був редактор Якобсен. Він давно тут живе?

Могенсен зупинився, тримаючи руку на дужці дверей.

— Уже років з двадцять. Видатна людина. Він переїхав сюди зі столиці. Якийсь час був закордонним кореспондентом, але вони не давали йому волі, а він звик до самостійності. Це велике щастя для Алькюбіна, що він опинився в нас.

Попрощалися вони ввічливо, але холодно. Ідучи стежкою до хвіртки, Тюге відчував потилицею дві пари очей. Ліпив [190] апатий, мокрий сніг і розтавав, коли досягав землі. Важкі темні хмари тягли за собою ранній присмерк.

Поульсени мешкали в мурованому будинку тридцятих років, такому вже традиційному, що хоч очі відвертай. Тюге роздивився на нього з другого боку вулиці. Живопліт був обрізаний неохайно. Світилося тільки в одному вікні на першому поверсі. Він рушив до будинку. Хвіртку довелося ледь підняти, щоб вона відчинилась. Садок здавався жалюгідним, аче яким іще може здаватися садок у таку пору року. Доріт Поульсен виявилася пухкенькою, домашньою на вигляд жінкою, молодшою, нілс чомусь уявляв собі Тюге. Пасмо білявого волосся нависало їй на чоло. Вона вимкнула телевізор і запросила гостя сісти.

— Приємно поговорити з кимось,— мовила вона у відповідь на його виправдування.— Я нікого не бачила, відколи вони заарештували Ельмо.

Вона здригнулася. Тюге погодився випити кави, але від коньяку відмовивсь. Вона щедро налила собі в чарку, з якої вже пила раніше. Руки в неї трусилися, вона розхлюпувала коньяк собі на спідницю, але, мабуть, не помічала цього.

Тюге відкашлявся і після кількох вступних зауважень сказав:

— На вашого чоловіка впала підозра у вбивстві, найперше через те, що він того вечора дивно повівся. Він усе заперечує, і я радий був би повірити йому, але не розумію, чому він не покликав поліцію, а втік. Ви можете мені це пояснити, пані Поульсен?

Очі в неї були втомлені, обличчя змарніле.

— Я не знаю...— Вона перебила сама себе, нетерпляче стріпнувши головою.— Нам ие треба було їхати сюди. Ельмо не... ні, ви не зрозумієте... Як би ви могли зрозуміти. Він такий старанний, боїться зробити щось не так. Для нього справжня лука щось вирішувати. Йому не треба було вчитись на лікаря, принаймні не треба було обирати таку важку спеціальність. У нього все виходить дуже добре, поки вш має з ким порадитись. Вам цього не зрозуміти...— Вона безнадійно похитала головою.— І я не розуміла, не розуміла досі, а тепер маю час подумати. Не сплю і все думаю. Я напевне знаю, що він добрий лікар. Тільки дуже близько бере все до серця, ходить і думає. Ми були погані до нього, геть усі. І я також!

Вона заплакала, не схиливши голови. Дивилася на Тюге, губи з неї кривились, а по щоках текли сльози. Він не торух-нувся. Вона витерла носа, підвелась і вийшла. [191]

Повернулася вона вмита. Волосся в неї було мокре, а голос спокійний і тверезий.

— Я ненавиджу це містечко. Спершу ми раділи, що опинилися тут. Ельмо було сорок вісім років, коли він отримав це місце. Ми про це не говорили, проте обоє знали, що отримав він його трохи запізно. Ми аж ожили, коли нам написали, що його беруть.— Вона випила свою чарку і, не задумуючись, налила знов.— Наша дочка тепер у Франції. Стомилася від школи і зробила перерву на рік. Ельмо був проти. Ми переїхали сюди

без неї. Він був цілком поглинутий роботою.— Вона раптом злісно глянула на Тюге.— Чоловікам легше. Вони роблять те, що повинні робити. А от ми, так звані привілейовані жінки середнього віку! Скінчивши школу, перемо пелюшки, тоді водимо дітей у садок і з садка. Намагаємось створити якнайбільший затишок у домі, щоб він подобався нашим чоловікам. Але тепер цього замало. Треба йти в ногу з часом, мати свою думку, жити інтелектуальним життям, брати участь у обговоренні сучасних проблем. Лютуєш на саму себе, коли не здатна на це.

Вона закашлялась, захлинувшись коньяком. Тюге терпляче чекав. Вона опустила очі й промурмотіла, більше сама до себе:

— Дочка зневажає мене. Ельмо ніколи так до мене пе ставився, він завжди був добрий. Раз він спробував зацікавитися тими дурницями, з якими я повернулася додому. Але він був надто втомлений, я розсердилася, влаштувала йому сцену, не розуміла, як йому важко. Та жінка...— Вона замовкла.

— Хто? — запитав Тюге. Вона похитала головою.

— Ви маєте на думці Еллу Гансен?

Пані Поульсен стиснула кулаки на колінах.

— Це не Ельмо. Ви розмовляли з ним. Не могли не побачити по ньому, що він і мухи не скривдить.

Коньяку в пляшці поменшало, пані Поульсен явно сп'яніла. Було 15идно, що вона звикла пити.

— Ви її знали? — запитав Тюге. Вона похитала головою.

— А ваш чолопік добре знав її? Ви самі кажете, що замало приділяли йому уваги. Не могло бути, що...

Пені Поульсен схопилася.

— Ні! — крикнула вона.— Господи, Ельмо зовсім таким не цікавився. Він, йолоп, піїііоз до неї поговорити про місце. яке їй хотілось посісти. І побачив те страхіття. Він був до краю перенапружений. Боявся, що це кине на нього тінь. Господи, хіба так важко його зрозуміти! [192]

Вона здавалася вже не такою певною, як була на початку розмови.

— Ваш чоловік любить музику?

Вона витріщила на нього очі.

— Що ви маєте на увазі? І чого про таке питаєте?

Тюге здвигнув плечима.

— Мене це дуже цікавить. Він ходить на концерти? У вас є програвач?

Вона дивилася на нього, звівши брови.

— Не розумію, до чого це. Ми ніколи не ходили на концерти. Я байдужа до музики, проте Ельмо любив слухати платівки, і в нас їх є чимало.

Коли він попросив дозволу переглянути платівки, пані Поульсен мовчки кивнула головою і пішла попереду нього до суміжної кімнати. Вона недовірливо стежила за Тюге, поки він, стоячи навколішки,

докладно переглядав одну за одною платівки. Нарешті він підвівся, чемно кивнув їй і рушив до дверей.

— Ми зробимо все, щоб якнайшвидше з'ясувати цю справу, пані Поульсен. З мого боку було б хибно щось казати наперед. Ми ще нічого не знаємо. Я не можу вас заспокоїти. Не залишається нічого іншого, як чекати.

Сходи виявилися слизькими. Тюге ішов обережно, тримався за поруччя, а однаково ковзався. Знов почало підмерзати. Тюге не був гімнастом. Суглоби в нього були негнучкі, і він, посуваючись отак до хвіртки, знав, що вигляд у нього кумедний. Звичайний садок навколо звичайного будинку. Ельмо Поульсен не був чимось особливим, і його дружина також. Обоє вони не були призначені на головні ролі, проте доля часом не питає, хто на що здатен.

Вони повечеряли в "Принці". їжа не додавала їм бадьорості. Чотирнадцять годин! Брант похмуро кивав головою, розповідаючи про свої успіхи в лікарні. Потім Тюге переказав йому свої розмови з Могенсеном і з пані Поульсен.

— Ніяк не можна довідатись, хто батько сина пані Гансен.

Вони доручили це Карлсенові. Елла Гансен уперто твердила, що не знає прізвища батька.

— Могенсен цілком переконаний, що її вбив Поульсен,— закінчив свою розповідь Тюге.

— Такої самої думки й Ларсен,— мовив Брант.— Проте жінки запевняють, що цього не може бути. Його секретарка з великим запалом. А стара відьма з жалем у голосі.— Він посміхнувся, задоволений, що панна Мадсен не його співробітниця.— Поульсенова секретарка напевне терпіти не могла Елли Гансен. її ворожість була

надто палка, вона явно ревнувала, хоч твердо заперечувала, що між Поульсеном і вбитою були близькі стосунки. Я натрапив там на одну милу дівчину, сусідку й приятельку Елли Гансен. Вона втекла від мене. Спробую зустрітися з нею ввечері. Тюге схвально кивнув головою.

— Чудово. Слухай, усе-таки дивно виходить із тією платівкою.

Брант невдоволено скривився. Вічно цей Тюге чіпляється за дивні дрібниці.

— Єдина така серед усіх! Може, вибрана для Поульсе-на? Я переглянув у нього весь набір платівок. Найбільше там Чайковського. З творами Скрябіна немає жодної, і він казав, що не знає цього композитора. І чому обгортка валялася на підлозі? У квартирі загалом було чисто й прибрано.

Звичайно, були й кращі часи, гарні, спокійні дні, коли все йшло так, як належало. Приємні розмови за кавою в котромусь відділенні або після операцій, якщо чергувала Елла. Він відпружувався, слухаючи її коментарі, заражаючись її добрим гумором. Лісу він також швидко оцінив. Вона давала йому добрі поради, і так тактовно, що він не почував себе ані ображеним, ані збентеженим. Але ці приємні згадки ніби дрібніли поряд з іншими — зі згадками про всякі прикрощі.

8

Це було через кілька місяців після його приїзду. Він підписував лікарняні листи. Ліса вкладала їх у конверти. Вони обоє аж здригнулися, коли до кабінету ввірвалась Елла. Вона щільно зачинила за собою двері і, відсапуючись, сказала:

— Ельмо, Ларсен оперує Флемінга Шміта, ти знаєш, того, з профспілки. Ти б не міг заглянути до операційної ніби випадково?

Мабуть, випадок важкий. Він близький приятель Карла Якобсена. Той просив, щоб я трохи його підтримувала.

Ельмо глянув на Лісу, але вона відвернулась до нього [194] спиною. Тож він підвівся, зайшов до операційної і підступив до Ларсена.

— Слухай Антоне, там дзвонить Карл Якобсен, хоче знати як справи. Вони близькі приятелі, наскільки я зрозумів.

Ларе єн повернув до нього спітніле обличчя.

— Складний випадок,— мовив він і знов нахилився над хворим.

Ельмо підійшов до столу й зазирнув через його плече. Ларсен накрив серветкою розтин, обернувся й простяг руки, щоб йому сполоскали їх.

— Складнуватий випадок,— ще раз сказав він.— Але все буде гаразд. Передай йому тільки це.

Видно було, що він чекав, аби Ельмо пішов.

— А в чому там складність?

Елла витерла Ларсенові спітніле чоло. Він невдоволено глянув на свого колегу.

— Тут рак. Я його виріжу.

Він знов узявся до роботи, кинув ножиці в руки асистентові так, що вони впали на стіл, і занурив свої кулачиська в розтин. Ельмо навшпиньки стояв позад нього й заглядав через плече. Нічого важкого там не було. Чого це Елла зчинила такий переполох? Кожен хірург міг би з цим упоратися.

— Я не маю якоїсь нагальної роботи, може, допомогти тобі?

Навіть по Ларсеновій спині видно було, що він не хоче його втручання. Ельмо скосив очі на Еллу. Та жзаво кивнула головою.

— Я залюбки допоможу.

У Ларсеиа почервоніла потилиця.

— Все йде чудово, і, щиро казати, краще, як я оперуватиму сам. Але дякую за пропозицію,— додав він, коли Ельмо відступив до дверей.

— Як там справи? — запитала Ліса.

— Дуже добре. Не знаю, чого Елла так хвилюється. Це було десь у жовтні, він пригадував, що листя на дереві якраз під вікнами вже пожовкло, але ще не опало.

— Ларсен ніколи сам не оперував, коли тут був Яльте-сен. Старий робив усе сам. Ларсен тільки допомагав йому.

Ці слова ніби повисли в повітрі.

— Що ти кажеш?

Ліса почервоніла й відвернулася.

— Він ніколи нічого самостійно не робив, поки ти не прийшов.

Ельмо заплющив очі. [195]

— А хай йому біс! Чому ж мені ніхто про це не сказав?

— Ларсен брався тільки за всякий дріб'язок. Звичайно, коли в його пацієнтів було щось поважне, він завжди знаходив виправдання: казав, що операції робить Яльтесен. Ми думали, що ти знаєш,— мовила секретарка.

Поульсен підійшов до вікна. Он вони поспішають до амбулаторії, і пішки, й на велосипедах, чекають, що отримають тут найкращу медичну допомогу. Він підбігом подався до операційної.

— Як там, Антоне?

Ларсен підвів голову й усміхнувся крізь пов'язку.

— Добре, ми вже закінчуємо.

Молоді асистенти намагалися допомагати йому. В обох це була перша робота після екзаменів. Ельмо скосив очі на Еллу. Вона пройшла разом з ним повз кабінет панни Мадсен до санітарної кімнати.

— Елло, це правда, що каже Ліса? Що коли тут був Яльтесен, Ларсен тільки допомагав йому?

Вона стурбованно глянула на нього.

— Він оперував грижу й таке інше, а переважно справді допомагав Яльтесенові. Той завжди хвалив Ларсена, але всі складні операції робив сам. Я про це якось не подумала. Ти ж йому дозволив оперувати, правда? Отож мені й здалося, що все гаразд.

Того дня Поульсен пішов додому багато раніше, ніж звичайно. Доріт була на засіДанні якогось гуртка. На той час вона ще захоплювалась такими речами. Він приготував собі яєчню і випив пляшку пива. Тоді ліг на канапу. Сон довго не приходив, а коли він нарешті задрімав, подзвонив телефон.

— Це Карл Якобсен. Ти сьогодні рано повернувся додому.

Поульсен підвівся і промурмотів, що він стомлений.

— Як там мій приятель Флемінг? Ельмо переклав трубку в другу руку.

— У нього рак.

Він забув докладніше розпитати Антона про Шміта. Просто втік від нього й від лікарні.

— Важка була операція? — запитав Карл Якобсен.

— Його оперував Ларсен.

Ельмо здавалося, що мовчанка тривала цілу хвилину.

— Я не знав, що йому довіряють таке. Звичайно, він купу років пропрацював з Яльтесеном, але ж не має відповідної освіти. То це він оперував його! — голос Карла Якоб-сена десь віддалився. [196]

— Але ж Шміт — його пацієнт.

Знов довга мовчанка.

— Так, хворим здається, що найкраще попасти до когось із шефів. Ну, дякую.

Трубку поклали. Ельмо вже не зміг заснути. Він повернувся до лікарні. Ларсен пішов давати приватну консультацію. Шміт іще не прокинувся після наркозу.

Доріт була на зустрічі в бібліотеці. Одна письменниця читала свої твори, а потім відповідала на запитання.

— Але ж ти не слухаєш, Ельмо.

Він здригнувся й винувато глянув на неї. Він не зміг повторити те, що вона йому розповідала.

— Це якраз по-твоєму. Ти цікавишся тільки своїми справами і завжди був такий. Всі ми повинні були досто-совуватись до тебе. Завжди думати про твої справи. Тобі було байдуже, що я все тупішаю і тупішаю. А я теж склала іспити на атестат зрілості, і, до речі, краще за тебе!

Доріт заплакала. Коли в нього бувають такі пацієнтки, він каже їм якусь дурницю про перехідний вік і дає гормони, щоб позбутися їх. Як можна допомогти комусь наздогнати роки, якщо вони вже минули? Він почав пояснювати їй це.

— От бачиш. Тільки ти та й ти. Ніколи ні про кого іншого не згадуєш. Якби ти дужче завантажив Ларсена й тих ледачих хлопців, то мав би хоч трохи, хоч краплину часу на домівку. Була така цікава зустріч. А ти все зіпсував. Я йду спати.

Поульсен прийшов на міст зарано. Він довго стояв і чекав. Плювок був влучний, упав якраз перед поїздом. Та однаково це не допомогло. Додому він ішов поволі й сумно.

Другого дня Шміт мав підвищену температуру, проте загалом був цілком справний. Так пожартував на п'ятихвилинці Ларсен. Пацієнт надто багато курив і дістав бронхіт. Але третього дня йому погіршало, і ніяк не можна було визначити, через що саме. Ларсен і далі був настроєний оптимістично, молоді лікарі нічим не могли допомогти, і Ельмо теж визнавав, що не знає причини його стану.

— Слухай, Антоне, мені зовсім не подобається Шміт. Щось із ним негаразд, тобі не здається?

Вони стояли біля Ларсенового кабінету. Ларсен мовчки відчинив двері, запалив сигару й сів до столу. [197]

— Трохи погіршало, але минеться.— Він заспокійливо всміхнувся.

— Я не такий оптиміст, як ти,— мовив Ельмо.— Що там було складне? Коли під час операції виявляються якісь складнощі, а потім виходять кепські наслідки, то причини треба шукати в тих складнощах. Так нас завжди вчив Клем.

Ларсен заглибився в технічні подробиці. Розповідь його звучала якось дивно: наче він відтарабанював розділ із підручника, а не описував операцію, яку сам робив.

— У нього поганий стан, Антоне, і картина дуже неясна, тому мені здається, що нам не можна ще раз оперувати його, Може, попросимо Клема прийняти його до себе?

Ларсен затягнувся сигарою, підвівся й підійшов до вікна. Його широка тінь упала на Ельмо.

— Ми раніше ніколи не робили такого. Яльтесен ніколи не відсилав з лікарні своїх пацієнтів. І я не бачу, чого б наа мала спіткати біда. Я багато разів був присутній при таких операціях.

Голос в Ельмо тремтів, коли він запитав:

— А сам ти їх робив?

Запала тиша. У приймальні задзвонив телефон. Боні обидва почали дослухатися до голосу секретарки, не влов люючи окремих слів. Утеча. Усунення неприємності, що ма же статися. Нарешті Ларсен обернувся до нього.

— Мені здається, ти мав би запитати про це мене самого, а не слухати всілякі балачки. Так би наче годилося зробити. Я багато разів асистував Яльтесекові під час таки: операцій. Він нікому їх не доручав, тож я не можу сказати що й сам оперував. Але асистувати такому лікареві, як вії було однаково, що оперувати самому. Та я не втручаюся твої справи, боронь боже. Відтепер Шміт — твій пацієнт. Рс би з ним, що хочеш. Але хай я більше про нього не чуі Він повернувся до столу й почав переглядати пошт

— Я зовсім не те мав на думці, Антоне. Чому б нам, задля хворого...

Ларсен не підвів голови.

— Я розумію, роби, як хочеш. Ти ж тут шеф, не Б'єрн опустив очі на стіл і затарабанив пальцями і бильцю стільця.

— Я справді не знаю, що й сказати, докторе Поул сен. Це щось незвичайне. Ви хочете розписатися в тому, і неспроможні тут, у лікарні, надати необхідну допомогу і цієнтові. Ми часом відсилали хворих, коли Ларсен був cs [198] але це зовсім інше. Відсилали тому, що нам бракувало одного лікгіпя. А тепер, коли вас двоє...

Ельмо співчував Б'єрнові: в нього, безперечно, було важке становище. Але саме ця їхня спільна слабкість дратувала його. Завідувач лікарні був наче віддзеркаленням його самого. Він стукнув кулаком по столі.

— Це чисто медичне питання. Ви тільки заповніть папери, а все решту я беру па себе. Я, властиво, тільки з чемності звернувся до вас. Пацієнтові не зроблено того, що треба було.

Б'єрн стояв на своєму. Не відводячи погляду від столу, він похитав голевою.

— Я не можу розв'язати цього питання. Побалакайте з Могексеном.

Той вислухав мовчки Гїоульсенове пояснення.

— Я заскочу до тебе. Ти в себе в кабінеті?

Ліса скоса глянула на Ельмо і принесла йому кави. За півгодини з'явився Могенсен. Він тепло привітався, поплескав Лісу по щоці, а Поульсена по плечі. Тоді затягнув його в кабінет і сам зачинив двері від приймальні, де сиділа Ліса.

— Я нічого не розумію, Поульсене. Мене ці балачки про Шміта просто спантеличили. Невеличка температура завжди буває, хіба ні? Операція вдала, як завжди в тебе.— Він люб'язно усміхнувся.

— Його оперував Ларсен. Могенсен здвигнув плечима.

— Вік же теж блискучий хірург. Школа старого Яльте-сена. Що може бути краще. А це не тому... не тому ти хочеш відіслати пацієнта, що його оперував Ларсен? Може, ви не спрацювалися з ним?

Щелепа в Ельмо почала тремтіти.

— Не тому. Просто з пацієнтом щось негаразд, а в нас немає потрібної апаратури, щоб обстежити його як слід.

Могенсен сердито звів брови:

Ну знаєш, ви отримали її чимало, відколи ти прийшов. Дорогої апаратури, якої Яльтесен ніколи не просив. Ги не можеш сказати, що ми тебе не забезпечили як слід. Відділення професора Клема, звичайно, має більші можливості, ніж ми. Але та його апаратура призначена для досліджень, а не для лікування людей. Для лікування ми маємо "се, що можна побажати. Ти сам знаєш, Ельмо. А що каже Ларсен? Нам треба запитати його, оскільки це його па-пєнт.

Могенсен сам звелів Лісі покликати Ларсена.

Ельмо знає, що я не згоден з ним. Якщо ти питаєш [199] мене, Могенсене, то я скажу, що не бачу ніяких підстав відсилати Шміта. Але це тільки моя особиста думка. Могенсен поплескав Ларсена по плечі.

— А вона якраз і важлива. Ще б пак, думка такого досвідченого, старого фахівця! Чуєш, Ельмо? Не суши собі голову хтозна-чим.

Могенсен уже почав підводитися.

— Я його відішлю,— мовив Ельмо.

Могенсен знов опустився на стілець. Ларсен кинув на Ельмо погляд, не позбавлений пошани. На хвилю всі троє замовкли.

— Якщо були всілякі інші...— почав Могенсен, підшукуючи слова. Він не дивився на жодного з співрозмовників.— Ви ж розумієте, Шміт тут відома людина. І знаєте, які підуть розмови. Буде більше, ніж прикро, якщо ви не зможете долікувати його до кінця. Одного з наших громадян, який справді боровся за побудову лікарні! Так, я вам щиро кажу, як є. Я забороняю відсилати його. Забороняю! Хоч раз особисті інтереси повинні поступитися громадським.

Шміт помер через три дні. Вони так і не дізналися, що в нього було. Поульсен і Ларсен більше ніколи про це не говорили, але добрі стосунки між ними скінчилися. Ларсен уже навіть не прикидався, як спочатку. Ельмо виразно відчував, що він чекає, аби й його спіткала невдача, і що йому не буде прикро, коли таке станеться.

Ельмо зіщулився на лежаку. Вечорами камера вихолоджувалась, а ковдра була тонка. Мабуть, йому дали б ще одну, якби він попросив. Але він не хотів нікого турбувати. Він узяв піджак і накрив ним ноги.

9

Коли Тюге подзвонив Карлові Якобсену, той відповів йому надзвичайно люб'язно. Сказав, що він буде більше, ніж бажаним гостем. Редактор стояв у дверях перед сходами, простягаючи руку назустріч Тюге. В зубах у нього стриміла люлька. Він був у зношеній хатній куртці та розстебненій біля шиї сорочці і тхнув алкоголем, але не здавався п'яним. Він упевнено рушив попереду на горішній поверх будинку. Квартира на піддашші зі скісними стінами й заскленим дахом. Сила книжок від підлоги до стелі, приємний нелад. Карл Якобсен відразу заходився готувати коктейль. Приніс [200] склянку й кригу для Тюге, не слухаючи його протестів.

— Ет, дурниці. Трохи посидимо. Я завжди після обіду сиджу отак зі склянкою коктейлю, але приємніше посидіти вдвох. Будьмо здорові, Сзенсене, за нашу зустріч.

Він підняв склянку й випив. Не жадібно, як пияк. Він утішався питвом, затримував його в роті, відхиляв назад голову, щоб воно поволі спливало по язику. Настільна лампа освітлювала тільки один бік його обличчя, чітко окреслюючи його профіль — шпичастий ніс, бородавку біля рота й важке підборіддя. Щось у ньому було старомодне — ніби кабінетний вчений кінця минулого чи початку теперішнього сторіччя. Або й ще з давніших часів.

— Гольм усе тримав у таємниці. Я тільки дізнався від нього, що вбито Еллу. Звичайно, ціле містечко знає, що Поульсена ув'язнено, але я обіцяв не писати про це. І дотримав слова, правда? В сьогоднішньому дописі мовиться лише про те, що покликано на допомогу слідчих карного розшуку, двох відомих фахівців і т. ін. І так немало написано.-• Він стиха засміявся.

Тюге пригубив свою склянку.

— Немає чого гратися в таємничість,— мовив він і коротко розповів, що вони вже встигли дізнатися.

— Дуже мило з вашого боку, Свенсене. Особливий випадок, правда? Поліція приходить до преси. Чим за це вам відплатити?

У редактора були дуже міцні передні зуби. Коли він сміявся й на них падало світло, він скидався на вовка.

— Ви знаєте містечко краще, ніж будь-хто. Познайомте трохи й мене з ним,— попросив Тюге.

У маленькій кімнаті все дихало культурою і стояв запах доброго тютюну. Карл Якобсен заплющив очі й на хвилину задумався.

— Алькюбін справді гарне містечко. Сонне в цю пору, але жваве влітку, коли приїздять туристи. Міська влада дуже активна, бургомістр не такий уже й поганий, а ще ми маємо феноменального Могенсена. Це нове світило на обрії місцевої політики! Куратор лікарняних закладів, шанолюбний, як чорт, і такий самий діяльний. Так, так, із Могенсе-ном не можна не рахуватися. Він скінчить депутатом парламенту.

Музика з програвача під вікном затихла. Карл Якобсен Ще раз завів ту саму платівку.

— Шостакович, о боже, послухайте, правда, прекрасно? Він слухав, усміхаючись і примруживши одне око.

— Усе Де> власне, почалося ще тоді, як збудували нову лікарню, величезну і скажено дорогу. Члени муніципалітету [201] опиралися з усієї сили. Альс-Єнсенозі це мало не коштувало політичної кар'єри, але він утримався завдяки своїй спритності й підтримці з різних бскіз. І, звичайно, з боку мого приятеля Ф'лемінга Шміта, якого недолугий Л арсен спровадив на тоіі світ, та з боку Могенсена. Вени звели свій палац. Це будівництво не здавалося таким безглуздим тоді, коли в нас був старий чаклун Яльтесен. Він мав велику притягальну силу, як проповідник-самоук. Пацієнти їли з його рук. Коли старий помер, кожному стало видно, що це був кінець усьому. Але вони не хотіли з цим змиритися, а надто Могенсен. Лікарня повинна була працювати так само, як досі, те пекельне колесо мало крутитися далі. ї кого вони вибрали для цієї мети? Ельмо Поульсена! — Карл Якобсен відхилив голову назад.— Бідолашний Ельмо. Ми разом вступали вчитися. Він був старанний студент. А я кинув медицину, хай їй біс. Треба було дуже багато сидіти. Але він, сердега, працював добре, коли його було кому спрямовувати. А тепер він тут головний лікар, одружений чоловік і не може дати ради ні з лікарнею, ні з дружиною.— Він знов запалив люльку. Обличчя його зникло у хмарі диму.— Свою справу він знає. Ларсен просто мильна бульбашка. Член муніципалітету, обраний за списком. Показний на вигляд і вміє говорити. І це все. Раніше головний лікар мав кілька добрих помічників, що могли дещо взяти на себе, але тепер! — Карл Якобсен підняв пляшку й поглянув, скільки в ній лишилося питва. Менше як половина. Він налив собі склянку й пішов принести ще криги.— Ні, Свен-сене, Ельмо нещасний слабкий чоловік, і умови для праці тут у нього страхітливі. 51 хотів був написати фарс під назвою: "Праця датських лікарень і настрої балетмейстера". Та ви ж, мабуть, знаєте з газет про все це неподобство? Вони перезирнулися поверх своїх склянок, кивнули один одному головою і всміхнулись.

— Я трохи з цим ознайомлений, бо моя дружина лікар,— сказав Тюге.— Мушу визнати: як громадянин і потенційний пацієнт, я жахався,

що ми тратимо таку силу грошей і водночас зводимо нанівець рівень лікарняного обслуговування. Але мені здається, що преса в цьому питанні надто стримана. Ви про це писали те, що думаєте?

Сміх Карла Якобсена став не такий щирий, як був досі, він уже не поширювався на очі.

— Куди ви гнете, голубе? Боронь боже, щоб я на таке зважився. Ви гадаєте, що моя газета втрималася б? Невже ви такий наївний, Свенсене? Я пишу те, що хочуть прочитати в газеті люди, які дають у ній оголошення, і, звичайно, наші передплатники,— взагалі, це ті самі особи. І те, чого бажає [202] муніципалітет та інші йолопи. Любий мій, та я інакше не сидів би тут і не жив більш-менш забезпечено. Ні, Свенсене, я вже не раз втрачав роботу, коли писав те, що думав. Ми ж обидва були колись молоді, правда? Тепер я пишу те чого хочуть мої клієнти. Але вернімося до Ельмо Поульсена. До Ельмо, який повинен довести, що Альс-Єнсен і Могенсен мали слушність, будуючи свій палац. Наче він і його колеги повинні з допомогою свинських трудових угод рятувати політиків від краху. Так, ваша правда, Свенсене. Людям треба чітко пояснити, яке це шахрайство. Політики кажуть, що вони в таке не втручаються, хоч який галас зчиняють з цього приводу різні об'єднання лікарів і хоч уже відбувся перший за людської пам'яті страйк медичних працівників. А одного з найдіяльніших адміністраторів звільнено через те, що він надто енергійно в ці справи втручався. Ні, Свенсене, Ельмо попав у тенета.

— Брант і я сьогодні розмовляли з різними людьми. Могенсен і Ларсен твердо переконані, що вбивця — Ельмо Поульсен. А ви, Якобсене, як вважаєте?

Платівка дограла до кінця. Цього разу Карл Якобсен не пустив її наново, а вимкнув програвач. Він лишився стояти спиною до Тюге.

— Я, звичайно, не маю про цю справу якоїсь певної думки. Як вам відомо, ви перші розповіли мені про неї трохи докладніше. Чисто психологічно... він порядний хлопець, розумний, доброзичливий, справді гарна людина, але був пригнічений, жив у справжньому пеклі. Кажуть, дружина в нього п'є не менше за мене. Він занепав, відколи приїхав сюди. І на рік постарішав. Я не вірю, що він міг би вбити когось свідомо. Але в стані афекту... Ви кажете, що її заколото кухонним ножем, так? Вони могли за щось сваритися. Ніж лежить на столі, він хапає його, нестямлюється... Могло ж таке бути. Я вам не заздрю, Свенсене, якщо він і далі буде все заперечувати... Якого біса ви взялися за цю справу?

Тюге не відповів. Карл Якобсен повернувся до столу й сів на стілець, відхиливши голову назад і випроставши ноги. Вони трохи помовчали. Карл Якобсен виспівував мелодію з платівки, яку вони щойно прослухали. Він витяг люльку з рота й заходився диригувати нею. Голос у нього був низький, ніжний і мелодійний.

— А знаєте, Свенсене, ви мені сподобалися. Може, перейдімо на "ти"? Збіса приємно порозмовляти з розумною людиною, таке трапляється не щодня. Не я будував ту лікарню, але вона вже є, і нам треба з цим рахуватися. Вона дає хліб щоденний багатьом торгівцям і ремісникам. Ніхто не скаже, що вони їй не раді. Та й гарна будівля, правда? [203]

Така затишна. Звикаєш до неї, коли день у день проходиш мимо. А одного чудового дня й сам туди попадеш. Хіба це погано? Лікарі — такі самі люди, як і всі, і в газетах написано, що вони дуже вправні. Секретарка головного лікаря — дочка торговця городиною, старша сестра — приятелька його тітки. Ця лікарня зовсім інша, ніж ті похмурі коробки у великих містах. Вони здаються чужими й непривітними, в них не можна добре себе почувати. Кажуть, що там лікують не всіх підряд, і те саме пише Карл Якобсен. А лікарі там просто нелюди, самі признаються, що не можуть вилікувати все. Не те, що бідолашний Ельмо, змушений прикидатися, ніби він всесильний. Вони там лікують задля своєї користі. Бо мають перед собою ницу мету, що зветься

дослідженням. Думають тільки про нього, а не про хворого. Звичайно, щоб потім мати з того дослідження якийсь пожиток, як не для себе, то для своїх дітей. Ні, ми знаємо, що в нас є, і я знаю, що містечко повинне робити. Повинне й далі тримати горщик на вогні, щоб у нас не стало більше безробітних, ніж уже є.

Він підвівся, ледь похитуючись, скинув куртку й шпурнув її на спинку стільця.

— Що являла собою Елла Гансен? — запитав Тюге. Карл Якобсен підійшов до полиці, витяг якусь книжку і знов поклав її на місце.

— Вона була наймиліша дівчина,— тихо мовив він.— Єдина порядна людина в цьому пекельному, проклятому містечку. Важко тут тепер буде жити без неї.— Він кашлянув, підняв угору порожню пляшку й похитав головою.— Сьогодні я перевершив норму. Це через тебе. Тепер твоя черга пригощати. Але приємно було посидіти з тобою. Я хотів би... Ну, та вже однаково. Мушу попрощатися з тобою, бо о четвертій повинен устати. О цій порі коліщатка в моїй голові найкраще крутяться. Доводиться ловити ці хвилини.

Тюге намочив черевики, поки дійшов до готелю, хоч до нього було зовсім близько. Зима на прощання надумала показати свій норов: сипав густий сніг. Чого вони досягли за перший день? Трохи ознайомилися з містечком та його мешканцями, але надто мало для того, щоб вирішити, чи це справді Ельмо Поульсен годин із п'ятдесят тому затопив ніж в Еллу Гансен. А все ж таки? Тюге взяв ключа в адміністратора й піднявся нагору допотопним ліфтом. Він постукав у Брантові двері, але ніхто йому не відповів. Він зайшов у свій номер, позіхнув, роздягся й кинув убрання жужмом на [204] стілець, не так, як від нього завжди вимагала Герда. Номер був незатишний, але ліжко зручне. Він лежав, заклавши руки за голову, й дивився на стелю. Брант казав, що Поульсено-секретарка ревнувала його до Елли Гансен. Пані Поульсен здавалася нещирою, коли заперечувала, що її чоловік міг цікавитись медсестрою і поза лікарнею. Могенсен заявив, що особисто не знає Елли Гансен, а

однаково змальовував її як гарну й чарівливу. В редактора блищали очі. Добрий жевжик той редактор. Тюге позіхнув. Звичайно, він не забув купити в магазині самообслуговування на головній вулиці тістечок. Він витяг їх із течки і зручно вмостився в ліжку, чекаючи на сон.

10

Після смерті Шміта Поульсен перебрав на себе всі складніші операції. Йому асистували молоді лікарі. Антон Ларсен обмежувався банальними випадками. Здебільшого це були ті, кого він сам клав до лікарні. Молоді воліли допомагати Ларсенові. Він був веселий, і операція посувалася швидко. А Поульсен не здатен був пришвидшити свій темп. І, коли працював, не міг водночас провадити розмову. Він стояв, зціпивши зуби, й зосереджував увагу на хворому від першої до останньої хвилини. Справи його йшли непогано, він був задоволений, але лікарня забирала багато часу. Вони з Доріт дедалі рідше розмовляли. Вона вночі погано спала й не вставала вранці разом із ним. Він більше розмовляв з Лісою й Еллою, ніж з Доріт.

— Ти чув, що дочка Альс-Єнсена їздила до столиці? — якось запитала Ліса.— В неї була пухлина в грудях. Виявилося, що доброякісна.

То й добре,— промурмотів він без ніякого зацікавлення.

Ліса скоса позирнула на нього.

— Ти чув, що я сказала? Вона зверталася там до спеціаліста.

Поульсен почухав потилицю. Шапочка з'їхала йому на чоло. Яке його діло? Ліса дивилась на нього поглядом, що завжди його непокоїв.

Це ж не той випадок, що тоді, коли ти домагався перевезення пацієнта до столиці, бо не міг його тут обстежити як слід. З цим ми й

самі легко могли впоратись. Але ж ні, вони, бач, можуть звертатися туди, де, по-їхньому, отримають певніші аналізи. [205]

По її спині видно було, яка вона нездоволетіа. Ельмо похитав головою. Як їіа нього, то хай собі звертаються, до кого хочуть.

Десь із тиждень вечори й ночі були спокійні, та потім на них раптом звалилося несподіване. Молоді лікарі мали нормований робочий день і отримували багато вихідних за чергування. Поульсен був не лише керівником, а й лікарем, ці його обов'язки, як правило, зливалися, тож йому доводилось робити все. Він підтримував себе морем чорної кави і зрідка годинним перепочинком у кабінеті. Таке страхітливе навантаження не могло не скінчитись погано.

Перед тим вони майже дві доби оперували. То були не якісь складні операції, апендицити, тощо, але все-таки операції. Асистували йому два студенти, взяті на роботу на час відпусток. На третій день до лікарні поклали директора електростанції. У його блювотинні було трохи крові, але це в них не викликало тривоги. Надвечір кровотеча збільшилась. Вони звичайно одержували кров зі складу консервованої крові центральні' лікарні, але в нього була рідкісна група, тож їм довелося самим шукати донорів. У такому випадку вони дзвонили до в'язниці, де тримали молодих j злочинців. В'язні радо погоджувалися. Поїздка в лікарню | все-таки була для них якоюсь розвагою. Там їм давали по пляшці пива, до того ж можна було глянути на дівчат. Поки ! Поульсен почав операцію, у приймальні було вже повно хлопців, які простягали одну руку до столу, де брали кров, а другу по пляшку. На допомогу прийшли сестри з відділень. Мешканці містечка, почувши, що потрібна кров, теж захотіли допомогти своєму сусідові. З'явився й Могенсен. У нього була не та група крові, але як добрий організатор він виявився на своєму місці. Ларсен також почув про спільний внесок мешканців містечка і прийшов асистувати. Він асистував добре, видно було, що мав до цього навичку.

Робота посувалася планомірно, і коли вони скінчили, директорові електростанції стало легше. Вже був досвіток, перший подих нового дня, знайомий лише тим, хто працює вночі. В'язнів повезли назад до в'язниці, міські добровольці розійшлися додому. Залишився тільки Могенсен. Він організував каву і був справді у своїй стихії.

— Хіба не приємно пережити таку єдність? Йшлося про кров звичайній людині, старому чоловікові. А з'явилися всі, друзі і знайомі, навіть чужі, в'язні, а ви, ви справді зробили діло, яким можете пишатися. Таку ніч варто пережити. Подумати тільки, що її можна було проспати! [206]

Він сидів між Рагного і Нетою. Було видно, що вони обидажали ного дуже симпатичним. Ельмо мало не засинав.

Йому здавалося, ніби він відчуває свій мозок як тверду масу, що стукається об череп, коли він повертає голову. Це була не та подія, яку хочеться гучно святкувати, та ще й там де таке відбувається щодня. Хоч Яльтесен виголосив би промову, зійшов би вниз і підняв прапор. А Поульсен сидів і заливав себе чорною кавою.

— І хлопці з в'язниці також прийшли,— вів далі Могенсен. — Дивишся на них і думаєш: хіба вони не схожі на нашу найкращу молодь?

Елла підсунула Ельмо в'язничний протокол. Його склали, щоб можна було зробити записи, в кого взято кров. Всі вони були злочинці. Вбивство, грабунок із застосуванням сили, ґвалтування і т. ін. Він згорнув його без жодних коментарів.

— Ку, друзі, дякую за день, чи, краще сказати, за ніч. Могенсен підвівся. Ельмо провів його вниз до вестибюля.

— Приємно тепер буде лягти в ліжко, правда, Поульсе-не? В мене тут є машина. Підкинути тебе?

Ельмо глянув на годинник.

— Ні, дякую. Вже сьома. Нема сенсу їхати додому. Ми ж починаємо о восьмій.

Могенсен зупинився.

— Але ж, голубе... Хіба тут нема кому тебе замінити? Ні, все й так ясно.— Він чомусь почервонів.— То постарайся піти додому трохи раніше, добре? — Він поплескав Ельмо по плечі.— Ми пишаємось тобою, Поульсене, щоб ти знав. Бувай, у мене теж повно роботи. До зустрічі.

Він повернувся до операційної. З'явилася панна Мадсен. Вона невдоволено ходила, дивлячись на нелад навколо. Краще б прибрали після себе замість сидіти й пити каву. З дівчат хтось хворів. Еллі довелося залишитись.

— У тебе кепський вигляд, Ельмо. Може, відкладемо операцію?

Він похитав головою. Попросивши, щоб п'ятихвилинку провели без нього, він прийняв ванну і трохи підбадьорився. Нанкова операція минула без ніяких пригод. Він ще лише огляне кількох хворих, і можна буде йти додому спати.

— Ельмо, ходи-но сюди!

Елла стояла у дверях санітарної кімнати. Він зайшов туди за нею. Вона розтинала вирізану матку. Так він і думав: мюметозні вузли на стінках. Проте в заглибині сидів плід, маленький, десь, може, тримісячний, але справді плід, помилки не могло бути. Ельмо дивився на нього порожнім глядом. Щелепа в нього почала тремтіти. Він помацав [207] плід, потім провів рукавицею по підборідді, розмазуючи кров.

— Але ж цього не може бути,— мовив він.

Безглузді слова.

— Хіба проба була негативна? — запитала Елла.

— Я не брав проби. їй же, в біса, сорок п'ять років!

Ельмо захитався і, щоб не впасти, сперся на край умивальника. Зайшов молодий лікар. Елла накрила препарат серветкою.

— Дзвонили з приймального покою,— мовила вона через плече.— Щось невідкладне. Спустися туди й поглянь, що там таке.

Ельмо й досі немов бачив усе те й чув Еллин голос:

— Це ж не рак, ні? Цей препарат може згубитися, якщо медсестра не дуже ретельна. Господи боже, Ельмо, кожен може помилитися. Вона вже має троє дітей, це для неї не . лихо, а навпаки, щастя. Безглуздо було б зчиняти бучу. Я подбаю, щоб препарат десь дівся. Ти нічого не пиши про це.

Елла пішла до операційної. Він повернувся назад до свого кабінету.

— Так, ви натомилися цієї ночі,— мовила Ліса.

Вона була невдоволена, він почув це з її голосу. Часом на Лісу таке нападало, і тоді з нею не було ніякої ради. Та, ще навіть не зрозумівши до кінця, який у секретарки настрій, він устиг продиктувати їй опис операції: розтин виявив те, чого й сподівалися. Дурницю зробив, звичайно. Пані Нільсен, яку він оперував, була розважна жінка, треба було просто їй усе сказати. Навряд чи йому була б якась неприємність. Але він тоді був надто втомлений. Не сприймав уже простих речей. Та й боявся Антона. Хтозна, чи той не скористався б його помилкою. Елла діяла твердо й була така певна, що він не мав сили повестись інакше, просто дозволив їй командувати собою.

Чому він не згадує всього того доброго, що теж було в лікарні? Привітних людей, які дякували йому, коли виписувались додому, або просто вважали, що після лікування все, звичайно, має бути гаразд. Адже таке було щодня, а ті дурні, гнітючі неприємності траплялися коли-не-коли. Проте саме вони зринали в його пам'яті.

Того дня він рано повернувся додому. Доріт страшенно здивувалася, коли побачила його.

— Ти вже прийшвв? Ну, то будеш снідати? — Його [208] оихід не влаштовував її.— В мене сьогодні збирається оток. Лона, консультантка з соціальних питань, ти знаєш її розповість про дуже цікаве дослідження. Як одноманітна робота руйнує в людини психіку.

Він сподівався спокійно поснідати з нею, тому кинув якесь сердите зауваження щодо теми майбутньої лекції.

— у тебе цікава робота, Ельмо. Може, інколи її забагато. Але вона різноманітна й цікава. Не забувай про це. Подумай, що було б, якби ти стояв біля конвейєра.

Усе це так, але чому вона каже про це сьогодні! Він дістав з холодильника два бутерброди і пляшку пива. Приємно було так посидіти в кухні, навіть якщо він заважав.

Доріт сіла біля нього.

— Дзвонила Тове два дні тому, але ж не було коли поговорити про це. Вона перевтомилася в тій школі. Може, хай би зробила на рік перерву?

У ньому щось наче надірвалося. Була межа, до якої він міг терпіти. Він стукнув кулаком по столі. Пляшка перекинулась.

— Це чортзна-що! Вона ходить до гарної школи, ми найняли їй дорогу квартиру, та й кишенькових грошей у неї не бракує. Такого зухвальства я ще не чув! Чого вона хоче?

Доріт докірливо, повільно витерла стіл і забрала пляшку.

— Вибач,— сказав він.

Вона нічого не відповіла. Підійшла до шафки й дістала коробку з тістечками.

— Я сьогодні трохи не в гуморі,— додав він винувато.

— Та бачу, можеш мені цього не казати.— Доріт похитала головою, ще й цим показуючи, як він її розчарував.

— Але мені справді здається... Вона перебила його:

— Якщо тобі так важко зрозуміти її... ну то що ж, я скажу, що батько не хоче, щоб вона робила перерву.

Звичайно, вона домоглася того, що хотіла. Багато її приятельок домоглися цього, то хіба вона гірша?

Він не мав сили залишитись удома й зустрітися з приятельками Доріт, тому пішов блукати по околиці. Вкрадений вільний день. Можна було робити все, що йому хотілося. Роздивлятися навколо. Море, поля, надвечірнє сонце, в промінні якого блищали краплі на гілках дерев. Старий мурований міст. Бетон подекуди викришився. Дорога звузилася, дві машини на ній уже не могли б розминутися. Та вони тепер і не користувалися нею, воліли їздити гостинцем, а [209] міст цей залишився як пам'ятка минулого. Колись селяни їздили цією дорогою на базар. Але залізничну колію використовували й далі. Він простежив за нею поглядом. Сюдою ходили поїзди не в далекі екзотичні країни, а тільки

до містечка. Він виліз на широке поруччя. Таке широке, що можна було спокійно сидіти на ньому, вимахувати ногами й чекати на поїзд, наче зараз поїдеш ним. Поїзд було добре чути і видно в чистому повітрі. Ельмо нахилився вперед, упершись у поруччя підборами й тримаючись за нього руками, і простежив очима за поїздом. А що якби стрибнути попереду нього, попереду цю гуркітливу червону масу? Він заплющив очі. Та ось поїзд зник, залишилася тільки колія. Голова в нього паморочилася, він весь спітнів. Чого лише не спадає на думку, коли людина стомлена. Вертатися додому було ще рано. Можна було ще пройтися. Він швидко подався вузенькою стежкою через поле в напрямку гостинця, що вів до містечка.

Ельмо впізнав її здалека. Він не хотів ні з ким зустрічатися. Та куди дінешся? Елла зіскочила з велосипеда.

— Ельмо, що ти тут робиш?

Він щиросердо відповів, що вийшов погуляти.

— Та я бачу. Слухай, то правду кажуть, що ти вічно ходиш і думаєш про щось?

Він мовчки кивнув головою. Елла наморщила лоба.

— Ти дурний, Ельмо. Чому б тобі не сприймати все таким, як воно є? Нащо вічно журитися чимось?

Він здвигнув плечима. Мабуть, не годилося стояти отак на стежці й вислуховувати повчання медсестри. Але йому потеплішало на душі від того, що вона цікавиться ним. Це його приголомшило. Очі в нього защеміли. Він закліпав повіками й пошукав хусточку, та її не виявилося в кишені. Елла й далі дивилася на нього. Ласкаво дивилася.

— Я мешкаю тут поблизу. Ходи, вип'єш чогось. Справді, ходи! Тобі вкрай треба чогось випити. П'ятнадцятий номер у Липках. Я поїду попереду. А ти просто заходь. Двері будуть відчинені.

Звертаючи з дороги, вона помахала йому рукою і зникла між будинками. Він ще не був у цій частиш містечка. І взагалі мало його знав. До першого поверху будинку прилягав маленький садок. Якась літня жінка зацікавлено глянула на нього, кивнула головою, навіть вийшла на тротуар і простежила за ним поглядом, поки він підіймався сходами. Він зайшов до помешкання не подзвонивши. Мабуть, ця сама жінка бачила його й того дня... Він її не пам'ятав. Йому [210] казали, що вона лежала в лікарні. Певне, одна з Ларсено-вих пацієнток.

— Скидай пальто.— Елла вийшла з кухні із пляшкою та чарками. Наливши їх по вінця, вона підморгнула йому: — Будьмо здорові.

У помешканні було затишно. Елла поставила на програвач платівку. Він відпружився, йому стало гарно. Елла сказала, іцо директор електростанції почуває себе добре й що цієї хвилини в лікарні немає тяжко хворих. Вона уважно слухала, коли він мимоволі почав розповідати про свої труднощі, навіть домашні. Елла була приємною слухачкою, вона вмостилася в нього біля ніг, узяла його руку з чаркою й долила ще. Він дедалі дужче жалів себе. Але тут, в Елли, він знайшов слова розради. Він пробув у неї допізна.

Так це почалося. Жодне з них не зраджувало їхніх стосунків на роботі. Принаймні так вважав Ельмо.

Але він не так уже й рідко скрадався до її маленького, затишного помешкання, завжди домовившись наперед. Вона визначала умови їхньої дружби. Ельмо визнавав, що вона має слушність і приймав ті умови. Але в нього серце стискалося з ревнощів до того її життя, в якому він не міг брати участі. А іншим разом, коли вдома йому велося краще, його мучило сумління. Елла завжди була до нього однакова.

Співчувала йому й зігрівала душу, втішала його. Вони друзі, казала Елла. Сподівалася взаємності, дрібних послуг, які він тепер мав їй робити. Невеличка платня, за яку вона ретельно віддячувалась. Тоді стало відомо, що панна Мад-сен хоче йти на відпочинок. Спочатку Елла була рада і сповнена надії, певна, що стоїть поза конкуренцією. Вони з Ельмо багато говорили про те, що треба змінити, й тішилися майбутньою співпрацею. Жодне з них не звертало уваги на чутки, що ходили по лікарні. Але перед тим проклятим днем... Ліса вже пішла. Ельмо сидів у кабінеті, саме скінчивши розмови з родичами пацієнтів.

Елла ввійшла не постукавши й сіла на стілець бліда й ніби аж змарніла.

Вони хочуть обдурити мене, Ельмо. Я розмовляла з Карлом Йоганом... тобто з Могенсеном. Вони беруть іншу, —зроби щось, Ельмо!

Він був такий самий приголомшений, як і Елла. Почав запевняти її, що зробить усе можливе.

— Справді? — вона скептично глянула на нього.

Він кивнув головою, щиро обурений тим, що почув. Як [211] так можна? Елла багато років була першою асистенткою і виконувала свою роботу добре.

— Я хочу одержати це місце,— сказала вона— Не тільки через гроші, хоч і гроші мені не завадять. Не так легко утримувати хлопця. Це ж просто несправедливо. Я змарнувала тут десять років свого життя і весь час сподівалася... Думала, що Карл Йоган... Він віддавна вже мій приятель, такий, як і ти. Навіщо ж тоді друзі, коли на них не можна покластися? Це відіб'ється на його політичній кар'єрі, якщо випливе на світ, хіба ні? Та й твоя дружина не зрадіє, коли довідається, що в нас було з тобою. Так, я кажу неприємні речі, правда ж, Ельмо? Але самими приємними речами не завжди обійдешся. Я так дивлюся на це: друзі

повинні допомагати одні одним. Я б нічого не вимагала, якби ви відмовили мені тому, що я не маю відповідної кваліфікації. Але тут ідеться про захист своїх прав, і я захищатиму їх. Ти мені повинен допомогти, Ельмо! Подзвони зараз-таки, як тільки я піду, Карлові Йогану.

Він ще довго сидів після того, як за нею зачинилися двері. Йому було гидко від думки, що треба втручатися в цю справу, але водночас його брала лють, що Могенсен посідав у її житті таке саме місце, як він. Тут, на самоті, він чітко уявляв собі їхні зустрічі. Він був не вельми красномовний, коли нарешті присилував себе подзвонити до Могенсена. Але той вислухав його не перебиваючи й відповів на диво покірним голосом.

— Почекай хвилиночку, я зачиню двері,— сказав він.— То Елла розповіла тобі... Це цілком невинне знайомство, розумієш. Вона мила, розумна дівчина, з нею цікаво побути. Я інколи обговорюю з нею якісь проблеми, люблю вислухати її міркування про них. Часом цікаво знати й сторонню думку. Я добре зважив цю справу, Поульсене, і спинився на Бенедикті Йогансен. У неї така сама освіта, як і в Елли, і вона дуже здібна, старанна, мила дівчина, з доброї родини. Тобі вона сподобається, Поульсене.

У кабінеті було темно. Настільна лампа освітлювала тільки край столу з купою історій хвороб і листів, що чекали на відповідь.

— По-моєму, це ще гірше, Могенсене. Ти сам кажеш, що в неї така сама освіта, як і в Елли. Якби ти вибрав когось із вищою кваліфікацією! Тоді Елла, мабуть, змирилася б. Але з такими самими даними!

— Я не хочу брати нікого з великого міста,— відповів Могенсен так, наче прагнув заспокоїти його.— Нам потрібна людина, що знала б нашу тісну громаду. Ця жінка знає її. І Елла також знає. Але я скажу тобі одну річ. Під секретом, [212] але я довіряю тобі, старий. Елла комуністка,

член партії. Таке не важко дізнатися, якщо маєш добрі зв'язки. Тепер ти бачиш, що її не можна брати.

В Ельмо затремтіли руки. Він не зміг стриматись.

— Ти падло, Могенсене, я весь час знав про це, відколи приїхав сюди. Яке наше в біса діло, чию політичну вона визнає, твою чи чиюсь іншу! Ти гидке, смердюче падло, хай тобі чорт!

Тиша дихнула крижаним холодом. Відповідь була повільна, добре виважена.

— Що це означає, докторе Поульсен? Тобі лишилося ще півроку іспитового терміну, забув? Ти ж не будеш заперечувати, що нам з тобою важко співпрацювати. Ти знаєш як я вболіваю за лікарню. Мушу визнати, Поулсене, що вона мене турбує. Боюся, що ти не та людина, яка нам потрібна.

Трубку поклали.

Другого дня Елла назвала його ганчіркою. Він вирвався від неї, втік. Робочий день доплазував до кінця. Він почував себе, наче мокрий тампон, коли йшов знайомою дорогою. В канавах лежав брудний сніг і скачив на нього.Він ішов назустріч своєму приниженню. Карл Йоган Могенсен лежав на тому самому ліжку, що й він. Мав із нею акі самі стосунки, що й він, дивився на неї, слухав її. Він хвилину повагався перед дверима, перше ніж подзвонив.

Біля дверей хтось стояв. Мабуть, він спав. Був ранок, крізь віконце під стелею пробивалося світло. Виявилося то в'язничний вартовий.

— З вами хоче бачитись комісар, докторе.

Він весь час звертався до нього так шанобливо, щоб Ельмо забув, де він опинився. Коридори, схоАи' двеР1' які за ним старанно замикали. Кабінет, де він і пері^°.г Р ^ зустрічався зі столичними фахівцями. Комісар підвівся. Його лисина блищала проти світла, що падало з ?},кі1 скронях і на потилиці кучерявився темний чуб. 0"лИЧ4 нього було поважне й сумовите. Його помічник лиі^и.' Ціти. Очі в нього були в червоних прожилках, на правому виднів синець.

— Будь ласка, сідайте, докторе Поульсен, Гюге.

Ельмо опустився на стілець. Комісар лишивсь стояти. Він дивився на нього не сердито, але суворо.

— Ви нас дурили, докторе Поульсен. Ви заперечували, [213] що мали інтимні стосунки з убитою Еллою Гансен. Виходить і навпаки. Ви її дуже добре знали. Були її дуже близьким! приятелем, правда? Навіщо ви її вбили? Вам не здається, що нам пора закінчувати цю справу?

11

Після невеселої вечері в готелі "Принц" минулого вечора Брант подзвонив додому і впевнився, що іменини Карен минули непогано. Приємно, а в них тут пекельна нудота. Пліснявий закуток. Ні, вони ще не все скінчили. Ні, він не знає, коли повернеться додому.

Він піднявся у свій номер, загасив сигару, скинув піджак та ліг на ліжко, більше не роздягаючись. Будильник задзвонив рівно через дві години. Брант почував себе розбитим і отупілим. Він випив дві склянки води, став під душ, і йому зразу полегшало.

Телефон в Оси Люнд і далі не відповідав. Брант потяг-, ся. Була десята година. Тюге напевне вже провадить жваву; розмову з лірично настроєним редактором. Поульсенова намазюкана секретарка сказала,

що він, мабуть, міг би отримати корисні йому відомості в пивниці "Зелений олень", куди вчащала Елла Гансен.

Він, насвистуючи, спустився вниз, розпитався дорогу в адміністратора і вийшов надвір. Падав сніг, і тротуар підмерз. На щастя, іти довелось недалеко. Коли він відчинив двері, назустріч йому ринув галас і притиснув його барабанні перетинки до черепа так, що заболіло. Людська маса кружляла в трансі. Світло рухомого прожектора вихоплювало з морку бліді обличчя з приплющеними або витріщеними очима. Замкнеш в капсули душі, поглинуті ритуальним відьомським танком. Брант залишив пальто в роздягальні і проштовхався до одного зі столиків. Тут була сама молодь. Він почував себе, наче пенсіонер, що випадково заблукав не в своє середовище. А втім, воно було йому добре знайоме. Професійні стежки провадили його в які завгодно місця, і він знав, як де треба поводитись навіть якщо ти безнадійно вирізняєшся своїм костюмом та зморшками й капшуками, що вже почали проступати під очима. Він замовив пиво й почав роздивлятися на тих, що танцювали. Дівчата були в джинсах і запраних полотняних сорочках, а більшість хлопців — у чорних шкіряних піджаках. Вони мали однаково довге волосся й однаково круглі щоки, але декотрі повідпускали буйні бороди, що затуляли все обличчя. [214]

Зала вирувала, стояз неймовірний гамір. Оса Люнд викручу-ась перед високим, міцно збудованим хлопцем у розстіб-hvtomv шкіряному піджаку на голому тілі. Видно, досить буде одного пива. Брант закурив нову сигару, намагаючись нічого не пропустити. Біля її столика сиділа ще одна дівчина й трк-чотири хлопці. І прийшли сюди, мабуть, давно, бо на столику вже була ціла купа порожніх пляшок. Брант вибрав слушну хвилину. Музика не робила перерви, але засапані танцюристи інколи сідали відпочити. Оса помітила Бранта ще як він тільки наближався й підвелася назустріч, перше ніж він устиг дійти до її столика. Він тут був найстарший з усіх. Хлопці неприязно дивилися на нього й подеколи навмисне штовхали його. Штовхали досить боляче. Мокра від поту сорочка прилипла йому до тіла. Над ними крутилося світло, на мить вихоплюючи з мороку обличчя Оси, що десь на рівні його нагрудної

кишені підстрибувало й знов опадало, відхиляючись то в один, то в другий бік. Вона всміхалася, світло блищало в її очах і на зубах. Та ось підступив один із хлопців, відштовхнув Бранта й зайняв його місце. Брант переставив на інший столик свою повну пляшку, взяв звідти порожню й замовив нову. Інші танцюристи пітніли так само, як і він, декотрі непевно стояли на ногах, один упав під загальний регіт. Оса спинилася біля його столика і щось сказала. Довелося прикласти вухо до її губ.

— Я б хотіла побалакати з тобою, але на самоті! Брпнт кивнув головою. Вони пішли танцювати, але той самий молодик знову відштовхнув Бранта. Він обминув підставлену йому ногу, всміхаючись сам до себе. Ще бракувало б, щеб він не впорався з цією провінційною потолоччю. Оса повернулась, та не встигла сісти, як її знов схопили. Навпроти Бранта сів другий хлопець. Довге темне волосся спадало йому на лоба. Столик перехилився, коли хлопець сперся ка нього. Очі в нього були налиті кров"ю, погляд не зовсім упевнений. Хлопець був широкоплечий, череватий, з Дужи:,:и руками. Він трохи засапався бід танцю.

— Хто ти в біса такий?

Брант покликав офіціанта. Той подав пиво йому і хлопцеву Що сів до його столика. Хлопець випив його майже одним духом, витер другим боком долоні губи і втупив очі в Бранта.

— Ушивайся звідси, коли вже випив своє пиво. Нам не ДУже подобаються заброди, що відбирають наших дівчат. Кажу по-доброму. Втямив?

Хлопець промовисто глянув на Бранта. Той відповів йому таким самим поглядом і пустив кільце диму, на що він був [215] мастак. Оса за щось посперечалася з першим хлопцем і нахилилася до Бранта.

— Я вже йду,— крикнула вона йому у вухо, водночас засунувши руку в його кишеню.

І справді пішла. Брант спорожнив пляшку і, трохи почекавши, підвівся.

— Якщо я тут небажаний, то можу піти собі в інше місце,— сказав він хлопцеві навпроти.

Після теплого приміщення надворі було холодно. Сніг і далі йшов, вітер подужчав. Він віяв уздовж вузької вулички. В Алькюбіні, як у всіх старих містечках, вулиці були бруковані.

Брант зайшов під якийсь під'їзд. Оса засунула йому в кишеню серветку. На ній кривими літерами було написано: "Липки, 23". Він зім'яв серветку й викинув. Ступивши крок на вулицю, він зупинився. Вони надходили з двох боків, поволі, скрадливо. Двоє горил, у кожного в правій руці по велосипедному ланцюгові. Брант сягнув рукою назад і поторсав дужку дверей під'їзду. Замкнені! Ті двоє почали повол: наближатись, тільки-но помітивши його. З правого боку — непроханий гість, що сів до його столика. Другий, молодший, мабуть, був Осин кавалер. Він підходив не так певно, як його товариш. Становище було досить неприємне. У вікн навпроти світилось і видно було обриси якогось чоловіка Але світло зразу ж вимкнули. Не хотіли втручатися. Це ж н< вперше біля пивниці зчиняють бійку. Брант, переводяча погляд з одного на другого, не згинаючи спини, присів пошукав рукою позад себе. Жодного камінця. Але він намацав порожню пляшку, схопив її за шийку й підвівся. Молодший хлопець був слабкою ланкою. Брант почекав, поки вони підійдуть ближче. Тоді, крикнувши, кинувся до молодшого, замахнувся пляшкою і щосили шпурнув її на його ноги. Пляшка влучила в коліно. Хлопець зупинивсь і похитнувся. Брант проскочив повз нього й помчав далі сере" диною вулиці. Напасники щось закричали й кинулись навздогінці. Ряди будинків зненацька скінчились, далі пішли дерева, міський парк. Брант озирнувся. Хлопці бігли за ним. Ось кована брама. Замкнена. Але по краю мурованого

стовпа стирчали залізні шпичаки. Він порвав пальто, одщ холошу й обдер до крові кісточки пальців, але переліз на другий бік. Якби не брама, переслідувачі були б уже наздогнали його. Вони мали перевагу, бо їх було двоє. Брані помчав далі в темряву. Ні звуку, ні світла, тільки сніг Він почав задихатися. Відкрите місце з водограєм посередині і з десятком статуй по краях. Голих бронзових фігур, ще опиралися зимі й непорушно дивилися в одне місце мертви [216] 0Чима. Дві найбільші з них зображали хлопця й дівчину, стояли поряд. Він тримав її за руки й дивився на неї, а вона опустила очі. Брант одним стрибком опинився між ними й поклав їм руки на плечі. Він уже дихав рівніше й спокійніше. Тим часом надбігли й напасники. Вони поставали біля водограю, прислухаючись і щось тихо мурмочучи, так, що Брант не міг їх почути. Та ось до нього чітко долинуло:

— Він сховався за котрусь статую. Іди в один бік, а я піду в другий.

Вони поволі, обережно переходили від статуї до статуї. До Бранта наближався молодший. Брант підпустив його зовсім близько, тоді скочив йому на схилену спину і втомк-мачив його обличчя глибоко в притрушене снігом листя, яке заглушило його крик. Неприємний захід, але необхідний. Брант знав, куди треба вдарити. Він скинув з хлопця пасок і зв'язав ним йому руки за спиною. Тоді взяв велосипедний ланцюг і підкрався до його напарника. Той був дужий, товстий і важкий, але невмілий, не мав Брантової техніки. Штани в нього зсунулися аж на кісточки, коли Брант використав його пасок для тієї самої мети, що й у його товариша. Хлопці втратили запал і самі показали дорогу до поліційної дільниці.

— Вам би треба було мати більше людей на вулицях,— невдоволено сказав Брант вартовому.

Той обурився. Що собі уявляє цей столичний жевжик?

— А хто чергуватиме біля телефону? Добре вам казати, хай би вас чорти взяли, коли ви товчетесь один на одному й не знаєте, як згаяти час.

Брант посмоктав кісточки пальців, обережно помацав Щоку, в яку йому влучив велосипедний ланцюг. Він узяв таксі й доїхав до Липок. Квартал був довгий, весь у липових деревах, ще зовсім маленьких. Липки мали колись стати липами.

У вікні будинку номер 23 світилося. Брант постукав, і Оса відразу відчинила йому.

— Довго ж ти добирався.

Він зайшов за нею до кімнати.

— Що з тобою, ти з кимось бився?

— Це ті милі хлопці, що були з тобою. Мені довелося замкнути їх під замок,— буркнув Брант.

Він скинув мокре наскрізь пальто. З одного боку воно тріснуло по шву. Одна холоша на коліні теж мала дірку.

Помешкання було сплановане так само, як у Елли Ган-сен. Брант пішов просто до ванної кімнати і змив кров з обличчя та з рук. Ліва щока напухла й почала вже сипіти. [217]

Оса пішла за ним і стала б дверях, спершись на одвірок.

— Який же ти брудний,— мовила вона.— Шкода, що нам не дали потанцювати. Ти схожий на Бельмондо. Аби ти знав, як еін мені подобається!

У малій кімнатці було дуже тепло. Вони забули вимкнути лампу над ліжком. Ерант прокинувся від того, що в нього затерпла рука. Він спробував витягти її. Оса сіла, закліпала очима і втупилась у нього.

— Котра година? — пошепки запитала вона.

— Пів на четверту.

Вона вимкнула світло і знов лягла в його обійми.

— О господи, як уже пізно. Але мені гарно з тобою. Багато краще, ніж десь бавити час із приятелькою.

Брант нічого не відповів.

— Ти прийшов не задля цього, я добре знаю. Якби ти не знайшов мене, я б сама пішла до тебе, до тебе й до того товстого. Але так приємніше, правда?

Темна тиха ніч. Можна лежати і вгадувати далекий шум моря.

— Я вірю, що ви знайдете винного. Мусите знайти. Елла була така мила. Для мене вона була і матір'ю, і сестрою, і товаришкою. Коли я два роки тему приїхала сюди, то була чиста і наївна. Не віриш, га? Але це правда. Безглуздо бути дівчиною в такій глушині. 51 не інтелектуал-ка, не читаю і таке інше. Я люблю робити те, що мене роззажас, танцювати, наприклад. Але тут вибір невеликий. Ти сам міг пересвідчитися, які вони. Освічені мають свою компанію. Елла багато всього навчила мене. Ми разом бавили час, якщо я не йшла до міста або в неї не було гостей. Вона сама не захотіла виходити заміж. Не тому, що... Зовсім ні! Багато хто... Карл Якобсен не раз до неї сватався. Вони майже подночас приїхали сюди, ходили разом на концерти, могли сидіти й годинами розмовляти. Як на мене, то були нудотні розмові!. Та Елла казала, що він цікавий чоловік. Тільки не такий, щоб... Багатьом подобалося бувати в

неї. Не таким, як ті хлопці, яких ти бачив увечері. А освіченим, тим, що високої думки про себе.— Оса голосно засміялася.— Ми не раз реготали, як вона розповідала про них. Чоловіки дуже люблять величатися, і це в них найсмішніше. Та однаково вони їй подобалися такі, кожен по-своєму. Той її хлопець — не якийсь прикрий наслідок необачності, абощо. Вона хотіла дитини. Народила сина в пологовому 218

будинку й відмовилась назвати його батька. Елла сказала, що так вони домовились. І дуже суворо дотримувалась тієї домовленості. Ніколи не легковажила обіцянку, яку вони дали одне одному. Оса замовкла.

— І тобі не сказала, хто той батько? — запитав Брант. Він навіть у темряві помітив, що вона похитала головою.

— Ні.

Оскільки Оса мовчала, Брант знову запитав:

— То був Карл Якобсен? Дівчина скорчилась зі сміху.

— Де там! Ото вигадав! Карл Якобсен на це не здатен. Він такий просякнутий алкоголем, що його можна буде знов перелити в пляшки, якщо він колись уріже дуба. Ні, принаймні не він! Можу тебе запевнити.

Ця думка, видно, й далі смішила її.

— Поульсен теж не може бути його батьком. Він тут недавно оселився,— промурмотів Брант.

— О, Поульсен! Він милий і здібний. І такий демократичний. Зі шкури пнеться, аби переконати нас, що всі ми добрі приятелі.

Брант пирхнув.

— Ти не дуже послідовна. Одні в тебе величаються, інші надто демократичні.

Оса перевернулась на живіт і глянула на Брантові зарослі груди.

— Мені найдужче подобаються такі, як ти, Бельмондо. Такі, що при потребі можуть дати в пику й швидко на щось зважитись. Але в Елли був інший смак. їй подобались інтелектуали. Сама вона теж була освічена. Принаймні мені так здається. Уяви собі, цікавилася геть усім, читала книжки й таке інше. І любила поговорити. Спочатку вона тільки співчувала Поульсенові. Бо він скидався на підвішеного кота. Але потім вона почала симпатизувати йому, казала, що він чесний і надійний. Я також зважилася б піти до нього, якби мені чогось бракувало. Він старанний, правда, дуже довго длубається, але робить усе ретельно. Елла казала, що він не боїться признатись, як чогось не може. Рідкісна риса в чоловіків, правда? Еллі він напевне подобався. Ти гадаєш, що це він убив її?

Брант щось промурмотів, виплутуючись із її довгих кіс.

— Гадаєш, що він? — перепитала вона.

— Мабуть, так. Він напружений, стомлений до краю. В такому стані людина ледь що — і вже скаженіє. Все говорить за те. Думаю, що це він, — відповів Брант.

Оса позіхнула й присунулась ближче. [219

— А однаково я не можу повірити в це. Вбити того, з ким щодня зустрічаєшся. То був жах, як я її знайшла. Ми не могли зрозуміти, чого її телефон не відповідає. Я поїхала до неї додому на велосипеді. Двері були відчинені. Я зайшла до кімнати й погукала її. В кухні було темно. Я ввімкнула світло, а вона там лежить! Лежить і дивиться на мене. Наче хоче сказати: "Осо, глянь, що вони мені зробили. Це несправедливо, я

такого не заслужила. Подбай, щоб знайшли винних". Я рада, що ти прийхав, Бельмондо. Як тебе, власне, звати?

— Ніль,— мозив Брант і пригорнув її до себе.

— Я ходжу на роботу, на танці, сміюся і розважаюсь. На що я ще здатна? А як тільки знайду роботу в іншому місці, то негайно поїду звідси. Я не хочу тут більше бути, коли її вже немає. Досить із мене Алькюбіна. Та й не так уже мене цікавить, хто саме її вбив. Проте Елла так цього не залишила б, у всьому має бути лад! Я небагато знаю, але розкажу геть усе. Елла не була така легковажна, як я. Так, я легковажна. Я б дуже хотіла бути такою, як вона, але кожен, мабуть, такий, як він народився. Вона захотіла залишитись неодруженою, самій порядкувати своїм життям, але через це не конче було йти в монастир, правда? Я вважаю, що через це вона могла мати друзів, які їй справді подобалися. Є жінки, що тримаються когось одного. А вона цього не хотіла. В неї було багато чоловіків, але вона нікого з них не легковажила. Карл Якобсеи їй справді подобався. Не так багато є людей, яким він подобався. Елла казала, що він опортуніст. Але їй було цікаво розмовляти з ним. Навіть начальник поліції був її приятелем! Так, це було багато років тому. Ще на початку, коли Елла приїхала сюди. Не знаю, чому їхні стосунки припинилися. Вона ніколи не розповідала. А останнього року й Поульсен. Бідолашний. Навіть коли це він убивця, то однаково мені здається, що він бідолашний. Та якщо це він, то нехай його покарають, так хотіла Елла. Мені б не було шкода, якби це виявився Могенсен.

Брант дрімав у темряві, але вмент прокинувся.

— Що ти кажеш? Могенсен? — Він ледь підвівся, спершись на лікті.

— Директор школи Могенсен, куратор лікарні й хто він там іще. Так, Карл Йоган Могенсен частенько навідувався до Елли. Як на мене, він страшенно самозакоханий і найдужче з них величається, проте Еллі він

подобався. Вона бачила все це, а однаково щось у ньому знаходила. Ми часто сміялися з нього. Та коли я перебирала міру, Елла переставала сміятися й починала його боронити. їй подобалися люди, які цікавилися громадськими справами. А Могенсен саме 220

такий. А ще був Ель-Егон, марнотратний бургомістрів зять. Він найдужче схожий на тебе, Бельмондо Нільсе.— Вона сіла і ввімкнула світло.— Ти, мабуть, розсердився. Не треба бути таким, як Елла і як я. Ти не такий! В тебе напевне є родина там, де ти мешкаєш, але це нічого. Це належить до твоєї роботи: отак лежати і слухати свідків, правда? А тепер краще випиймо кави.

Вона погладила його по животі, зіскочила з ліжка і зникла.

Брант заплющив очі. Мила дівчина. Він такого не думав... а вийшло он як. Могенсен... Гольм... невідомий Ель-Егон... Карл Якобсен і Ельмо Поульсен. Котрийсь із них чи ще хтось інший?

— Осо, ти всіх їх назвала? — гукнув він. Вона з'явилася в дверях.

— Не кричи так, а то збудиш весь будинок.

Він запитав її ще раз, коли вона принесла гарно заставлену тацю.

— Тобі не здається, що й цих досить? Ох, Бельмондо, який ти жадібний.

Брант вертався до готелю пішки. Над морем рожевіли перші барви світанку. Десь кукурікав півень. Сніг обернувся в дощ, загасивши йому сигару. Брант сердито викинув її і пішов далі сягнистим кроком, засунувши руки в кишені порваного пальта. Нічний адміністратор простяг йому ключа з незворушним виразом на обличчі. Гості можуть приходити коли хочуть. Брант торсав двері, аж поки згадав, що ключ треба обернути двічі. Було вже надто пізно лягати. Він стояв під

холодним душем доти, доки йому не здалося, що це достатня кара за його походеньки. Голячись, він розглядав своє обличчя в дзеркалі. Мокрий чуб прилип до лоба, під очима важкі капшуки, навколо рота глибокі зморшки, ліва щока напухла і взялася синцем. Він напився, скільки подужав, холодної води й закурив сигару. Потім спустився вниз до ресторану. Там було порожньо, й минула майже година, поки з'явився невдоволений офіціант і приніс йому кави. Минуло ще три чверті години, і прийшов Тюге, виспаний, відпочилий. Він бадьоро кивнув Брантові, замовив сніданок і поринув у мовчанку.

Брант знав, що треба почекати, поки старий трохи наїсться.

— Той Карл Якобсен не має ні честі, ні моралі,— мовив Тюге, відкладаючи серветку.— П'є ночами й пише зовсім [221] не те, що дум ас. Але ми провели приємний вечір. Він недурний чоловік.— Тюге докладно переповів їхню розмову за тим порядком, у якому вона відбувалася.— А ти що робив? — на закінчення запитав він.

— Я бився з двома хлопцями за одну з містечкових красунь,— сухо відповів Брант.— Для них це скінчилося в'язницею.

Тюге звів брови.

— Нільсе, а ти не застарий битися? І наслідки жалюгідні!

Брант криво посміхнувся й почав розповідати те, що почув від Оси. Тюге зацікавлено слухав.

— Видно, ти добре побалакав з тими хлопцями, перше ніж замкнути їх,— заздрісно зітхнув Тюге.— Так, цікаві відомості. А тепер, мабуть, ходімо привітаємося з нашим ув'язненим приятелем.

Вони пішли через майдан до поліційної дільниці. Дощ уже встиг змити весь сніг. Була дев'ята година. Гольм сидів у своєму кабінеті.

Брант дивився спідлоба, як він курив сигарету за сигаретою і стримано, але дуже зацікавлено слухав розповідь Тюге про те, які спостереження їм уже пощастило зробити.

— Так, я знаю Поульсена,— мовив Гольм.— Тому й волію триматися збоку.

Тюге кивнув головою, але Бранта ніби посів якийсь біс.

— І як же ви його знаєте? Якщо дуже добре, то могли б розповісти нам дещо про нього. Який він? Можна собі уявити, що він здатний на таке вбивство? Чого в біса ви не хочете нам нітрохи допомогти? Все ж таки це сталося у вашій окрузі.

Гольм пропустив Брантові слова повз вуха й непевно глянув на Тюге.

— Я був із ним раз на одній товариській зустрічі. І це все.

Тюге задумливо дивився на нього.

— Якщо це все, то я ніяк не розумію, чому ви утримуєтесь від участі в слідстві. Мушу визнати, що Брант має слушність.

Гольм переставив на столі попільничку, здмухнув невидимий попіл.

— Мені здавалося, що так буде краще,— відповів він.

— Ви, мабуть, знаєте багатьох тут у містечку, хто на що здатен,— повів далі Тюге.— Чого ж ви самі себе обмежили у своїх можливостях?
[222]

— Молена, звичайно, й так на це поглянути. Шкода, якщо ви вважаєте, що я поводжуся не дуже гарно. Але я Не бачу, чим би міг вам допомогти.

Тюге здвигнув плечима. Але Брант пішов ще далі.

— А чи, бува, не в тому справа, що ви Поульсена добре не знаєте, але навпаки, були дуже близько знайомі з Еллою Гансен? Вона мала багато приятелів серед так званого кращого товариства в місті. Може, ви один із них? Котрийсь із них батько її хлопця. Часом не ви?

Тюге повернув голову і глянув на Бранта вражено й докірливо. Інколи його молодий колега може переступити межу... Але тієї миті думки його звернули на щось інше. Гольм зблід, як мрець, схопився за груди, сів, засунув тремтячу руку в кишеню й витяг пляшечку з таблетками. Ковтнувши одну, він надовго замовк. Тюге з Брантом також мовчали, чекаючи, поки Гольм сам озветься.

— Це правда... не знаю, звідки... але все так, як ви кажете. Я колись знав її... добре знав. Ми припинили стосунки, як вона завагітніла. Я цього не хотів, вона сама вибрала мене.

Гольм аж посірів, із нього котився піт. Він схилився й підпер руками голову.

— Я, звичайно, хотів платити їй, але вона відмовилась. Відтоді ми ніколи не розмовляли, я тільки зустрічав її випадково на вулиці. Сподіваюся, ви мені вірите. Було б дуже прикро, якби... Я був удома тоді, коли її... Дружина може підтвердити, але я був би дуже вдячний вам, якби ви не вплутували її в це. Вибачте, будь ласка. Мені не зовсім добре. Це серце. Воно часом нагадує про себе. Я трохи полежу на канапі. Звичайно, пізніше я буду до ваших послуг.

Вони перейшли до виділеного їм кабінету.

— Чортзна-що,— промурмотів Тюге не без пошани в голосі.— Чого ти так повівся?

Брант похитав головою.

— Мій свідок сказав, що Гольм був одним із приятелів Елли. Але про хлопця... Мушу визнати, що це був постріл навмання.— Він здвигнув плечима.— Неприємне становище.

Тюге стріпнувся.

— Ну, та це не міняє нашої програми. Попроси їх привести головного лікаря.

Вони мовчки посідали, чекаючи на Поульсена. [223]

Ельмо Поульссп був невиспаний і неголений. Піджак на ньому зім'явся, краватка була зав'язана недбало. Він здавався старішим, ніж під час першої їхньої зустрічі. Важко було не пожаліти його, та коли вже вони мусили витягти з нього зізнання, то могли це зробити саме тепер. Тюге : стояв і суворо дивився на нього.

— Ви нас дурили, докторе Поульсен. Ви заперечували, що мали інтимні стосунки з убитою Еллою Гансен. Виходить навпаки. Ви її добре знали. Були її дуже близьким приятелем. Навіщо ви її вбили?

Ельмо переводив погляд з одного слідчого на другого. Сльози заступили йому очі. Він майже не розумів своїх влас— : них слів, коли пошепки повторив пояснення й закінчив ! його словами:

— Це не я. Вона була мертва, коли я зайшов. Присягаюся. Вона лежала в кухні з ножем. І дивилася на мене. Я повівся безглуздо, знаю, але вбив її не я.

Він, ридаючи, опустив голову. Тюге кивнув вартовому. Той торкнув Ельмо за плече, підтримав його, коли він підвівся, і вивів з кабінету.

— Кортить повірити йому,— промурмотів Тюге.— Хоч і важко. Ходімо, Нільсе, тут нам тим часом нічого робити. Відвідаймо Могенсена, принаймні той не ревітиме.

Вони вже більш-менш знали місто й могли обійтися без таксі. Хмари подеколи розступалися, щоб сонце глянуло на Алькюбін, та вулиці однаково здавались брудними, неприбраними, по-зимовому млявими.

— Не хотів би я жити тут,— зауважив Тюге. Брант посміхнувся:

— Жив би, якби довелося. Дуже ти використовуєш можливості великого міста? Не кажу вже про його забиті вулиці, страйки й таке інше. Ти ж не ходиш ні в кіно, ні в театр, хіба не правда? Навіть до своєї улюбленої пивниці не ходиш. Зразу спішиш до Герди й до дітей. А те саме можна робити й тут. Але, незважаючи на все це, я теж не вибрав би Алькюбіна.

Вони замовкли, перейшли старі, вкриті снігом вулички й опинилися в новому кварталі, де містилася школа. Ось її велике подвір'я, де можна також грати в м'яча. Вони зупинилися й озирнулись навколо.

— У нашій школі було двоє подвір'їв,— сказав Врает.— Одне для дівчат, а одне для хлопців. У менших класах ми [224] гралися, бились і колекціонували папірці. Потім походжали парами й розмовляли про те, які дурні інші наші однокласники.— Він посміхнувся.— Серед подвір'я росло дерево. Не дуже високе. Я оце згадав, як одного дня під тим деревом до мене підійшли двоє багатих синків і почали глузувати з моїх нових черевиків, завеликих на мене. Коштів тоді було обмаль, і взуття завжди купували на виріст. Я ніколи не думав, що хтось може з цього сміятися. Поганці. Цікаво, що з них вийшло?

З будівлі в глибині подвір'я долинав ритмічний тупіт. Мабуть, там була гімнастична зала. Звідти назустріч їм вийшов якийсь чоловік.

— Кого ви шукаєте?

Чоловік показав їм, як пройти до кабінету Могенсена.

Директор школи саме на уроці музики в одному зі старших класів, пояснила їм молода вчителька, що водночас була й секретаркою Могенсена. Вони сіли, чекаючи кінця уроку. Секретарка, безперечно, попередила Могенсена, що на нього чекають. Він радісно привітався з ними й засяяв усмішкою, поглядаючи то на одного, то на другого.

— На жаль, у розкладі в мене мало годин. Бачите, весь мій час забирає адміністративна робота. Я постійно викладаю англійську мову й музику. З погляду культури важливі предмети! — Він проникливо дивився на них, наче хотів випередити їхні заперечення.

— То ви, мабуть, знаєте Третю симфонію Скрябіна, "Божественну поему"? — запитав Тюге.

Могенсенів погляд миттю змінився. В нього з'являвся в очах по-дитячому наївний вираз, коли він був чимось приголомшений.

— Ні, я ніколи її не чув,— мовив він.— А чого ви питаєте?

Він був одягнений у спортивну майку і джинси. Світло падало на нього з лівого боку, обрамляючи його кучерявий темний чуб.

— Це та платівка, що була поставлена на програвачі в Елли Гансен, коли туди прийшов Поульсен,— пояснив Іюге.

Вони з Брантом сиділи у зручних кріслах біля журнального столика, а Могенсенів стілець за письмовим столом °ув трохи вищий, тому складалося враження, наче директор : Школи сидів на трибуні.

— Гм, цікаво,— мовив він.— Скільки це вже ви тут?

Він невдоволено зиркнув на Бранта, який закурив сигару, незважаючи на плакати, що застерігали людей від Щєі згубної звички. [225]

— Тут у вас кожен бреше як йому вигідно,— відповів Тюге.— Ми теж не кращі. Нічим не гребуємо. З чистим сумлінням вислухуємо всілякі плітки, вигадки, брехню, бо маємо з'ясувати все про двох осіб: про вбиту жінку й підозрюваного в тому вбивстві чоловіка. Ми не нехтуємо жодною дрібницею, коли йдеться про те, щоб довідатись правду, а особливо тоді, як не можна на когось покластися. Всі брешуть. І ви також, пане Могенсен.

Політик почухав бороду й нічого не відповів. Тюге повів далі:

— Ви нам казали, що особисто не знали Елли Гансен. Потім змалювали її як дуже вродливу й принадну жінку, але це могли бути й відомості з чужих уст. Проте ми тепер певні, що ви були приятелем убитої і відвідували її. Чому ви не сказали нам правди?

Могенсен підвівся з трибуни й сів навпроти них на канапу.

— Не відмагайтесь і не забирайте в нас дарма часу,— сказав Тюге.

— А я й не відмагаюся,— відповів він.— Дайте мені лише трохи подумати.

Він зблід, тільки борода чорніла. Досі він, розмовляючи, проникливо дивився у вічі то одному, то другому. А тепер не підіймав погляду від столика.

— Бачите... я не буду виправдуватись. Я казав, ніби не знаю її, бо думав, що ви про це не довідаєтесь. Моя дружина... моє становище...— Він прикусив губу.— Вона, тобто Елла, була розумна дівчина, зі своїми власними поглядами і здоровим глуздом. З нею можна було говорити. До того ж вона була принадна як жінка. Але не це головне. Я певен, що ми були друзі, але не однодумці, боронь боже. Вона час від часу добре мені вичитувала.

Могенсен замовк, але й далі дивився на стіл.

— Ви, звичайно, розумієте, Могенсене, що тепер мусите відповісти, де ви були тоді, коли вбито Еллу Гансен.

Могенсен задумався тільки на мить.

— Це сталося в той час, як я бігав перед вечерею. Могенсен втратив самовпевненість. Він, сам того не усвідомлюючи, відсунув від Бранта попільничку, тоді знов присунув її.

— Самі бігали? — запитав Тюге. Могенсен кивнув головою.

— Ви зустрічали когось?

Могенсен затулив очі рукою, напружено думаючи.

— Ні, боюся, що... нікого, наскільки я пригадую. Звичайно, мене міг хтось бачити. [226]

Він неприязно скосив очі на Брантову кулькову ручку, якою той записував розмову.

— Якби ви дали нам маршрут, ми могли б дізнатися, чи вас хто бачив,— запропонував Тюге.

Могенсен підвів очі.

— Хіба ви не розумієте, до чого б це призвело? Довелося б з усім попрощатися, якби все випливло наверх. Для цього досить вам тільки почати розпитування. Уявляю собі, які підуть розмови. Дайте мені... все обміркувати самому. Може, знайдеться хтось, на кого можна покластися.— Він раптом здригнувся. Тоді випростався і втупив очі в Тюге.— Це не я. Мені б, далебі, й на думку не спало таке... Навіщо б я вбивав Еллу? Це просто божевілля.

Тюге похитав головою.

— Так завжди буває. Божевілля і безглуздя. А навіщо б її вбивав Поульсен? Він теж був одним із її приятелів. Він повівся безглуздо, тікаючи. Але так само безглуздо з вашого боку було щось приховувати. Ви ж мали б знати, що ми довідаємось про це.— Тюге підвівся і глянув на годинника.— Ми залюбки візьмемо до уваги всі можливі міркування. Але ж ви, звичайно, розумієте, що є певна межа. Скільки вам треба часу на те, щоб ви спробували підтвердити своє алібі? Скажімо, подзвоніть у готель "Принц" до першої години. Якщо ви до цього часу не впораєтесь, доведеться нам узятись за цю справу.

Могенсен провів їх до дверей, тоді підійшов до вікна й постояв там, аж поки вони перейшли шкільне подвір'я.

— Дурень і свиня,— сказав Брант.

— Чого ж? — промурмотів Тюге.— Чим він гірший за багатьох? А та Елла, певне, була цікава дівчина. Шкода, що вона загинула. Вона йому подобалася. Наскільки? Важко сказати. Чи аж так, щоб він відчував страшенні ревнощі?

Було ще надто рано їсти другий сніданок. Тюге скинув черевики й ліг на ліжко. Кімната ввечері здавалася незатишною, але вдень стало видно, яка вона занедбана. Жовта фарба на дверях почала відлущуватись. Квітчасті шпалери були в плямах і подекуди повідставали. Не думалося, що гості оглядатимуть кімнату в цю пору. Тюге заплющив очі. Скільки це вони вже в Алькюбіні? Скоро тридцять п'ять годин. І які ж їхні здобутки за цей час? Певні відомості про кількох людей. Убита Елла Гансен. Здібна сучасна дівчина, Що хотіла бути самостійною, щедра в дружбі, але тверда в обороні своїх прав. Гольм... Він був знервований, стомлений, коли вони приїхали. Не спав цілу ніч, усе зважував, чи йому братись за цю справу, але так і не взявся. Те, що він покликав допомогу збоку, свідчить на його користь. І більше, ніж безглузде алібі, яке могла йому дати дружина. Моген-сен... Навряд чи він знайде когось, хто б підтвердив, що його маршрут не пролягав навколо будинку Елли Гансен. Зрештою, це його клопіт. Він злякався, але чи тому, що приховує щось більше, чи тремтить за свою кар'єру? Невідомого Ель-Егона візьме на себе після обіду Брант. А Тюге хотів ще раз поговорити з Карлом Якобсеном. Дивно, що така інтелігентна людина може примусити себе писати дурниці, які не мають нічого спільного з її власними поглядами. Тюге важко підвівся, підійшов у самих шкарпетках до столу і взяв свою течку. Там був номер "Алькюбінських вістей", який Брант дав йому в поїзді, перше повідомлення про вбивство.

Тюге погортав газету, знайшов допис Карла Якобсена і прочитав його ще раз. А прочитавши, так і лишився сидіти з газетою в руках, тупо дивлячись поперед себе. У двері постукали. Зайшов Брант, пора було снідати. Вони їли мовчки. Брант був невдоволений і сонний, а Тюге неуважний, відповідав не до речі.

— Залишайся в готелі, Нільсе. Він має подзвонити до першої години, — сказав Тюге, коли вони скінчили безрадісний сніданок.— А тоді можеш узяти рахунок.

Брант вражено глянув на нього.

— Ти хочеш вертатися додому?

Тюге неуважно кивнув головою. Думки його були десь далеко.

— Так, якщо тільки ми встигнемо на післяобідній поїзд.

Починалася весна. Сонце світило вже інакше. Що тоді варнякав Карл Якобсен? Що тепер його, Тюге, черга пригощати? Пляшка доброго віскі коштувала дорого. Тюге зітхнув, виймаючи гроші, але так буде краще. Сходи до помешкання на піддашші були стрімкі й присипані снігом. У кожному блоці було по троє дверей. Карл Якобсен відчинив відразу, коли Тюге постукав. Приємно пахло димом з люльки. Лунала та сама музика, що й учора ввечері. Тюге простяг редакторові пляшку. Карл Якобсен витяг з рота люльку і свиснув.

— Це вже, мушу сказати, розкіш. Дякую. Ми його зараз скуштуємо, добре?

Тюге опустився на стілець і кивнув головою. Задля такого виняткового випадку можна було собі дозволити чарку.

— Ти вже скінчив роботу? — запитав він.

Карл Якобсен покуштував питво і схвально прицмокнув язиком.

— Я працюю недовго, але плідно. В цьому перевага незалежної людини. Може б, і ти переїхав сюди? Нам було б приємно працювати поряд. Я б гарно писав про тебе.— Він добродушно підморгнув Тюге.

— Мені, далебі, добре й там, де я працюю,— мовив той. Карл Якобсен заперечливо підняв руку.

— Ти не йдеш у ногу з часом, Свенсене. Треба бути прогресивнішим і більше бунтувати. А то який тебе дідько знатиме, якщо ти будеш усім задоволений? Треба йти в народ, голубе, і неодмінно в дерев'яних черевиках! Але щоб вони були модної форми і позбавлені статичної електрики. І щоб шкарпетки можна було прати від поту в пральній машині, а холодильник щоб забезпечував відповідну температуру для безе, тоді зустріч з народом по двадцять другому каналу дасть тобі справжню користь. Зважся, голубе!

Він сів на стілець і заплющив очі, смакуючи віскі.

— Розкішний напій. Але не треба було так витрачатися. Тюге ледь усміхнувся.

— Це прощальний подарунок. Я, власне, прийшов попрощатися.

Карл Якобсен вражено глянув на нього.

— Отуди к бісу. Ти здаєшся? Чи передаєш справу своєму молодому помічникові?

Тюге похитав головою.

— Немає потреби залишатися довше. Відвідини твого міста, Карле Якобсене, для мене стали незвичайною подією.

— І, сподіваюся, повчальною? Люди їздять повз нас, на мить заглядають у наші вікна, не помічаючи, що ми існуємо. А ти спеціально відвідав наше містечко і спробував пізнати нас. Похвальна дія, це те, що ми цінуємо! Чому б тобі не побути в нас довше?

Крізь засклений дах зазирнуло сонце. В його промінні замерехтіли порошинки. Ожила муха й почала набридати Тюге.

— Справа закінчена, я свою роботу зробив. Звичайна справа, коли звинувачений признається. Для місцевої поліції не буде проблемою довести її до кінця.

Люлька в Карла Якобсена погасла. Він почав старанно запалювати її.

— Він признався? [229]

Тюге кивнув головою.

— Атож. Надто тяжкі побічні докази. До речі, це твоє перше повідомлення навело мене на справжній слід. Я довше, ніж треба було б, блукав, поки вийшов на нього.

Він зітхнув. Отак завжди з ним. Під час слідства він працює дуже напружено, а коли все закінчене, відчуває порожнечу.

— Отже, ти мав якусь користь із того, що я написав? Це вже багато. В такому містечку важко визріти великим думкам. Треба щось писати кожного дня, а натхнення бракує, розумієш. Тут немає ні демонстрацій, ні публічних екзекуцій. Ми судимо одні одних на рівні віталень. Не згоряємо до останку за ту чи іншу справу. Тому поетові-одноденці приємно чути, що його слова дали якусь користь. Що в них була глибина!

Тюге випив більше, ніж звичайно в будень, але тримався.

— Я б не назвав тебе глибоким, Карле Якобсене. Ти швидше старомодний лірик, що все обертає в рими. Але ти досить послідовний, коли описуєш свої спостереження. Це мені дуже допомогло. Вбивця навідався до Елли Гансен. Вона саме готувала їсти. В кімнаті стіл був накритий на двох. Вона стояла в кухні й нарізала м'ясо. Робила своє діло, розмовляючи з убивцею. Вони дуже добре знали одне одного. Він приревнував її, хотів довідатись, кого вона запросила до себе. Може, був трохи п'яний. Почав наполягати, щоб вона сказала кого, розпалився. Вона не відповідала йому, робила далі свою роботу. Щось хотіла взяти з шафи й відклала ножа. А він схопив його і вгородив у неї, коли вона обернулася. То була моторошна мить. Адже вона йому подобалася, дуже подобалася! Вбивця був романтичною натурою. А тому вчинив щось безглузде. Принаймні як дивитися на це збоку. Бо ж для нього воно щось означало. Він поставив на програвач платівку, потім чогось злякався, кинув обгортку на підлогу і втік кухонними дверима, залишивши їх після себе прочиненими.

— Дуже можливо, що так справді було. Але я не бачу, де тут непрямі докази. Хто той, що мав вечеряти з нею? Це твій туз? Чого ти такий певний, що зможеш примусити Поульсена признатися?

Муха сіла на рукав. Тюге підняв руку, обережно вдарив і вбив її.

— Це Поульсен мав вечеряти з нею, Карле Якобсене. Ти побачив його внизу на вулиці, кинув обгортку з платівки, [230] збіг кухонними сходами в підвал, тоді перейшов його весь і другими дверима вискочив на головну вулицю. Тебе ніхто не бачив. А Поульсен, що був наляканий, але мав чисте сумління, тікав садком, і, звичайно, його помітила пані Асмусен, яка мешкає внизу. Перше ніж утекти, він забрав зі столу одне накриття акуратно поклав його на місце. Так він розповів і справді на тарілці, на чарці, виделці та ножі знайдено відбитки його пальців. Ти розумієш мене?

Карл Якобсен похитав головою, але рука його ледь тремтіла, коли він наливав собі чарку й запитливо подавав пляшку Тюге.

— Пий сам, Карле Якобсене, це тобі дарунок. Кращого я не міг придумати. І спробуй обміркувати все. Ніхто не знав, що стіл був накритий на двох, поки Поульсен сам не розповів про це місцевій поліції. Гольм тримав у таємниці всю цю історію, поки ми не приїхали. Правда ж? Ти сам нарікав на це, і тоді, як люб'язно завіз нас до готелю, і пізніше. Так чи ні?

Тюге витяг зі спідньої кишені вирізку з газети й подав Карлові Якобсену. Той перечитав її і поклав на стіл.

— Це те, що я завжди казав. Кожен журналіст, коли він пише, не вкладає в свої слова якогось прихованого змісту. А ти вкладаєш! Це можна назвати ницістю, хай йому біс.

Чарка в його руці ледь тремтіла, коли він підносив її до уст. Він випив її, налив знов і закадив люлькою.

— Ну, мене ніхто не звинуватить у дріб'язковості, я прощаю тобі.

Тюге глянув на годинника. Часу було багато.

— Коли ти писав своє перше повідомлення про вбивство, ти не міг знати, що Поульсен забрав зі столу одне накриття, яке Елла Гансен приготувала для нього. Ти писав, що стіл накрито на двох. Подвійна помилка, Карле Якобсене. Ти ж не міг знати, що скаже Поульсен! У крайньому разі, якби хтось із поліції пробалакався, ти б довідався, що на столі було одне накриття. Отже, ти неодмінно мав побувати там перед Поульсеном.

Карл Якобсен зупинив його рукою.

— Все зрозумів. Я не такий тупак.

Платівка дограла до кінця. Він пустив її знов. Тоді обвів поглядом кімнату.

— Тут досить затишно, правда? Я мешкаю тут десять років. Спочатку Елла часто приходила сюди. Вона добре влаштувалася в Алькюбіні. Спершу ми почали сваритися через мене. Нам було добре. Я певен, що й вона так вважала. Але я надто багато базікав. Більшість людей втомлювала моя балаканина. Та й до чарки я прикладався, ніде [231] правди діти. Мені майже все в містечку здавалося пекельно нудним. От я й шукав розради в чарці. Елла не могла погодитися з цим, їй здавалося, що я ні на що не здатний. Інша річ Могенсен. На видноті, активний, показний. А тоді ще й, прости господи, накинулась на Поульсена. Важко було навіть бачити його. Нудний бевзь! Він витримав екзамен, а я провалився. У студентські роки він відбив у мене дівчину. А тоді з'явився тут, і Елла, звичайно, розтанула. Аякже, такий безпорадний! Того дня... я хотів зайти тільки на хвилину. Треба було спершу подзвонити. В нас була сувора домовленість про це, та коли людина трохи під мухою... Елла нарізала м'ясо для Поульсена. Все було так, як ти описав. А з тією платівкою я дурне зробив. Мені здалося, що треба справити панахиду по ній. Це була в неї єдина справжня музика. Я сам їй дав ту платівку. Властиво, я так ніколи й не міг визначити до пуття, чи то симфонія, чи просто взірець романтичної, салонної музики. Але щось у ній мені подобалось. Тюге мовчки кивнув головою.

— Тобі треба тут щось зробити ще, поки ми підемо, Кар-ле Якобсене?

Він підвівся, приклав пляшку до губ й майже все випив з неї. Тоді з розмаху поставив її на стіл і оглянув кімнату.

— Ні, мені завжди доводилося усе робити самому. А тепер, після мене, хай тут порядкують інші.

Вони спустилися сходами на вулицю. Карл Якобсен ледь спирався на руку Тюге. Посеред майдану він став і озирнувся навколо.

— Небезпечне діло та писанина. Пробуєш спотворити факти як тільки можеш, подаєш їх кращими або гіршими чи навіть робиш із гарного погане й навпаки. Але таки трохи проскакує правди про тебе самого. І часом знаходиться хтось, що бачить її. Рідко. Більшість бездумно вірить написаному. Та деколи знаходиться такий проноза, як оце ти, і чогось там дошукується. Тоді каєшся: нащо було писати.

Поульсен підвівся з лежака, коли вони зайшли. Він уже звик до в'язничних порядків. Гольм скоса поглядав на Тюге, поки той виголошував свій монолог. Поульсен спокійно вислухав їх і почав збирати речі. Гольм повіз його додому. Машина поминала вулицю за вулицею.

Містечко за цей час не змінилося. Вони перемовились кількома ввічливими словами, поки доїхали до його вулиці. Он видно його будинок.

— Я б хотів тут висісти,— сказав Ельмо. [232]

Гольм зупинився.

— Мені прикро, докторе Поульсен... дуже прикро, але ми були змушені... В кожному разі нам звідти прислали добрих фахівців!

Ельмо кивнув головою й потис начальникові поліції руку. Він постояв, дивлячись услід машині, поки вона завернула за ріг. Повітря стало лагідне, навіть з його запаху можна було вчути, що нарешті наближається весна. Він поклав течку біля живоплоту. Скільки відтоді минуло часу? Більше як дві доби. Може, вони відрахують їх від його відпустки? Він пирхнув. Та враз щелепа в нього почала тремтіти. Краще, коли він трохи заспокоїться, перше ніж зайде до будинку. Треба було подзвонити Доріт. Так, мабуть, годилося б. Він прудко пішов польовою доріжкою. Ось міст, а внизу колія. Вона губилася вдалині, там, де зникали й поїзди. Було тихо, але світилося зелене світло. Він не взяв із

собою пальта, коли його відвозили до в'язниці, й починав мерзнути. Він трохи походив, поки почув далекий гуркіт поїзда. Скоро він буде тут. Якби поїхати ним геть, кудись інде, в таке місце, де буде спокійно. А ось і поїзд. Ельмо Поульсен не завагався ні на секунду. Він переліз через поруччя, закинувши одну довгу ногу, тоді другу, і вперся п'ятами в нього, готовий відштовхнутись руками. Над'їхав поїзд. Пора...

Тюге з Брантом замовили на вокзал таксі. Вони їхали тією самою дорогою, якою їх віз Карл Якобсен,— навколо центру, кварталом вілл і через шляхопровід під залізничною колією. Брант викинув недопалок сигари й розрахувався з таксистом. Вони купили два квитки першого класу у вагон для курців, до столиці. І подалися на перон. Скоро мав прибути поїзд, що відходив о 17.30. Вони поставили перед собою валізки. Брант закурив нову сигару, а Тюге знайшов у кишені піджака забутий солодцевий корінець. Приємно буде опинитися вдома. З-за будинку пошти вигулькнув якийсь чоловік у спортивному костюмі й попростував до них. Могенсен! Брант узяв обидві валізки й рушив У другий кінець перону. Нехай старий без свідків скаже ті дурниці, які, мабуть, необхідно буде сказати.

— Я вважав, що повинен попрощатися,— сказав Могенсен, відсапуючись.— Тому й вибрав такий маршрут. Так, мабуть, я мусив би... я не знайшов нікого, хто б підтвердив моє алібі. Я вам дуже вдячний! — Він випростався, до нього знов повернулася впевненість.— Від імені всіх щиро вам дякую, [233] що ви так швидко й успішно з'ясували для нас цю справу.

Тюге кивнув головою й криво всміхнувся.

— Наша праця буває не вельми приємна. Ми провели слідство без перешкод, успішно, але це не тішить мене. Сподіваюся, ви скоро знайдете заміну.

Могенсен похилив голову й почав водити носаком черевика по плитах перону.

— То ви вже чули! Так, звичайної Ціле місто вже гуде про це, люди рота не стуляють. Моторошно, правда? І в такий страшний спосіб.— Його погляд ковзнув повз Тюге в напрямку поїзда, що з'явився вдалині. — В нас же є Лар-сен,— повів далі він.— Чудова людина. Фахові організації мають певні застереження, що не дозволяють нам узяти його на Поульсенове місце. Різні формальності, по-моєму, безглузді. Ніхто краще за нас не знає, хто нас найбільше влаштовує. Та вже когось знайдемо. Претендентів ніколи не бракує. Бувайте здорові, комісаре Свенсен.

Поїзд прибув, двері відчинилися. Вийшло кілька пасажирів. Тюге пошукав очима Бранта. Той стояв і дивився на якусь дівчину, що тільки-но зіскочила з велосипеда.

— Все гаразд? — запитав він, звівши брови.

— Гаразд, Бельмондо,— відповіла вона, знов скочила на велосипед і поїхала.

Вона не оглянулась, але подзвонила дзвінком. Звук був веселий. Брант запхав валізки у вагон. Тим часом прибіг підтюпцем Тюге. Брант допоміг йому піднятися на східці й сам піднявся за ним. Провідник зачинив двері й дав свисток.

У купе вони були самі, як і тоді, коли їхали сюди.

— Тридцять п'ять годин в Алькюбіні,— сказав Брант, глянувши на годинника.— Більше ніж досить.

Вони дивилися крізь вікно на поля, що скоро мали зазеленіти. На море за ними, ще холодне море, яке за кілька місяців стане для

алькюбінських промисловців урожайною нивою, що з неї вони житимуть до кінця року.

— Сумна історія, безглузде, непотрібне вбивство,— сказав Брант.

— Мабуть, двоє вбивств,— промурмотів Тюге.— Той Яльтесен був страшенно діяльний чоловік, понад людські [234] сили. А Ельмо Поульсен — тільки звичайна людина, як усі. Таких воліють у наш час. Але щоб вони не вчилися надто довго й не знали надто багато. Бо тоді з ними велика морока. Та насправді до таких людей ставлять вимоги, які до снаги тільки ідеальній людині з неабияким хистом. Завжди знаходяться такі, що легко пристосовуються, і такі, від яких вимагають надто багато. Доісторичний Яльтесен зміг дати собі раду. А для сучасників Ельмо Поульсена ці вимоги завеликі. їх убивають, хоч і не так драматично, як нашого бідолашного знайомого.

Тюге відхилився назад і заплющив очі. Вони не приїдуть додому раніше, ніж опівночі. Аби в поїзді був ресторан, як колись давно! Проте Тюге був певен, що Герда чекає на нього й приготувала щось смачненьке.